

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

**İSTANBUL'DAN PARİS'E HÜSEYİN İSTANBULİ'YE ATFEDİLEN BİR
KIYAFETNAME**

Gökçe ORUÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

İSTANBUL'DAN PARİS'E HÜSEYİN İSTANBULİ'YE ATFEDİLEN BİR
KIYAFETNAME

Gökçe ORUÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

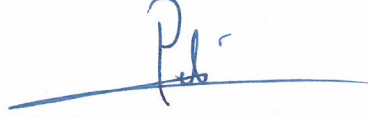
Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

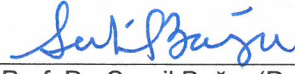
Ek 3: Kabul ve Onay Sayfası

KABUL VE ONAY

Gökçe Oruç tarafından hazırlanan "İstanbul'dan Paris'e: Hüseyin İstanbullu'ya Atfedilen Bir Kıyafetname başlıklı bu çalışma, 17. 01. 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

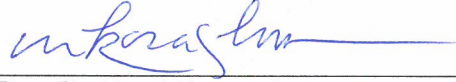
Doç. Dr. Ayşe Pelin Şahin Tekinalp (Başkan)

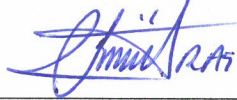
Prof. Dr. Serpil Bağcı (Danışman)

Doç. Dr. Tülün Değirmenci

Doç. Dr. Murat Kocaarslan

Yrd. Doç. Dr. Ünal Araç

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

17.01.2018

Gökçe Oruç

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- **Tezimin/Raporumun 13.02.2019 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- **Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- **Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

13/02/2018

Gökçe ORUÇ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Serpil BAĞCI** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gökçe ORUÇ

KIYMETLİ AİLEME...

TEŞEKKÜR

İstanbul'dan Paris'e: Hüseyin İstanbullu'ya Atfedilen Bir Kıyafetname başlıklı tez çalışmam boyunca değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Serpil Bağcı, beni çalışmaya, araştırmaya ve öğrenmeye teşvik etmiştir. Lisans yıllarım da dâhil olmak üzere bütün emekleri ve tez sürecimdeki rehberliği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Öğrencisi olduğum için kendimi şanslı saydığım Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu hocamdan aldığım dersler, Osmanlı sanatına bakış açımı geliştirmiş ve bana yeni ufuklar açmıştır. Öğreticiliği için değerli hocama da teşekkürü bir borç bilirim.

Parçası olmaktan onur duyduğum Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi bölümünün başta Prof. Dr. Nermin Şaman Doğan olmak üzere, bütün değerli hocalarına emeklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ankara'daki kıymetli dostum Şener Akın'a tez süreci boyunca beni motive ettiği, devam etme gücü aşıladığı ve koşulsuz arkadaşlığı için minnettarım. Kıymetli arkadaşım Ceyda Tunçel'e ve değerli annesi, ikinci annem Nur Tunçel'e Ankara'daki ikinci ailem oldukları için sonsuz teşekkürler. Çalışmam sırasındaki yardım ve ilgileri için, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Müdürü ve çalışanları ile İstanbul Deniz Müzesi Müdürüne, sonsuz teşekkürler. Çalışmamdaki Fransızca çeviriler için benimle beraber titizlikle çalışan değerli arkadaşım, Celal Demirel'e minnettarım emekleri için teşekkür ederim. Çalışmam boyunca sayısız kere araştırma için gittiğim, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nin değerli çalışanlarına güler yüzleri ve yardımları için sonsuz teşekkürler.

En önemli teşekkürüm bu zorlu süreçte maddi manevi her zaman yanımda olan çınar ağacım babam Aşkın Oruç'a, kıymetli annem Esen Oruç ve değerlim kız kardeşim Aleyna Oruç'a, bana güvendikleri ve her koşulda beni cesaretlendirdikleri için sonsuz teşekkürler.

ÖZET

ORUÇ, Gökçe. İstanbul'dan Paris'e: Hüseyin İstanbuli'ye Atfedilen Bir Kıyafetname, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018

İstanbul'dan Paris'e: Hüseyin İstanbuli'ye Atfedilen Bir Kıyafetname başlıklı bu tezde, Osmanlı toplumundan çeşitli kesitleri sunan resim antolojileri olarak tanımlayabileceğimiz, 17.yüzyılda yaygınlaşan genellikle saray dışında üretilmiş olan *kıyafet albümlerinden* biri Osmanlı resim sanatı bağlamında incelenmektedir. Bugün Paris Bibliothèque Nationale de France koleksiyonunda (N.Od.7) bulunan 1688 tarihli *kıyafet albümü* Saray nakkaşhanesi mensubu olan Musavvir Hüseyin İstanbuli tarafından hazırlanmıştır. Resimlerinde imza bulunmayan bu albüm, sanatçının bilinen diğer yapıtlarıyla karşılaştırmalı olarak tartışılarak ona atfedilmiştir. İncelenen albümün ve Hüseyin'in 17. yüzyıl'ın ortalarında üretilmiş diğer albümler ve genel olarak kıyafet albümü geleneğine üslup ve ikonografi açısından kimi yenilikler getirdiği saptanmıştır. Söz konusu *kıyafet albümü* içerisinde 60 resim vardır ve resim programı içinde Padişah, Vezir-i Azam, diğer saray görevlileri, halktan kadın ve erkekler, hokkabaz, dervişler ve din adamları yer almaktadır. Avrupa beğenisi ve talebinin getirisi olan kıyafet albümlerinin, saray sanatçısı tarafından da üretiliyor olması *kıyafet albümü* piyasasında çarşı ressamı olarak adlandırılan grup yanında saray tarafından desteklenen sanatçıların da etkin olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler

Osmanlı resim sanatı, Kıyafet albümü, 17. yüzyıl seyyahları, Hüseyin İstanbuli, XVI. Louis.

ABSTRACT

ORUÇ, Gökçe. From Istanbul to Paris: A Costume Book, attributed to Huseyin Istanbuli, Master's Thesis, Ankara, 2018

In this thesis, entitled "From Istanbul to Paris: A Costume Book, attributed to Huseyin Istanbuli", one of the Costume Books, which generally, were produced outside of the palace and has been become widespread in 17th century, which we can define as painting anthologies that present various sections from the Ottoman society, are handled in the context of Ottoman Painting Art. The album, which dated 1688 (N.od.7) and occupied in the collection Bibliothèque Nationale de France in Paris, was prepared by Mussavvir Huseyin who is a member of palace painting shop. The album, which there is no signature on its paintings, was discussed by comparing with his other known paintings and was attributed to him. It was determined that, the examined album and his other albums that produced in the middle of 17th century brought some innovation to Costume Book tradition in the point of iconography and style. There are 60 paintings in this album and sultan, grand vizier, palace officers, women and men from the public, ecclesiastics, dervishes, juggler are the persons on these paintings. The presence of these costume books, which were produced by the palace artist that are the result of European taste and appeal, are showing that the artists supported by the palace are also active in addition to the group called the artist of the street in the costume book market.

Key words

Ottoman painting, Costume albüms, 17. century travelers, Hüseyin İstanbuli, XVI. Louis.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ADAMA.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	5
17. YÜZYIL İSTANBUL SANAT ORTAMI.....	5
2. BÖLÜM.....	15
OSMANLI KIYAFET ALBÜMÜ GELENEĞİ	15
2.1. Kıyafet Albümleri Üretim Süreci ve İçerikleri.....	15
2. 2. 16.Yüzyıldan Kıyafet Albümleri.....	18
2. 3. 17.Yüzyıldan Kıyafet Albümleri.....	19
2. 4. 18.Yüzyıldan Kıyafet Albümleri.....	20
2. 5. 19.Yüzyıldan Kıyafet Albümleri.....	21
3. BÖLÜM	24
17. YÜZYIL KIYAFET ALBÜMLERİ.....	24
4. BÖLÜM.....	38

BİR SURETGÂR OLARAK HÜSEYİN İSTANBULİ VE PARİS ALBÜMÜ	38
4. 1. Silsilenameler.....	39
4.2. Tek Yaprak Resimler.....	43
4.3. Kıyafet Albümleri.....	45
SONUÇ.....	58
KAYNAKÇA.....	63
EK 1. KATALOG.....	69
EK 2. ORİJİNALLİK RAPORU.....	180
EK 3. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU.....	182

KISALTMALAR

AVGM: Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü

BSMK: Berlin, Staatliche Museen Kuntsbibliothek

BMBL: British Museum and British Library

DM: İstanbul, Deniz Müzesi

İÜNEK: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

TSMK: İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

JRK: Manchester Üniversitesi John Rylands Kütüphanesi

PBNF: Paris, Bibliothèque Nationale de France

SKB: Stockholm, Kungl. Biblioteket

VCBN: Varşova, Biblioteka Narodowa

BNM: Venedik, Biblioteca Nazionale Marciana

VCMC: Venedik Correr Müzesindeki Cicogna

VMCC: Venedik, Museo Civico Correr

VAM: Victoria and Albert museum

VÖN: Viyana, Österreichischen Nationalbibliothek

GİRİŞ

17. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda kırılmanın başladığı yüzyıl olması açısından önemlidir. Yenileşme sürecinin köklü değişikliklerle başladığı 18. yüzyılın gelişmelerinin temeli 17. yüzyılda atılmıştır. 17. yüzyılda Avrupa ile daha da gelişen ticari ve siyasi ilişkiler beraberinde İstanbul'a gelen elçilik heyeti, gezgin ve tüccarların sayısını arttırmıştır. Avrupa'nın Osmanlı toplumuna, devlet düzenine, kültürüne olan merakı gidermek için, bazen detaylı günlük tutarak bu günlüklere resimler eklemişler, bazen de kıyafet albümü olarak adlandırdığımız Osmanlı dünyasından her kesimden insanın statü ve görevlerine özgü dönem kıyafetleriyle aktarıldığı albümleri üretmişler veya zaman zaman özel siparişler verdikleri İstanbullu sanatçılardan satın almışlardır. Elçilerin, ülkelerine döndüklerinde hükümdarlarına sundukları kıymetli hediyeler arasında olduğu anlaşılan bu albümler, ya da bunlardan çıkma tek yaprak imgeler dünyanın çeşitli yerlerinde pek çok koleksiyon içerisinde yerini almıştır.

Günümüze ulaşan Kıyafet albümleri ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalardan bazıları şu şekildedir;

Öncelikle tez konusunu oluşturan, Süheyl Ünver'in (1999) Paris'de bulunduğu dönemde yaptığı çalışmasından bahsetmek gerekirse, Hüseyin İstanbuli'ye atfedilen Paris koleksiyonunda yer alan kıyafet albümlerini tanıtarak, N. Od. 6 numaralı kıyafet albümünün resimlerini siyah beyaz olarak kataloglamıştır. Bu kıyafet albümleriyle ilgili ilk çalışmayı yapan ve resimleri Hüseyin İstanbuli'ye atfeden araştırmacı kendisidir. Tez kapsamında N. Od. 7 numaralı albümün ana konu olarak seçilmesinin en önemli nedenlerinden biri Süheyl Ünver'in N. Od. 6 numaralı albümün resimlerini yayımlamış olmasıdır. N. Od. 7 numaralı albümün resimlerinin tamamı ilk defa bu çalışma kapsamında ele alınarak incelenmiş, kataloglanmıştır ve N. Od. 7 numaralı albümün Fransızca'dan Türkçe'ye çevirisi yapılmıştır.

Osmanlı resim sanatıyla ilgili kitaplarda Kıyafet albümlerine sıkça değinilmektedir. Kıyafet albümleri üretim süreci anlatılmaya çalışılırken albüm yapan ressamlarla ilgili olarak Metin And (1985), tarafından ilk kez çarşı ressamları sıfatı kullanılmış ve

terminolojiye eklenmiştir. Metin And, Kıyafet albümleriyle ilgili çalışmaların öncüsü sayılmaktadır. Günsel Renda, (1998), Nermin Sinemoğlu (1991), Majda Tadeusz (2006), 17. yüzyıl kıyafet albümlerini tanıtan isimlerdir. Günsel Renda, özellikle 1640-1660 yılları arasında üretilen kıyafet albümlerini üslup özellikleri açısından kıyaslamış ve bir liste hazırlamıştır. Leslie Schick (2003), Osmanlı Kıyafet Albümlerini belirli bir kültürel ve politik bağlama oturtmuş ve kıyafet albüm geleneğinin çıkış noktasını tartışmıştır. Nurdan Küçükhasıkoğlu (2010), doktora tezinde 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başına tarihlenen kıyafet albümlerini üretim- bağlam kapsamında ele almış ve incelemiştir. Akile Baytemir (2003), yüksek lisans tezinde 19. yüzyıldan Ankara Milli kütüphane koleksiyonunda bulunan 6 adet kıyafet albümünü ayrıntılı olarak ele alınıp kataloglamıştır. Ayrıca, Fenerci Mehmed kıyafet albümü, Jean Baptiste Vanmour kıyafet albümü ve Dalvimart kıyafet albümü gibi bazı kıyafet albümlerinin de tıpkı basımı yapılmıştır.

Bu çalışmanın başlığı, *İstanbul'dan Paris'e: Hüseyin İstanbuli'ye Atfedilen Bir Kıyafetname* olarak belirlenmiştir. Kıyafet albümü üretimi genellikle Avrupalı sanatçıların veya Osmanlı topraklarında çalışılan çarşı ressamı olarak adlandırılan grubun elindeydi. Çalışmanın konusunu oluşturan kıyafet albümünün saray nakkaşı olarak çalışan bir sanatçıya atfedilmesi bu kıyafet albümünün dikkat çekici noktalarından biridir. Çalışmaya, kıyafet albümü üretim sürecini, bani-alıcı-sanatçı ilişkisini açıklayabilmek için, *17. yüzyıl İstanbul Sanat Ortamı* başlığı altında, Osmanlı topraklarını ziyarete gelen özellikle 17. yüzyıl elçilerinin ve seyyahlarının seyahat notlarından, İstanbul sanat ortamı ve kitap satın alım süreciyle ilgili bilgiler aktararak, 17. yüzyılın özellikle kitap sanatları piyasası ve üretim süreci ile çarşıda aktif olarak üretim yapan atölyelerin faaliyetleri saptanmaya çalışılarak başlanmıştır.

Bir sonraki bölüm, *Osmanlı Kıyafet Albümü Geleneği* başlığı altında, kıyafet albümleri üretim süreci ve kıyafet albümlerinin içerikleri ile yüzyıllar içerisinde seçilen örnekler üzerinden kıyafet albümlerinin gelişim, dönüşüm sürecinin aktarılması amaçlanmıştır. *17. Yüzyıl Kıyafet Albümleri* için ayrı bir bölüm oluşturularak, 17. yüzyılda üretilen kıyafet albümlerinin bir listesi verilmiş ve kısaca içeriklerinden, üslup özelliklerinden, biliniyorsa sahibinden ve sanatçısından bahsedilmiştir. Bu bölümde,

çalışmanın konusunu oluşturan 17. yüzyıl sonuna tarihlenen kıyafet albümünün çağdaşlarıyla kıyaslanması ve yüzyıl içerisindeki yerinin saptanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ana bölümü olarak niteleyebileceğimiz, *Bir Suretgâr Olarak Hüseyin İstanbuli ve Paris Albümü* bölümünde Hüseyin İstanbuli'nin eserleri, *Silsilenameler, tek yaprak resimler ve kıyafet albümleri* olarak üç alt başlıkta incelenmiştir. Çalışmanın konusunu oluşturan kıyafet albümüyle üslup ve ikonografik açıdan büyük benzerlik gösteren ve yine Hüseyin İstanbuli'ye atfedilen Paris koleksiyonunda bulunan bir diğer kıyafet albümü de detaylı olarak tanıtılmıştır. Hüseyin İstanbuli'nin imzası bulunan eserleri, onun olduğu düşünülen diğer işlerle üslup özellikleri açısından kıyaslanarak, kıyafet albümlerinin Hüseyin İstanbuli'ye ait olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır.

Hüseyin İstanbuli'nin öğrencisi olduğu düşünülen Levni ile de bu bölümde, üslup ve ikonografik açıdan kıyaslanmıştır.

Katalog bölümünde, kıyafet albümlerinin imgeleri tanımlanmış, Fransızca ve Osmanlıca açıklamaları Türkçe çeviri ya da transkripsiyonuyla verilmiştir.

Tezin ana konusu oluşturan Kıyafet Albümü içerisinde 60 resim vardır ve resim programı içinde padişah, vezir-i Azam, diğer saray görevlileri, halktan kadın ve erkekler, hokkabaz, dervişler ve din adamları yer alır. Tasvirlerin bir ön sayfasında kaşısında veya arka sayfasında tasvirle ilgili, statüsünü belirten veya görev tanımını içeren Fransızca açıklamalar bulunmaktadır. Diğer albüm (N. Od. 6) 1720 tarihli olmasına rağmen dönemin üslubunu yansıtır ve 1688 tarihli albümle ortak özellikler göstermektedir. 1688 tarihli albümden kopya edilerek yapıldığı düşünülmektedir ¹. 1720 tarihli albüm XV. Louis'e (1715-1774) sunulmuş olmalıdır albüm, XV. Louis kitaplığında kayıtlı bulunmaktadır ². 1720 tarihli albüm de diğer albüme göre daha az açıklama yer almaktadır. Tasvirlerin üstünde Osmanlıca ve Fransızca kısa isimlendirmeler bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı resim sanatı içinde ayrı bir tür olarak yüzyıllarca yerini koruyan albüm yapım sürecine dair bazı ipuçları ortaya koyabilmektir. Avrupalıların sevdiği tarzda, Avrupalı alıcının talebi ile şekillenen kıyafet albümlerinin, Osmanlı

¹ Majer, Hans. (2000), '*Yaygınlaşan Gelenek(1600-1700): Yeni Yaklaşımlar*', *Padişahın Portresi Tesaviri Ali Osman*, İstanbul: İş bankası Yayınları. s.345.

² Majer, Hans. (2000). s.344.

kıyafet albüm geleneği içerisindeki yerini saptamaktadır. Tezin ana amacı ise, albümlerinin Hüseyin İstanbullu'ye ait olduğuna dair güçlü veriler ortaya koymaktır. Daha önce albümlerin tamamının bu kadar yönlü ele alınarak çalışılmadığı da göz önünde bulundurularak, bu albümlerin detaylı tanım ve transkripsiyonunu yaparak araştırmacıların hizmetine sunmaktır.

1. BÖLÜM

1. 17. YÜZYIL İSTANBUL SANAT ORTAMI

17. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalı devletler için daha önemli bir konuma gelmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde, Avrupa ülkelerinden Osmanlı devletine elçilik heyetleri ve heyetlerle birlikte gözlemciler gönderilmesinde artış olmaya başlamıştır. Çeşitli bilim adamları ve askerlerden oluşan, Osmanlı devleti ve kültürü ile ilgili bilgi toplamakla görevli elçilik heyetlerinin amaçları daha çok politik ve askeri nedenlerle ilişkilidir³. Gönderilen heyetlerin amacı, ülkenin doğasına, coğrafyasına, tarihine, ticaretine, dinine, etnik topluluklarına, törelerine, kıyafetlerine ve yaşam tarzlarına ilişkin bilgiler içeren raporlar hazırlamaktır. İstanbul, Osmanlı İmparatorluğunda sadece siyasetin değil, ticaret ve sanatın da merkezi konumundaydı. Başkent İstanbul, ağırladığı diplomat, tüccar, sanatçı ve seyyahları yüzyıllar boyunca tarihi dokusu ve doğal güzellikleriyle büyülemeyi başarmıştır. Tezin bu bölümünde 17.yüzyıl İstanbul'unun sanat ortamı yüzyıl içerisinde Osmanlı topraklarına gelen seyyahların notlarından elde edilen sanat ortamı hakkındaki ip uçlar ışığında anlatılmaya çalışılacaktır. Yüzyıl içerisinde Osmanlı devletine gelen ziyaretçilerin notlarından özellikle kitap/el yazması sipariş ve satın alım sürecine dair ipuçları aranarak İstanbul'da gözlenebilen kitap sanatları ve kıyafet albümleriyle ilgili çıkarımlar yapılmaya çalışılacaktır.

Öncelikli olarak, İstanbul'a denizyoluyla gelen gezginlerin, karşılaştıkları manzaraya duydukları hayranlıklarını seyahatnamelerinde uzun uzun betimlediklerinden bahsetmekte fayda olacaktır. Güzergâhları üzerindeki güzellikleri şu şekilde anlatmışlardır, Çanakkale Boğazından gelenler, Kadıköy'ü, Adalar'ı, Moda Burnu'nu, Üsküdar'ı ve Boğazın girişindeki Kız Kulesini, Sultanahmet Camisini, Ayasofya ve Topkapı Sarayını izleyerek limana girerken, Karadeniz yoluyla gelenler ise Boğaziçi'nin güzelliklerini ve sahil saraylarını izleyerek Galata'ya ulaşmışlardır.⁴

³ Soysal, İsmail. (1999). *Fransız İhtilali ve Türk- Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.s.3.

⁴ G. Şahin. (2007). *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı*, İstanbul: Gökkuşbuca Bilimevi Basın Yayın Ltd.Sti s.75

Denizyolu ile İstanbul'a giriş yapan seyyahlardan Tourneford,⁵ (1656-1708) ise seyahatnamesinde İstanbul'dan şu sözlerle bahsetmektedir.

“Dış mahalleleriyle birlikte İstanbul, Avrupa'nın tartışmasız en büyük kentidir; bütün gezginlerin ve hatta eski tarihçilerin ortak görüşüne göre, kentin konumu dünyanın en güzel ve en avantajlı yerindedir; Çanakkale Boğazı ve İstanbul Boğazı, sanki dünyanın dört bir yanından gelecek zenginlikleri ona ulaştırmak için açılmıştır: Moğolların, Hindistan'ın, kuzeyin en ücra köşelerinin, Çin'in ve Japonya'nın zenginlikleri buraya Karadeniz'den gelir (...) Kente girmeden, dış kesime bir kez daha hayran kalınır; konutları, taraçaları, balkonları ve bahçeleri birçok anfitiyatro oluşturan ve üzerlerinde bezestanlar, kervansaraylar, saraylar ve özellikle de camiler ya da kiliseler yükselen (Fransızlar için açıklamak gerekirse, Fransa'da buna benzer hiçbir şeyimiz yok) Avrupa'nın en büyük kentinin bütün evlerini bir bakışta görmekten daha hoş bir manzaraya dünyanın başka bir yerinde rastlanamaz. Kütleleri bakımından ürkütücü olan camiler sadece güzel bir görüntü oluşturuyorlar: (...) İşte bunlar Karadeniz Boğazına giren herkesi büyüleyen bir manzara oluşturmaktadır: hatta boğaz da hayranlık uyandırmaktadır, zira Fener Köşkü, Kadıköy, Üsküdar ve çevrede uzanan kırsal kesim, İstanbul'un parlaklığına artık dayanamayarak başınızı çevirdiğinizde gözünüzü okşamaktadır.”⁶

İstanbul, yüzyıllar boyu Osmanlı'ya gelen gezginlerin seyahatnamelerinde geniş yer tutmuştur. Şehrin sadece dillere destan güzelliğinden bahsetmezler, seyyahların rahatsız oldukları noktalar da eleştirel bir tavırla seyahatnamelerde yerini almıştır. Örneğin, En çok yangınlardan, yağmalardan ve iç kesimlerdeki çarpık kentleşmeden şikâyet edilmiştir. Tourneford seyahatnamesinde bu yangınlardan şu şekilde söz etmektedir;

“(…)Karaya ayak bastığımız Galata'daki evler alçaktı, çoğu tahta ve kerpiçle yapılmıştı; böylece, yangın çıktığında, bir günde binlercesi yanıp kul oluyordu: Talan yapmak niyetinde olan askerler ya da yataklarında tütün içen Türkler burada bazen yangın çıkartıyorlardı: canlarını kurtarıp yalnızca evlerinden olanlar hemen teselli oluyorlardı, çünkü ev çok ucuz yapılabiliyordu ve Karadeniz kıyıları gerektiğinde her yıl bütün

⁵ Joseph Piton de Tournefort: 1700-1702 yılları arasında Osmanlı topraklarında bulunmuştur. Fransa krallık bahçelerinin bitkibilimcisidir. Tournefort, XIV. Louis ve Bakanı Kont Pontchartrain tarafından yeni bitkiler bulma göreviyle Doğu'ya gönderilmiştir. Tournefort'un *Relation d'un voyage du Levant Fait par ordre du Roy (Kralın Emriyle Yapılan Doğu Seyahati)* isimli seyahatnamesi, Kont Pontchartrain'e hitaben yazılmış mektupları kapsamaktadır. Eser, iki ciltten oluşmaktadır. (Güner. Serpil. (2015), s.46.

⁶ J. Tournefort. (2005). s. 11-15. *Tournefort Seyahatnamesi*, ed. S. Yerasimos (çev: A. Bertay, T. Tunçdoğan), İstanbul: Kitap Yayınevi, Haziran s. 11-15.

İstanbul'un yeniden inşa edilebilmesine olanak verecek kadar kereste sağlayabilecek yetenekteydi; ne var ki, ailelerin çoğu mallarını yitirdikleri için bütünüyle perişan olmuşlardı. Eğer yanan iki ya da üç bin evden söz ediyorsak, bunun pek önemi yoktur.⁷

Fransız Antoine Olivier⁸ seyahatnamesinde Osmanlı Devleti'nin kozmopolit yapısıyla ilgili şunları aktarmıştır;

"(...)İstanbul'un nüfusu Türk, Rum, Ermeni ve Avrupalı halklardan oluştuğundan dil, din, örf ve adet bakımından oldukça farklı özellikler gösterir. Türkler, diğer halk topluluklarına göre çok daha büyük bir çoğunluğu oluşturmakta ve şehrin iç ve dış mahallelerinin her tarafına yayılmışlardır. Rumlar, İstanbul halkının hemen hemen altıda birini oluşturmaktadırlar ve limanın dip tarafında, Fanaraki veya Fener semtinde ikamet ederler. Ayrıca, Frenklerle birlikte Galata ve Beyoğlu semtlerinde yaşayan Rumlar da vardır (...) Bununla beraber, zenginlerin büyük kısmı son zamanlarda Beyoğlu'nda Frenkler arasında, onlara karışmadan yaşamaya başlamışlardır. Yahudiler, İstanbul'daki halk toplulukları arasında en az nüfusa sahip olan topluluktur. Genellikle, şehrin iç kesiminde ikamet etseler de, içlerinde bazıları Galata ve Pera'da yaşar ve tüccarlara simsarlık eder. Büyükelçiler, yabancı devlet temsilcileri ve ticaret yapmak amacıyla İstanbul'a yerleşmiş Avrupalıların sayısı ise, çoğu zaman iki bini aşmaktadır.⁹

Osmanlı toplumunun bu kozmopolit yapısı ticaret ve sanat hayatında çeşitlilik oluşmasına katkı sağlamıştır. Her milletin kendine özgü gelenekleri ve becerileri ile şekillenen sanat hayatı dolayısıyla ticari hayatı da etkilemiştir. 17. yüzyıl'da İstanbul'daki sanat ortamı hakkında çözümlene yapmaya çalışılırken özellikle yüzyıl içerisinde Osmanlı ülkesini ziyaret eden seyyahların anıları en önemli belgelerdir. Bu anılardan sanat ortamına dair ipuçları elde etmekteyiz.

İstanbul büyükelçiliğine atanan Marquis de Nointel ile birlikte İstanbul'a gelen, 1672-1673 yılları arasında İstanbul'da kalan Antoine Galland, (1756-1814) daha sonra anılarını iki cilt halinde yayımlatmıştır.¹⁰ Galland'ın anılarında İstanbul kitap

⁷ J. Tournefort. (2005). s. 14-15.

⁸ Guillaume-Antoine Olivier (1756-1814): 1792 yılında araştırma yapmak üzere Fransız hükümeti tarafından Doğu'ya gönderilmiştir. Entomolog yani böcek bilimcisidir. Olivier 1793-1798 yılları arasında Anadolu, İran, Mısır, Yunanistan ve Kıbrıs'ı gezerek araştırma yapmıştır. Seyahat notları 1801 yılında Fransa'da basılmıştır. (Gürer. Serpil. (2015). s.54.)

⁹ Gürer. Serpil. (2015). *XVII-XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Fransız Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu*, İstanbul: Bilgin, Kültür Sanat Yayınları, s.54

¹⁰ Gürer. Serpil. (2015). s.51.

piyasasıyla ilgili bilgi içeren pek çok nota rastlamaktayız. Antoine Galland'ın seyahatnamesinde el yazmalarıyla ilgili bilgi içeren kısımlardan bazıları şu şekildedir;

1672, 10 Ocak Pazar

“*Son Ekselans için pek güzel yazılmış bir küçük Şahidi’yi,¹¹ Sultan İbrahim zamanında Kaptan paşa olan Yusuf Paşa’nın Girit seferinin Türkçe hikâyesini ve divani yazıyla Bağdad’ın Sultan Murad zamanındaki son muhasarasına ait bir eseri satın aldım. Bunların hepsine bir sekino verdim.¹²”*

1672, 11 Ocak Pazar

“*(...)Ekselansları için bir İnşa aldım. Bu, Padişaha, vezirlere ve Osmanlı imparatorluğunun diğer erkânına yollanacak diğer mektupların şekil ve ifadesini gösteren bir kitaptır.¹³”*

1672, 14 Ocak Perşembe

“*Ekselans için Acaib ül-mahlukat isimli bir kitabın pazarlığını yaptım. Bu kitap eski kufi harfleriyle yazılmış olup Muhammed’in kötü düsturunu tesis etmeye göğze çıkışı, cehenneme inişi gibi meşhur hareketlerini gösteren altmış altı resmi muhtevidir. Yirmi beş kuruşa satın alındı.¹⁴”*

1672, 15 Ocak Cuma

“*Ekselans yirmi iki kuruşa Gülistan ile Bostan’ı ihtiva eden büyük kıt’a da bir mecmuayı satın aldı¹⁵. Bostan gayet güzel fars yazısı ile yazılı ve yıldızlar ve renklerle zenginleştirilmiş olup iki insan resmini muhtevidir. İlk iki sahifesi de altın üzerine yazılıdır. Pek san’at karane bir şekilde altınla örtülü kısımları bulunan kapak son derecede güzeldi (...) Mahmud Paşa isimli bir Türk kitapçı bana İran’da derlenmiş, kenarları altından ve gayet güzel yapılmış muhtelif hoş ve acayip resimler gösterdi. Bunları pek yüksek bir fiyata satmak istediği için Büyükelçi almadı.¹⁶”*

Antoine Galland'ın bu anısında bir kitapçının adından bahsetmesi bu kişinin o dönem için kitap piyasasında önemli biri olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Mahmud Paşa olarak bahsettiği kişi Elçiye haber yollayarak elindeki kitapları satmak istemiştir. Bu

¹¹ Bu eserin tam adı, *Lugat-ı Şahidi’dir*. Farsça- Türkçe sözlüktür. 1514’te Derviş İbrahim Şahidi tarafından kaleme alınmıştır.

¹² A. Galland. (1949). *İstanbul’a Ait Günlük Hatıralar (1672-1673)*, (cilt.1, s.32), ed. Charles Schefer, Paris: 1881 yayınından (çev. Nahid Sırrı Örik), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s.32

¹³ A. Galland. (1949). s.33

¹⁴ *Acaib ül-mahlukat* ismi ile bahsedilen eser, 1436’da Herat’ta Uygur harfleriyle yazılıp resimlenmiştir. Bugün Bibliotheque Nationale’da bulunan Supp. Turc.190, *Miraç-name’dir*. A. Galland. (1949). s.37

¹⁵ Bahsedilen eserler, Şırazlı Şeyh Sadi tarafından kaleme alınmıştır. Didaktik ve ahlaki hikâyelerden oluşmaktadır.

¹⁶ A. Galland. (1949). s.37

durumdan dönemin ünlü kitap satıcılarının yoğun bir şekilde kitap toplayan elçilerle sürekli ilişki içerisinde olduğu sonucu çıkartılabilir. Bu satıcılara önem verildiğini bir gezginin notları arasında adının geçmesinden anlayabiliriz.

1672, 21 Ocak Perşembe

Şah-name yani 'Kralların kitabı veya tarihi' isimli Farsça büyük bir kitap gördüm. Düzgün ve güzel yazılı olduğundan, içinde kendilerinden bahsedilenlerin en önemli hareketlerini gösteren iyi muhafaza edilmiş ve fars usulünde yapılmış yüz yirmi minyatürü bulunan ve gayet güzel bir kapağı vardı. Bu kitabın değeri yüz otuz kuruş olarak takdir ediliyordu. İskender'in tarihini anlatmakta olup sayfelerinin alt ve üst boşluklarında altından tuhaf resimler, çiçekli tezyinat ortasında hayvan ve çiçek resimleri olan bir kitap gördüm. Sayfa kenarında halkari bezeme bulunmakta. Bu kitabın kapağında Çin işçiliği taklidi bir cila ile birçok insan çehresi vardı.¹⁷ Bunun değeri de elli kuruş takdir ediliyordu. Ekselans ikisine birden yüz kuruş verdi. Bedestende Türkçe tercümesi Arapçasının üzerine haşiye şeklinde yazılmış bir Kur'an gördüm; ben hazır bulunduğum sırada bu ancak iki yüz elli akçeye, yani iki kuruş ve beş sol'a satıldı(...)¹⁸

1672, 25 Haziran Cumartesi

"Birbiriyle hiçbir münasebetleri bulunmayan insan çehresi resimleriyle yazılardan mürekkep olup iki yüz kuruşa satılmak istenilen bir kitap gördüm. Kitapta ismini bilmediğim bir üstada ait minyatürler resimleri vardı ki, bunlar bir Şark işi için mükemmel eserlerdi (...)¹⁹"

Anlatılan bu anıda bahsi geçen kitap akla kıyafet albümü olabilir mi sorusunu getirmiştir. İnsan çehreleriyle bezeli olduğunun belirtilmesi sadece figürlerden oluştuğunu göstermektedir. Aynı zaman da şark işi için mükemmel olduğunun da belirtilmesi acaba Hüseyin İstanbullu gibi yetenekli bir saray nakkaşı tarafından mı yapılmıştı sorusunu da gündeme getirebilir. Ancak bu kitapla ilgili başka detaylı bir bilgi olmadığından bu çıkarımlar varsayım olarak kalmaktadır.

1673,17 Ocak Salı

"Bedestenden bana üç kitap getirdiler, biri Türkçedir. Bu üç kısma ayrılmış bir tıp kitabıdır; (...) Üçüncü kitap, Gülistan ile Bostan müellifi Sadi'nin bütün yazılarını cami

¹⁷ Bahsi geçen cildin rugani cilt olduğu anlaşılıyor. Rugani: Etrafi ince deri üstünü kağıt ile kaplanan kabın zemini üstübeçle astar çekildikten sonra altın, gümüş vs. boyalarla çiçek bazen hayvan ve günlük hayattan manzaralar işlenerek rugan (lake) maddesi ile ince tabakalar halinde akıtma ve fırçayla sürme yoluyla kabın üstüne sürülerek uygulanan tekniktir.

¹⁸ A. Galland. (1949). s.39-40.

¹⁹ A. Galland. (1949). s.147-148.

bir mecmua olup bunlar arasında öteki iki eserde mevcuttu ve eserin yekünü on yediye varıyordu. (...) Kıymeti yirmi beş kuruş takdir ediliyordu.²⁰”

Antoine Galland’ın iki ciltlik eseri içerisinde el yazması alışverişine dair verdiği bilgilerde eserlerin yapım sürecine dair bilgi yoktur. Özellikle de tez konusunu oluşturan *kıyafet albümü* türünde bir eser de satın aldığına dair açık bir ifadesi olmamasına rağmen ‘25 Haziran’ anısında bahsettiği kitabın kıyafet albümünü çağrıştırmaları heyecan vericidir. Ancak Evliya Çelebi²¹ *Seyahatnamesinde* İstanbul’daki çarşı esnafından ve çarşıda üretim yaptıklarından bahsetmiştir. Evliya Çelebi’nin İstanbul’daki esnaf gruplarını anlattığı bölüm Nakkaşlar ile başlamaktadır. Bölüm şu şekildedir;

“Aslanhane’nin üst katları odalarla doludur ve cümle Nakkaş burada sakindir; buranın dışında yüz dükkânları vardır ve toplam Nakkaş bin tanedir. Pirleri, Şeddad’ın bağı İrem’i resimleyen Şemmir-im Ahim’dir. Nakkaşan-ı Musavviran kırk kişidir ve dört dükkânları vardır. Şeriatımızda suret çizmek memnu olduğundan pirleri yoktur (...) Ancak Rum ressamı İslam’ın şan ve şöhreti için Hazreti Hamza’nın savaşını resmetmişlerdir. Böyle savaş ve kahramanları resmederek seyredenlerin savaş cesaretini ve cihat arzusunu artırırılar. Ressamlar dükkânlarını bu tasvirlerle donatırlar. Falcıyan-ı Musavver (Tasvir Falcılarının) en meşhuru Mahmudpaşa’da bir dükkânı olan Koca Muhammed Çelebi’ydi. Sultan Süleyman’ın sohbetiyle müşerref olmuş zinde bir ihtiyardı (...) Bazen bu suretlerle padişaha giderdi ve alay sırasında bu tasvirlerle geçerdi. Bu tasvir falcısının uydurduğu gazeller İstanbul’da hala onun tavırlarıyla taklit edilir²².”

Evliya Çelebi’nin de aktardığı üzere çarşı esnaf grupları içerisinde çalışan Nakkaşların eser ürettiğini biliyoruz ama ne yazık ki kıyafet albümü yapım sürecine dair somut ve net bilgilere ulaşamıyoruz. Bu sorunun temel nedenleri arasında, Kıyafet albümünü sipariş eden kişinin ve albüm resimlerini çizen ressamın kimliğinin genellikle belli olmaması vardır. Albüm sipariş süreci ve İstanbul’daki piyasasıyla ilgili elimizdeki en somut örneklerden biri Caning Kıyafet Albümünün yapım sürecine dair elde olan verilerden derlenen bilgilerdir. Haziran 1810’da İstanbul’a gelen İngiliz mimar Charles

²⁰ A. Galland. (1949). *cilt.2.s.7-8*.

²¹ Evliya Çelebi: 25 Mart 1611 yılında İstanbul’da doğmuştur. İyi bir öğrenim gördüğü anlaşılan Evliya Çelebi, Şeyhülislam Hamid Efendi Medresesi ‘inde yedi yıl kadar ders almıştır. Hocası Evliya Mehmed Efendi’den de hıfza çalışmıştır. Evliya Çelebi kendi ifadesine göre sık sık IV. Murad’ın huzuruna çıkmaktadır. Evliya Çelebi’nin gezip gördüğü yerleri ve şahit olduğu olayları konu alan on ciltlik seyahatnamesi bulunmaktadır.(İlgürel, Mücteba. TDV, cilt.11)

²² Dağlı, Yücel. Kahraman, Seyit. Ali. (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.48.

Robert Cockerell (1788-1863) seyahat notlarında²³ Osmanlı- Rum sanatçılar ve Canning albümü hakkında önemli bilgiler vermiştir.²⁴

Cockerell, özgün albümü hazırlayan Rum ressamla ilerleyen zamanda çok iyi arkadaş olduğunu da seyahat notlarında şu şekilde anlatmıştır:

“Benim çok faydalı arkadaşlarım oldu, bir tanesi Canning için cami resimleri yapan Rum ressamdı. Birçok kez birbirimizi ziyaret ettik ve tercümanlar sayesinde karşılıklı beğeniyle oldukça yakınlaştık. Ona verdiğim küçük bir Hindistan mürekkebi ve iki İngiliz kalemi benden mükemmel bir armağandı. Genellikle ziyaretlerinde itinalıydı, -itiraf ettiği gibi- benim gibi usta birinden sanatın sırlarını açığa çıkarmayı umarken ümitliydi. Bir kaç gün önce odama gelen ve benim ünümü duyup uğramak istediğini söyleyen başka bir uzun kıvr sakallı yaşlı bey de, bir sanatçıydı ve ona renklerimi ve aletlerimi gösterdim, çok memnun oldu. Henüz onun ziyaretine bir karşılık vermedim fakat en kısa zamanda vereceğim. O bana çizebileceğim bazı evleri de gösterecek. Sicilya elçiliğinden çok kibar ve faydalı bir arkadaş daha buldum ki çok sayıda güzel kitaplar ve çizimlere sahip (...)”²⁵

Cockerell’in aktardığı bu bilgiler kıyafet albümü yapım sürecine dair önemli bir veridir. Bu bilgiler 19. yüzyıl etkinliklerine ışık tutmaktadır. 17. yüzyıl için birebir delil niteliği taşımazlar ancak 17. yüzyıl kıyafet albümü üretim sürecine dair fikir vermesi açısından önemlidir. Özellikle Osmanlı’da çalışan ressamlarla resim üretim sürecine dair olan diyaloglarından bahsetmesi albüm üretiminin bir sanat dalı olarak kabul gördüğü ve İstanbul sanat ortamı içerisindeki yerinin varlığını kanıtlamaktadır. Söz konusu resim dizisi günümüzde, Victoria & Albert Museum, Prinst & Drawings Collection’da bulunmaktadır.²⁶ 19. yüzyılda İstanbul’da resimli albüm üretimi hız kazanmıştır ve bu albümler içerisinde kıyafet albümlerinin çoğunlukta olduğu bilinmektedir.²⁷ İstanbul’da albüm resimleyen atölyelerde seri halde üretilen resimler alıcıya göre İtalyanca, Fransızca ve İngilizce açıklamalar eklenerek albüm haline getirilmiştir. Canning albümü

²³ Charles Robert Cockerell’in seyahat defterini 1903 yılında oğlu Samuel Pepys Cockerell yayınlamıştır: Charles Robert Cockerell.(1903). *Travels in Southern Europe and The Levant, 1810-1817. The Journal of C.R. Cockerell, R.A. , Edited By His Son Samuel Pepys Cockerell*, Longmans, Green and Co. , London, New York, Bombay.

²⁴ Küçükhasköylü, Nurdan. (2010). *Osmanlı Kıyafet Albümleri*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara s.134.

²⁵Zikreden: Küçükhasköylü, Nurdan. (2010). s.131.

²⁶ Küçükhasköylü, Nurdan. (2010), s.136.

²⁷ Renda, Günsel. (2009). *Sanatta Etkileşim, Osmanlı Uygurluğu (2. Cilt, s.1100-1122)*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

sipariş sürecinden ve Osmanlı devletinde üretilen kıyafet albümlerinden seçilen örneklere tezin ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak yer verilecektir.

Kuşkusuz 17. yüzyıl İstanbul sanat ortamının şekillenmesinde dönemin siyasal olaylarının da etkisi vardır. 17. yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak devam eden süreçte, coğrafi keşifler ve yeni ticaret yollarının keşfedilmesiyle birlikte ekonomik açıdan güçlenen Avrupalı devletler ticari alanda üstünlüğü ele geçirmişlerdir. 1660'lı yıllardan itibaren, Colbert ve Marsilya Ticaret Odası sayesinde Fransa, Doğu'da ve İstanbul ticaret hayatında önemli bir konuma ulaştırmıştır.²⁸ Özellikle de 1669'da Fransa ile yapılan ticaret anlaşmasıyla, Fransa, Osmanlı Devletinin ticaret hayatındaki egemenliğini sağlamlaştırmıştır. Yapılan ticaret antlaşmalarının ve Osmanlı devletinin kozmopolit yapısının da etkisiyle Osmanlı pazarı farklı milletlerden sanatçı ve zanaatçıların katkısıyla çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir. Örneğin, Avrupa'dan getirilen değerli taşları el becerileriyle Osmanlı kültürünün sanat piyasasına göre yeniden şekillendirip pazara sunan Gürcüler ile İspanya ve İtalya'dan gelen tüccarlar, sanatçıları geliştirmiş bir yünlü kumaş sanayisi kurarak 16 ve 17. yüzyıllar boyunca Karadeniz'in iki kıyısı arasında silah, esir ve yağ ticareti başta olmak üzere meşin, tuz ve özellikle kumaş ticareti yapmışlardır.²⁹

İstanbul sanat piyasasının bu kadar canlı ve renkli kalmasının sebeplerinden biri de Avrupalı elçiler ve maiyetleri gibi yabancı sanatçıların ve tüccarların da Galata ve Pera çevresine yerleşmeleridir.³⁰ Yukarıda da bahsedildiği üzere, 17. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kültürel ortamın şekillenmesinde dış etkenlerin payı çok fazlaydı. Bu dönemde İstanbul'daki yabancı elçiliklerin kültür hayatında etkin bir rolü olmuştur. Halkın bildiği tiyatro meddahlık, gölge oyunu, ortaoyunu, kukla ve seyirlik oyunları kapsayan geleneksel Türk tiyatrosu olsa da İstanbul'daki çeşitli elçiliklerde batılı yazarların oyunları oynanıyordu ancak bu oyunlar kapalı bir çevre ve belli bir kesim tarafından izleniyordu. Fransız elçisi Marquis de Nointel 1673'de amatör bir tiyatro grubuna elçilikte temsiller verdirmiştir. Antoine Galland seyahatnamesinde bu

²⁸ Tabakoğlu, Ahmet. (2013), s.324. *Osmanlı Klasik Döneminde İstanbul'da Dış Ticaret*. Osmanlı İstanbul Sempozyumu. 320-354. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi yayınları. s.324.

²⁹ Tabakoğlu, Ahmet. (2013). s.332.

³⁰ Tabakoğlu, Ahmet. (2013). s.339.

tiyatro oyunları ile ilgili anılara da yer vermiştir. 1673 12 Şubat Pazar gününe ait anısında, *La femme juge et partie ile l'Ecole des maris* adlı oyunun Fransa konağında, İngiliz elçisinin huzurunda oynandığını ve 1673 13 Şubat Pazartesi günkü anısında da Büyükelçinin, Ceneviz Balyos'u ile İngiltere katibini yemeğe davet ettiğini ve yemeğin ardından şereflerine *l'Ecole des maris'yi Quatre Trivelin ve Cocu imaginaire'i* temsil ettirdiğini oyunun dört saat sürdüğünü belirtmiştir.³¹ 17.yüzyıl sonunda Fransız elçiliğinde Corneille, Moliere ve Montfleury gibi yazarların yapıtları oynanmıştır.³² 1669 yılında IV. Mehmed'in (1648-1688) XIV. Louis'ye gönderdiği Osmanlı elçisi Süleyman Ağa'nın ziyareti Fransa'da da etkili olarak, Moliere, *Le Bourgeois Gentilhomme* adlı oyununa Türk töreni eklemiş olmalıdır. Andre Campra, *L'Europe Gallante* adlı opera-ballet'sinde bir perdeyi Osmanlı'ya ayırmıştır.³³ Osmanlı'ya ayrılan bölüm, Sultan Süleyman'ın sarayında geçmektedir.³⁴

17.yüzyıl'ın ikinci yarısında IV. Mehmed'in (1648-1688) Sadrazamı Köprülü Fazıl Ahmet Paşa, 1675'te IV.Mehmet'in oğlunun sünnet düğünü için Edirne şenliğe Venedik'ten bir opera topluluğu getirtmeye çalışmış ancak bunu gerçekleştirememiştir.³⁵ İlerleyen yüzyıllarda Osmanlı Devleti'ne operayı III.Selim (1761-1808) getirmiştir. 1797'de Topkapı Sarayı'nın Şevkiyye Köşkünde yabancı bir opera ve dans topluluğunu izlemiştir.³⁶ 17. yüzyılla beraber Osmanlı toplumunda sayısı az da olsa tiyatrolar sergilenmeye başlanmıştır. Özellikle 19. Yüzyıldan itibaren ise tiyatro oyunlarının seğilenmesi ve oyunların halk tarafından izlenmesi yaygınlaşmıştır. Kısacası, İstanbul sanat ortamının şekillenmesinde, İstanbul'daki elçilik heyetlerinin İstanbul'daki sanat ortamı ve yerli tüketime olan etkisinin yeri vardır. İstanbul'da görev yapan bu büyükelçi ve diplomatların özel ressamları olması ve kendilerine kültürlü kişilerden oluşan bir çevre oluşturmaları dönemin kültür sanat ortamını hareketlendirmesi açısından önem taşır. İstanbul'da çeşitli araştırmalar yaparak elçiliklere danışmanlık hizmeti veren kişiler sanat piyasasının şekillenmesinde ana rolü üstlenmişlerdir.

³¹ A. Galland. (1949) , s.123.

³² Nutku. Özdemir.(2000). Dünya Tiyatrosu Tarihi, cilt 1, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları. s.349-350.

³³ Renda, Günsel. (2005). 17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa: Değişen İmgeler, Ölçer, Nazan: (ed) 17 Yüzyıl Avrupasında Türk İmaji. s.44-55. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi yayımları.

³⁴ Williams, Haydn. (2014), 18. Yüzyılda Avrupa'da Türk Modası Turquerie. İstanbul: Yapı kredi yayımları.

³⁵ Nutku. Özdemir.(2000). s.351

³⁶ Nutku. Özdemir.(2000). s.349.

2.BÖLÜM

2. OSMANLI KIYAFET ALBÜMÜ GELENEĞİ

Tek veya grup halinde figür resimlerinin bulunduğu albümler (murakkalar) Osmanlı kültüründe 15.ve 16. yüzyıllardan itibaren görülmeye başlamış, 17. yüzyılda yaygınlaşarak devam etmiştir.³⁷ Albümler, içerdikleri resimlerin bir metne bağlı olmamasıyla el yazma kitaplardan ayrılırlar. Albümler içinde hat, tezhip ve kâğıt oyma örneklerinin yanı sıra tek yaprak resimler bulunmaktadır. Osmanlı sarayında tek figür betimlerden oluşan albüm yapımı I. Ahmet (1603-1617) döneminden itibaren yaygınlaşmıştır. 17. yüzyıl başlarında vassal³⁸ Kalender'in I. Ahmet için hazırladığı iki *murakka* ve bir *falname* bulunmaktadır. Murakkalardan biri güzel yazı örneklerinden oluşmaktadır. İkinci albümde ise yine güzel yazı örnekleri ile birlikte farklı ellerden çıkmış büyüklü küçüklü, saraydan eğlence sahneleri ile saray dışından günlük yaşam sahneleri, devlet adamları ve halk arasından farklı kıyafetlerle kadın ve erkekler figürler ve hamam sahneleri betimlenmiştir. *I.Ahmet Albümü* diye de anılan bu murakka yüzyıl içerisinde hazırlanan diğer bu tür albümlerinde öncüsü sayılmıştır.³⁹ Bu albümün içerisinde çok sayıda kıyafetin ön plana çıktığı tek figür resimler bulunmaktadır.⁴⁰

2. 1. Kıyafet Albümleri Üretim Süreci ve İçerikleri

Osmanlı toplumu, 15. yüzyıldan beri Avrupalıların ilgisini çekmiştir. 16. yüzyıldan sonra giderek gelişen siyasi ve ticari ilişkilerin etkisiyle beraber de birçok Avrupalı diplomat, gezgin ve tüccar Osmanlı topraklarına gelmiştir. Bu kişilerin bazıları anılarını yazarak Osmanlı kıyafetlerini tanıtan resimler de ekleyerek bunları yayınlamıştır. 16. yüzyıldan başlayarak 17. yüzyılda yaygınlaşan bu gelenek genellikle saray dışında üretilmiş olan *kıyafet albümleridir*. Kıyafet Albümlerini, genel olarak Osmanlı

³⁷ Murakka: Hazırlandığı dönemin ve geçmişin ünlü hattatlarının, musavvir ve müzehhiplerinin, kağıt oyma sanatçılarının tek yapraklar halinde olan çalışmalarını bir cilt içinde toplayan bir tür kitaptır.

³⁸Vassal: Murakkalara yapıştırılan kâğıtları yeri belli olmayacak şekilde kaynaştıran ustalara denmektedir. Kalenderin yazdığı güzel yazı albümü Topkapı Müzesi koleksiyonundadır; TSM, H2171

³⁹ Bağcı, Serpil. Çağman, Filiz. Renda, Günsel. Tanındı, Zeren. (2006), Osmanlı Resim Sanatı, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s. 230.

⁴⁰ Renda, Günsel (1998), *17. Yüzyıl'dan Bir Grup Kıyafet Albümü*, 17. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı, Sempozyum Bildirileri, 153-178, İstanbul: Sanat Tarihi Yayınları.

toplumundan çeşitli kesitleri sunan resim antolojileri olarak tanımlayabiliriz.⁴¹ Bu albümler, daha çok çeşitli amaçlarla Osmanlı topraklarına gelen Avrupalılara verilmek veya satılmak üzere hazırlanmışlardır.⁴² Osmanlı kıyafet albümleri, bireyin kimliğini, politik, sosyal ve diplomatik gibi statülerini belgemelek için daha çok kıyafetlerin ön planda tutulduğu albümlerdir. Albüm içerisindeki figürlerin, kıyafet ve aksesuarları statü, görevlerine gönderme yapmaktadır.

Kimliği tanımlamak için çevre ve kıyafet betimlemelerine başvurulması metodunun kökeni MÖ. 5. yüzyıl tarihçisi Herodot'a kadar inmektedir. Herodot'un *Tarihler* adlı eserinde bahsettiği insan topluluklarını birbirinden ayırmak için, toplumları evrensel olarak tanımladığı yedi farklı kültürel kategori içinde analiz ederek, dil, beslenme alışkanlıkları, yerleşim, savunma yöntemleri, diğer toplumlar arasındaki yerleri, doğal çevre ve giyinme biçimleri alt başlıklarına başvurması kıyafetlerin kültür içindeki yerinin önemini göstermektedir.⁴³ Kıyafetlerin kumaşı, tarzı, rengi ve modası onları giyenlerin kimliği ile belirlenmekteydi. Kıyafetler, toplumsal, mesleki, etnik ve siyasal kimliği temsil etmektedir. Bu durum sadece Osmanlı toplumu için değil Avrupa toplumu içinde de aynı şekilde devam etmekteydi. Leslie Schick'in aktarımıyla, İngiltere'de, Lancaster kontunun bir yıl boyunca dağıttığı kumaşların renkleri rütbelere göre ayrılmaktaydı. Kont kendisine kırmızı, piskoposa koyu kırmızı, şövalyelere mavi renkli kumaş hediye ederken ağartılmış keten kumaşlar da kont ve papazlar içindi.⁴⁴ Osmanlı toplumunda ise bu durumun belirleyicisi din olmuştur. Örneğin ayakkabılar, Müslümanlar için sarı renkli, Rumlar için kırmızı, Yahudiler için ise mor renkliydi.⁴⁵ Kıyafet albümü derleyicileri bu kolay okunabilen kıyafet kalıplarına özellikle sadık kalmışlardır. 1614 yılında İstanbul'da bulunan Seyyah Pietro della Valle bir mektubunda, 'Bu şehrin hem erkek, hem kadınlarının her türlü giysilerinin canlı modelden yapılmış çizimlerinden oluşacak bir kitap sipariş ettiğini söyler.'⁴⁶ Bu kıyafet

⁴¹ Schick, L. (2003). *Osmanlı Kıyafet Albümleri*, Toplumsal Tarih,116, s.84.

⁴² Renda, Günsel. (2009). s.1100-1122.

⁴³ Schick, L. (2003). s.84-90.

⁴⁴ Schneider, Jane. (2000). *Fantastical Colors in Foggy London: The New Fashion Potential of the late Sixteenth Century*, Metarial London, ed. Lena Cowen Orlin, Pennsylvania, s.114

⁴⁵ Pabuç, (2014). İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi Sergisi Kataloğu, s.34.

⁴⁶ Zikreden: Schick, L. (2003). Detaylı bilgi için bakınız: Pietro della Vella. (1989). *The Journals of Pietro della Valle, the Pilgrim*, ed. ve çev. George Bull, Londra. s. 14

albümlerinin üretimini 16. yüzyıldan beri saray dışında etkinliklerini sürdüren resamlara bağlayabiliriz. Saray dışında etkinliğini sürdüren bu nakkaşlar atölyelerinde İstanbul'a gelen yabancılar için tek figür resimler ve kıyafet albümleri hazırlamışlardır. Metin And, saray dışında ticari yapılarda, atölyelerde üretim yapan, daha çok albüm ve tek yaprak eserler hazırlayanlar için *Çarşı Ressamları* sıfatını kullanmıştır.⁴⁷ Yukarıda da değinildiği gibi, Evliya Çelebi de *Seyahatnamesinde* İstanbul'daki esnaf grupları arasında, müzehhip, mücellid ve nakkaşlar olduğunu belirtir ve bu nakkaşları üç ana grupta toplar.⁴⁸ İlk grup, Arslanhane'nin üst katlarındaki hücreler ve yüz dükkânda çalışan esnaf-ı nakkaşan-ı cihan ile evlerinde çalışan bin nefer saray-ı ali nakkaşlarından oluşur. İkinci grup ise daha çok kahramanlık ve mücadele sahneleri içeren şehname tasvirleri yapan kırk nefer esnaf-ı nakkaşan-ı musavvir'dir. Üçüncü grup ise Peygamberler ve Padişahlar hakkında halk arasında yaşatılan hikâyeleri, aşk öykülerini betimleyen ve tasvirler eşliğinde fal söyleyen ve Mahmut Paşa Çarşısı'nda bir dükkânda bulunan bir nefer esnaf-ı Falcıyan-ı musavvirdir.⁴⁹ İstanbul'da albüm resimleyen bu atölyelerde seri halde üretilen resimler alıcıya göre İtalyanca, Fransızca ve İngilizce açıklamalar eklenerek çok büyük olasılıkla albüm haline getirilmiştir. Bu albümlerin bazıları elçilik heyetleri ile birlikte gelen yabancı ressamlar tarafından yapılmışsa da özellikle 17. yüzyıldan itibaren yerli sanatçılar tarafından da üretilen çok sayıda albüm vardır.⁵⁰

Kıyafet Albümlerinde genellikle figürler boş bir zemin üzerine yerleştirilerek statülerine göre giyinmiş halde ve bazen bir işle meşgul olurken aktarılırlar. Sayfanın alt veya üst kısmında bazen bir bazen de birkaç farklı dilde kısa açıklamalar bulunur. Kıyafet Albümleri genellikle yapıldığı dönemde hüküm süren Osmanlı Padişahının resmi ile başlar ve arkasından devletin ileri gelenlerinin resimleri ile devam eder. Sokak satıcıları, köleler, hanım Sultanlar, cariyeler, deliler, dervişler gibi pek çok konuyu barındıran bu albümler zengin bir resim repertuarına sahiptir.

⁴⁷ And, Metin. (1985). *17. Yüzyıl Türk Çarşı Ressamları*, Tarih ve Toplum, 16, 40-45.

⁴⁸ Dağlı, Yücel - Kahraman, Seyit. Ali (2003), *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.48

⁴⁹ Mahir, Banu. (2005). s.72-73.

⁵⁰Renda, Günsel.(1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları. s.45

Albümlerin alıcısını Osmanlı dünyası ile ilgili pek çok konuda bilgi sahibi yaptığını ve Avrupa’da oluşan Türk akımının moda kataloğu görevini üstlenmiş olduğunu öne sürebiliriz. Mozart⁵¹ tarafından, Topkapı Sarayı’ını konu edinen “Saraydan Kız Kaçırma” operasının yazılmasını ve Osmanlı temalı tiyatro oyunlarının hazırlanmasını bu kıyafet albümleri ile ilişkilendiren araştırmacılar vardır.⁵² Pek çok dilde, pek çok ülkede basılan Kıyafet Albümleri Avrupa pazarı için her dönem popülaritesini korumuştur. Kıyafet Albümleri sadece bir giysi koleksiyonu olmanın çok ötesinde bütün bir halkın, bütün bir kültürün Avrupalı okur kitlesi için çözümlenmiş, düzenlenmiş ve özetlenmiş bir kitaba sığdırılmış Osmanlı dünyasının portresidir. Bu albümler bir toplumu dolaşmak için kullanılacak rehberler olmuşlardır.⁵³

2. 2. 16. Yüzyıldan Kıyafet Albümleri

Osmanlı kıyafet albümlerinin öncülüğünü, Fransız Kralı II. Henri’nin 1553’te İstanbul’a gönderdiği elçi Gabriel d’Aramon’a eşlik eden Nicolas de Nicolay⁵⁴ ve 1555’te Kutsal Roma İmparatorluğu’nun elçisi Ogier Ghiselin de Busbecq ile birlikte gelen Flenburg’lu Alman ressam Melchior Lorichs’in⁵⁵ yayınladıkları kitaplarda yer alan resimler yapmaktadır.⁵⁶ Nicolas de Nicolay hem çok iyi desen çizen bir ressam hem de kusursuz bir haritacı olmasıyla Osmanlı dünyasını Avrupalı izleyiciye gerçekçi ve başarılı bir şekilde aktarmıştır.⁵⁷ Gravür tekniği ile yaptığı imgeler sadece Osmanlı kıyafetlerini tanıtmıyor, aynı zamanda bir 16. yüzyıl Osmanlı panoraması sunuyordu. Saraydan, Barbaros Hayreddin Paşa’nın eski hadımlarından Ragusalı Zafer Ağa ile dostluk kurduğunu, çocukluğundan beri sarayda yetiştirilmiş olan bu kişinin, saraylı kadınların giyim kuşamlarını çizmesi için ona yardım ettiğini; model olarak kullandığı iki sokak kadınına Bedesten’den aldırıldığı giysilerle adeta bir saraylı gibi süslediğini seyahatname notlarında yazmaktadır.⁵⁸ 60 adet gravür bulunan kıyafet albümü, basıldığı dönemde

⁵¹ Mozart: 1756- 1791 yılları arasında yaşamış Avusturya’lı ünlü müzisyen/besteci.

⁵² Sinan Ceko, (2014).önsöz.

⁵³ Schick, L. (2003). s.89.

⁵⁴Nicolay’ın, *Les Quatres premiers livres de navigations et peregrination orientales* adlı kitabı 1568’de Lyon’da basılmıştır.

⁵⁵ Lorichs’in, *Wolgerrissene und geshnittene figuren in Kupfer und Holtz durch den Kunstreichen witerumbten Melcher Lorch für die Mahler bildhaver unde Kunstliebenden an tag geneben* adlı kitabı 1619’da ölümünden sonra basılmıştır.

⁵⁶ Renda, Günsel (1998). s.153-170.

⁵⁷ Reyhanlı, T. (1989), *Nicolas de Nicolay’ın Türkiye Seyahatnamesi ve Desenleri*, Erdem, C.5, Sayı. 14, s.574

⁵⁸ Reyhanlı, T. (1989). s.574

büyük bir ilgiyle karşılanmış, ilerleyen yıllarda üretilecek kıyafet albümlerinin de öncüsü olmuştur.

Avusturya İmparatorluğu'nun 1573-1578 yılları arasında büyükelçi olarak görevlendirip İstanbul'a gönderdiği David Ungnad'ın heyetinde bulunan Lambert Wyts tarafından derlenen albümdeki resimler de Osmanlı giyim-kuşam tarihi için prototip oluşturur.⁵⁹ Albümdeki resimler ufak değişikliklerle daha sonra üç albümde daha tekrarlanmıştır. Ungnad'ın rahibi olan Stephan Gerlach, 1577 yılında Büyükelçi'nin hizmetinde olan Hollandalı ressam Peter'den söz eder. Muhtemelen Hollandalı ressam, 1578 yılında Viyana'ya götürülen bu derleme albümün hazırlanmasında görev almıştır.⁶⁰ 1590'larda kıyafet albümü ve özellikle İstanbul yaşamını tanıtan resimlerin üretiminde artış olmuştur. Bu dönemi yansıtan en zengin albüm ise kim tarafından sipariş edildiği ve tarihi net olarak bilinmeyen bugün Viyana Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan 172 yapraktan oluşan albümdür.⁶¹ Albümün 1587-1592 yılları arasında İstanbul'da Büyükelçi olarak görev yapan Bartholomaeus Pezzen'le bağlantılı olabileceğini düşünülür.⁶²

Sonraki yüzyıllarda, Avrupa'da resimli seyahatnameler ya da sadece resim içeren kıyafet albümleri üretimi birbirini izlemiştir.

2. 3. 17. Yüzyıldan Kıyafet Albümleri

1616'da İngiliz şirketi Turkey Company adına İstanbul'a gelen Peter Mundy, Osmanlı İmparatorluğu'nda giyilen kıyafetlerle ilgili bir albüm sipariş etmiş ve ülkesine dönerken beraberinde 1618 tarihli bugün kendi adıyla anılan bu kıyafet albümünü Londra'ya götürmüştür. 122 adet resim içeren kıyafet albümü, British Museum and British Library 'de bulunmaktadır. Mundy, gözlem notlarına ek olarak hazırlattığı bu kıyafet albümü için seyahat notlarında şunları söyler: *“Costantinopoli'deki pek çok saray görevlisinin ve farklı milletlerden kişilerin, kıyafetlerine göre ayrı ayrı resimlerin yer aldığı bir kitapçık hazırlattım; bu resimler 1618 tarihinde bizzat Türkler tarafından*

⁵⁹ And, Metin. (1993). *16. Yüzyılda İstanbul Kent, Saray, Günlük Yaşam*, İstanbul: Akbank Yayınları s.280.

⁶⁰ Gerlach, Stephan. (2007), *Türkiye Günlüğü 1577-1578, 2. Cilt*. İstanbul: Kitap Yayınevi. s.507, 519.2.

⁶¹ And, Metin. (1993). s.282.

⁶² And, Metin. (1993). s.283.

çizildi. Resimler büyük sanatsal değerler taşımaları da konu ile ilgili tatmin edici niteliktedirler.⁶³”

Kıyafet albümlerine eklenen bu açıklamalar Avrupalı izleyici için albümün inandırıcılığını ve ilgi çekiciliğini arttırmaktadır. 17. yüzyılın ortalarına tarihlenen, çoğu İtalyanca açıklamalı 11 örneği bilinen kıyafet albümleri bu tür içerisinde ayrı bir grup oluşturur. Bunlar yaklaşık olarak 1640-1660 yılları arasında, Sultan İbrahim (1640-1648) ve Sultan IV. Mehmet dönemlerine tarihlenir ve hepsi ufak boyutludur (yaklaşık olarak 10 x 17 cm) .⁶⁴ Daha sonraki yıllara tarihlenen albümlerde ayrıntılar zenginleşmiş ve daha fazla figüre yer verilmiştir. Sokak satıcıları, hokkabazlar, dervişler, saç tıraşı yapan berberler, hamamda kurnanın önünde yıkanan kadınlar gibi figürler meşgul oldukları işlerle birlikte aktarılmıştır. Gerek içerik gerekse üslup açısından birbirine benzeyen albümlerin, belirli bir kalıp ve boyutta birbirlerinden kopya edilerek üretildiğini söyleyebiliriz. Şüphesiz ki albümü sipariş eden haminin isteği doğrultusunda değişiklikler yapılmıştır. Bu albümlerdeki resimler Doğu geleneği ile Batı beğenisinin ortak ürünleridir.⁶⁵

17. yüzyılda hazırlanan kıyafet albümleri özellikle yüzyıl ortasına tarihlenen albümler, IV. Bölüm olan '17. yüzyıl Kıyafet Albümleri' başlığı altında detaylı olarak incelenecektir. Bu bölümde kronolojik bütünlüğü bozmamak adına 17. yüzyılın ilk çeyreğinde üretilen albümden bahsedilmiştir.

2. 4. 18. Yüzyıldan Kıyafet Albümleri

18. yüzyılda üretilen kıyafet albümlerinin en popülerlerinden biri, Fransız elçisi Marquis de Ferriol'un himayesinde İstanbul'a gelen, Jean Baptiste Vanmour tarafından 1707-1708 yılları arasında Ferriol'un siparişi üzerine hazırlanan kıyafet albümüdür.⁶⁶ Albüm daha sonra 1714'te Paris'te basılmıştır. Eserde, Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinden farklı meslek ve yaş gruplarından insanların tanıtıldığı yüzden fazla

⁶³ Zikreden: Toprak, Adıgüzel, Filiz (2012). *1618 Tarihli 'Peter Mundy' Albümü: Figürler Üzerine Bir İnceleme*, Sanat Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı: 22, s.69-84.

⁶⁴ Bağcı, Serpil, vd. (2006), s. 235.

⁶⁵ Renda, Günsel (1998), s. 153-178.

⁶⁶ Nicolas, Eveline Sint. Bull, Duncan. Renda, Günsel, İrepoğlu, Gül. (2003). *Lale Devri'nin Bir Görgü Tanığı Jean Baptiste Vanmour*, İstanbul: Koçbank Yayınları.s.42.

resim vardır.⁶⁷ Bu eser, daha sonra birçok dile çevrilerek 18. ve 19. yüzyıl kitapları ve porselenlerindeki Osmanlı kıyafet çizimleri için bir model kitap halini almıştır.⁶⁸ Birkaç tane panoramik manzarası bulunsa da, Van Mour, kent görünümünü genellikle, alaylarda, düğünlerde ve kır eğlencelerinde fon olarak kullanmıştır. Sarayda bizzat bulunmuş ve padişahla tanışma olanağı bulmuştur. Saraydaki kabul sahneleri, İstanbul görünümüleri ve manzaraları, farklı semtler ve binaları tasvir ettiği resimlerini gözleme dayalı olarak üretmiş bu da resimlerinin önemini arttırmıştır.⁶⁹ Pera'daki atölyesinde çalışmalarını sürdürmüştür. 18. yüzyıl boyunca İstanbul'da çalışan birçok Avrupalı ressam, sanatçının üslubunu sürdürerek "Vanmour Ekolü" olarak nitelenen yapıtlar üretmeye devam etmiştir.⁷⁰

2. 5. 19. Yüzyıldan Kıyafet Albümleri

Kıyafet albümleri, teknik olarak birbirlerinin benzeri gibi görünmelerine karşın alıcısının talebi doğrultusunda içerik olarak değişiklik gösterir. Alıcının isteği doğrultusunda bazı albümlere Osmanlı mekânlarından veya ev içlerinden kesitler de eklenmiştir. Osmanlı mekânlarından kesitlerin fazlaca yer aldığı en önemli örneklerden biri de Canning Kıyafet Albümü'dür. Daha önce kıyafet albümlerinin üretim süreciyle ilgili anılarından kısaca bahsedilen 19. yüzyılın ilk çeyreğinde İngiltere'den İstanbul'a gelen mimar Charles Robert Cockerell'in seyahat defterinde İstanbul'daki Rum sanatçılar ve albüme eklenen yeni mekânların çizimi hakkında verdiği bilgiler şöyledir:

"Mr. Adair ve Canning çok kibarlardı ve sık sık elçilikte yemek yedim, ... Bana bir görev verdi: Büyük bir koleksiyon ödünç verdi. Gerçeğe sadık olarak yapılmış cami içleri ve bazıları daha önce hiç çizilmemiş olan yerlerin çizimleriydi bunlar. Aslı bir Rum tarafından yapılan diğer garip olan binalar da vardı burada. Onları kopyalamak işimdi. Mr. Adair kısa bir süre için ayrıldığında, bunlar İngiltere'ye gönderilecekti. Bir çizimim de iç mekândı, fakat başarısız oldum. Bana evini bu amaçla gösterecek cürekâr bir Yahudi ya da Hıristiyan bulamadım, hayalimden yaptım(...)Elçi Mr. Adair'in izniyle

⁶⁷ Vanmour, Recueil de cent estampes representant differentes nations du Levant, gravees sur les tableaux peints d'apres nature en 1707 & 1708 par l'ordre de M. de Ferriol Ambassadeur du Roi a la Porte, Paris 1714

⁶⁸ Nicolas ve diğerleri 2003, s.43

⁶⁹ Nicolas ve diğerleri 2003, s.45.

⁷⁰ İrepoğlu, Gül. (1999), s.28

geldiğinden dolayı camileri görmekte şanslıydım. Elçiler için bir ayrıcalıktı bu. Mr. Adair gitmeden önce Allahtan bunu düşünmüştü. Fakat size kesin olarak söyleyebilirim ki, bu resimleri çizmenin imkânsızlığından ötürü biraz pişmanım... Bana sorunlu ve barbar yapıda görünüyorlardı .⁷¹

Cockerell'in, özellikle yeni eklenen konuları resmederken elçiliğin aldığı izinle yapıları tek tek gezdiği ve not aldığı, bilgisinin ve gözlemlerinin yetmediği durumlarda da hayaline başvurduğunu belirtmesi yabancı ressamların bu tür albümleri resimlerken/tasarlarırken izledikleri yol konusunda fikir vermektedir.⁷² Cockerell'in, özgün albümü hazırlayan Rum ressamla ilerleyen zamanda çok iyi arkadaş olduğu da seyahat notlarında geçmekteydi.⁷³

Cockerell, İstanbul İngiliz Elçiliği'ne geldikten sonra, Büyükelçi Robert Adair, birinci sekreteri Stratford Canning için yaptığı bu resim dizisinde 95 adet tek figür, 30 adet günlük yaşama ait sahneler içeren resimler bulunmaktadır. Bu konulu sahnelerden bazıları daha önce sıkça resmedilen İstanbul manzaraları, dönemin önemli tarihi yapıları, Osmanlı toplumunun yemek adetlerini yansıtan sofrsa sahnelerinden oluşurken, bu albümde tek örneği bulunan 'kebabçı' resmi, kıyafet albümlerinin, sahiplerinin isteği doğrultusunda değiştiğinin önemli kanıtlarındandır.⁷⁴

Kıyafet Albümlerinin niteliklerinde ve fiyatlarındaki farklılıklar, ayrıca ciltlenmiş kıyafet resimleri ve gravürlerin sayılarının fazlalığı bu kıyafet albümlerinin sosyoekonomik düzeydeki birçok meraklının kitaplığında olduğunu düşündürmektedir.⁷⁵ 19. yüzyıla gelindiğinde 18. yüzyıl sonundaki kıyafet albümlerinden içerik olarak biraz daha farklı kıyafet albümleri üreilmeye başlanmıştır. Artık tamamen İstanbul yaşamını konu alan resim dizileri şeklinde üretilen bu imge ve albümler Oryantalizmin etkisini yansıtır. Avrupa'da bu tür diziler veya tek tek resimler taşbaskılarla çoğaltılarak birer hatıra eşyası olarak satılmaya başlanmıştır.⁷⁶

⁷¹ Zikreden: Küçükhasköylü, Nurdan. (2010). s.135.

Detaylı bilgi için bkz: Charles Robert Cockerell. (1903). *Travels in Southern Europe and The Levant, 1810- 1817. The Journal of C.R. Cockerell, R.A. , Edited By His Son Samuel Pepys Cockerell,* Longmans, Green and Co. , London, New York, Bombay.

⁷² Küçükhasköylü, Nurdan. (2010). s.135.

⁷³ Notun detayı için bkz: sayfa: 10

⁷⁴ Küçükhasköylü, Nurdan. (2010). s.134.

⁷⁵ Schick, L. (2003). s.84-89.

⁷⁶ Nurdan Küçükhasköylü. (2010). s.176

İki kültür arasında bir bağ kuran kıyafet albümleri, alıcısını Osmanlı mimarisi, insanı, dini, dili, kültürü, yaşamı, ekonomisi, modası, dokuması gibi akla gelebilecek pek çok konuda bilgi sahibi yapmaktaydı. Dünyanın pek çok yerinde çeşitli koleksiyonlar içersine serpilmiş kıyafet albümleri veya onlardan kopmuş, alınmış, çoğaltılmış pek çok tek yaprak resimler günümüze kadar ulaşmıştır.

3. BÖLÜM

3. 17. YÜZYIL KIYAFET ALBÜMLERİ

Osmanlı kıyafet albüm geleneğinin aktarıldığı III. Bölümde kıyafet albümlerinin içeriklerinden ve yapım süreçlerinden yüzyıllardan seçilen örneklerle detaylı anlatım yapılmıştı. Bu bölümde 17. yüzyıldan kıyafet albümü örnekleri üzerinde daha geniş durularak tez konusunu oluşturan Hüseyin İstanbuli'ye atfedilen 1688 tarihli N.Od. 7 numaralı albümün 17. yüzyıl örnekleri içerisindeki yeri saptanmaya çalışılacaktır. 17. yüzyıldan ağırlıklı olarak 1640-1660 yılları arasına tarihlenen kıyafet albümlerinden yayımlanmış olanlar aşağıdaki gibi listelenebilir:

1. İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, (B.408), I.Ahmed Albümü, I. Ahmed dönemi.
2. Londra, British Museum (1974-6-17-013), Peter Mundy Albümü olarak tanınır, II. Osman dönemi,122 resim.
3. Londra, British Museum (1928-3-23-046. BM), IV. Murat dönemi, 122 resim.
4. İstanbul, Deniz Müzesi, (AA.6367), IV. Murat dönemi, 124 resim.
5. Varşova, Biblioteka Naradowa (BOZ 165), Sultan İbrahim dönemi, 100 resim.
6. Paris, Eric Grunberg koleksiyonu, Sultan İbrahim dönemi, 81 resim.
7. Berlin, Staatliche Museen Kunts Bibliothek. (Lipp 17, Bl. 116), IV. Mehmet dönemi, 116 resim.
8. Stockholm, Kungl. Biblioteket, Claes Ralamb Albümü, (Ralamb 8:0 nr 10), IV. Mehmet Dönemi, 122 resim.
9. Londra, Sotheby's müzayedesinde satışa çıkarılmış bir albüm, 10 Nisan 1989, (no. 109), 70 resim.
10. İstanbul, Portakal Müzayede Evinde satışa çıkarılmış bir albüm, 1998, (Katalog no. 177), muhtemelen IV. Mehmet dönemi, bir albümden çıkma 6 resim.
11. Viyana, Österreichischen Nationalbibliothek (Cod. 8574), IV. Mehmet dönemi, 255 resim.
12. Venedik, Biblioteca Nazionale Marciana, (cod, it. IV, 491), IV. Mehmet dönemi, 62 resim.
13. Venedik, Museo Civico Correr (Mss. Cicogna 1971), IV. Mehmet dönemi, 58 resim.

14. Manchester, Manchester Üniversitesi John Rylands Kütüphanesi, Turkish MSS
2

15. Bir albümden çıkma imgeler bulunan, Los Angeles Country Museum ve
Harvard University Museum da bulunmaktadır. IV. Mehmet dönemi.

Şu andaki yeri bilinmeyen çarşı ressamı tarafından üretilmeyen ancak 17. yüzyıl'a ait iki yabancı ressam tarafından Osmanlı toplumunu ve geleneklerini anlatan kıyafet albümü niteliği taşıyan iki albüm daha bulunmaktadır;

1. PBNF, Seyyah Guillaume-Joseph Grelot, Relation nouvelle dun voyage de Constantinople, IV. Mehmet dönemi.
2. PBNF, Ressam George de la Chapelle, *Receuil de divers portraits des principales dames de la porte du grand Turc*, Sultan İbrahim dönemi.

I.Ahmed albümünden ve Peter Mundy Albümünden III. Bölümde bahsedilmişti. Bu bölümde listeye eklenme amaçları yüzyıl içerisinde kıyafet albüm örnekleri anlatılırken bütünlüğü korumaktır. Özellikle I. Ahmed albümü içerdiği kıyafet resimleri ile kıyafet albüm geleneğinin ön örneği sayılmaktadır.

Deniz Müzesi albümü, müzeye 1952 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından gönderilmiştir. Albüm, 20 x 14 cm boyutludur.⁷⁷ Albümün ilk sayfasında İngilizce bir adres ve isim vardır.⁷⁸ Albümde IV. Murat (1623-1640) ve Sultan İbrahim ile Hanya Muhafızı Deli Hüseyin Paşa'nın resimlerinin yer alması albümün resim programı oluşturulurken Girit seferinin (1645-1669) dikkate alındığını göstermektedir.⁷⁹

(Resim:1), IV. Mehmet'in portresinin albümde yer almaması albümü 1645-1648 yılları arasında atfedilmesini sağlar.⁸⁰ 25 Temmuz 2017 tarihinde müzede albüm üzerinde çalışma yapılırken albümün kayıt numarasının değişip AA. 6367 olduğu belirlenmiştir. Yapılan incelemede sayfa numaraları karışık yaprakları oldukça yıpranmış olduğu gözlemlendiğinden albümün daha sonra tekrar ciltlendiği söylenebilir. Albümde yer alan ceza tasviri ile yumurta satıcısı tasviri bugün İsveç'te bulunan Ralamb Albümünün

⁷⁷ Renda, Günsel (1998). s.156.

⁷⁸ Albüm ön sayfasındaki adres şu şekildedir: E.G.Cooper, Raincliffe Iarborough, Freeman, 103 Down Chalf Farm Rd. Just before you get to the Cobden Statue, 5.10.42. (Renda, Günsel (1998). s.155.)

⁷⁹ Hanya, Sultan İbrahim döneminde 1645 yılında Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa tarafından kuşatılmış ardından Hanya Muhafızı Deli Hüseyin Paşa 1646 yılında Girit serdarı olarak Resmo ve Kisamo'yu fethetmiştir.

⁸⁰ Renda, Günsel (1998). s.156.

imgeleriyle ikonografi ve üslup açısından benzerlik göstermektedir. Albüm içerisindeki figürlerin yüz ifadeleri, başlık, saç ve kaş betimleri incelendiğinde birkaç farklı sanatçı tarafından yapıldığı hissini uyandırır. Tek bir tipten söz etmek mümkün değildir. Albümdeki figürler, boş bir zemin üzerine sayfaya asimetric bir şekilde yerleştirilmiştir. Kıyafet albümlerinin çoğu genellikle padişahların portreleri ile başlarken bu albümde padişahların resimleri yaprakları karışmış olduğundan 28. ve 29. sırada yer almaktadır. Resimlerin üzerlerinde İtalyanca açıklamalar yer alırken, altlarında Osmanlıca isimleri ve etnik kökenlerini belirten kısa açıklamalar bulunmaktadır.⁸¹

Resim:1 Deli Hüseyin Paşa, İstanbul Deniz Müzesi, 2380, 89a, Bağcı. vd. (2006), s. 234.

DM Albümü ile teknik ve üslup açısından benzerlik gösteren bir albüm de BSMK kitaplığında yer alan kıyafet albümüdür. Albüm resimlerinde boş zemin üzerine yerleştirilen figürler, DM albüm resimlerine göre daha simetrik ve sayfayı dolduracak biçimde aktarılmıştır. Figürlerin fizyonomileri de DM tasvirlerle benzerlik gösterir. Albüm 1985 yılında Frankfurt'ta yapılan Türk kültürü temalı bir sergide yer almıştır.

⁸¹ Renda, Günsel (1998).s.156

Sergi Kataloğunda İranlı bir figürün yer aldığı resim yayımlanmıştır.⁸² (resim:2) Albüm yaklaşık olarak 14. 8 x 9. 3 cm boyutundadır. Albümde Sultan İbrahim ve IV. Mehmet'in portreleri ile Girit serdarı Hüseyin Paşanın resimleri bulunmaktadır. Hüseyin Paşa 1658 yılında görevinden alındığına göre albüm 1650 civarlarına tarihlendirilebilir.⁸³ Resimlerin karşı sayfasında İtalyanca açıklamaları bulunmaktadır. Bu albümdeki bazı ayrıntılar daha özenli yapılmış olsa da içerik ve üslup özellikleri karşılaştırıldığında bu iki albümün aynı atölyeden çıkmış olduğunu söylenebiliriz.⁸⁴

Resim:2, Kıyafet albümü, İstanbul, 17. yüzyıl, Türkische Kunts und Kultur aus osmanischer Zeit,1985. İranlı Genç

1992 yılında Almanya'da yapılan bir başka sergide yer alan ve Paris'te Eric Grunberg koleksiyonunda bulunan resimlerin boyutları yaklaşık olarak 20. 5 x 13. 7 cm'dir.⁸⁵

Türkçe, İngilizce ve Fransızca açıklamalar yer almaktadır. Resimlerin ikonografileri diğer albümlerle benzerlik göstermektedir.

⁸² Germany. (1985), *Türkische kunts und kultur aus osmanischer Zeit*, verlag Aurel Bongers recklinghausen. s.69.

⁸³ Bağcı, vd. (2006). s. 236.

⁸⁴ Renda, Günsel (1998).s.157

⁸⁵ Renda, Günsel. (1998).s.157

İstanbul Portakal Müzayede Evi'nin 1998 yılında düzenlediği müzayede satışa sunulan bir kıyafet albümünün içerisinde çıkarılmış 6 resim katalogda çarşı ressamı başlığı altında toplanmıştır.⁸⁶ Resimler dikkatle incelendiğinde her biri farklı ellerde üretildiğini düşündürür. Sultan İbrahim tasviri Eric Grunberg koleksiyonundaki Sultan İbrahim tasviri ile ikonografik açıdan benzerlik göstermektedir. Bu iki resme çok benzer bir Sultan İbrahim tasviri DM albümünde de mevcuttur. (resim:3-5)Sultanın oturduğu kaftanının bir omzundan düşüşü elindeki mendili tutuşu ve yüz ifadesi bu resimlerin aynı atölyeden çıkmış olduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Resimler için belirlenmiş bir Sultan İbrahim ikonografisi olmalıdır. Bu birbirlerine çok benzeyen resimler, atölyelerde çalışan sanatçılar kendine özgü ufak üslup farklılıklarıyla standartlaşmış resim kalıplarında eserler üretmiş olduklarını gösterir. Birbirine ikonografik açıdan çok benzeyen bu Sultan İbrahim tasvirleri üslup olarak birbirlerinden ayrılırlar. Portakal Müzayede Evinde satılan tasvir ve Deniz Müzesindeki tasvirde Sultan İbrahim'in sakallarının kızıl oluşu ilginç bir detaydır.

---

⁸⁶ Osmanlı Sanat Eserleri. Tablo ve Hat. Portakal Sanat ve Kültür Evi. (1998), s.114-115.

Resim:3 İstanbul, Portakal Müzayede Evi, 1998 katalog. 177- a Sultan İbrahim. (Görsel Portakal Müzayede Evi'nden temin edilmiştir.)

Resim:4 Sultan İbrahim, Paris, Eric Grunberg Koleksiyonu, Renda, Günsel (1998). s.167.

Resim:5 Sultan İbrahim, İstanbul Deniz Müzesi, 2380. *Padişahın Portresi Tesavir-i Ali Osman.* (2000) s.349

Yaklaşık olarak 1640-1660 yılları arasına tarihlenen kıyafet albümleri arasından farklı içerik ve nitelikleriyle ayrılan iki albüm günümüzde İtalya'dadır. VMCC ve VCMC koleksiyonlarındaki albümler resim programlarında belirli olayların ve yerlerin tasvirlerini barındırırlar. Bu özellikleri ile albümler, tam olarak kıyafet albümü sayılmamaktadırlar. VMCC albümünde ayrıntılar daha özenli tasvir edilmiştir ve gündelik hayattan kesitler kalabalık kompozisyonlarla aktarılmıştır.⁸⁷

VCMC albümü içerisinde de günlük yaşamdan kesitler ve mekânlar tasvir edilmiştir. Günsel Renda, Albümün dönemin Venedik temsilcileri Balyo Soranzo ve Ballarino'nun başına gelenleri yansıtmış olabileceğini belirtir ve albüm içerisinde günlük yaşamdan kesitlerin aktarıldığı kimi sahnelerde kıyafet tasvirlerinin detaylarının özenle yansıtıldığını söyler.⁸⁸ (resim:6/7) Bu albüm Franz Taeschner tarafından yayımlanan fakat kaybolan albümü tamamlamaktadır. Çünkü bu albümde bazı padişah portreleri eksiktir. Metin And, konuyla ilgili, 1914 yılında Osmanlı toplumunu ve kıyafetlerini tanıtan bir albümü bir koleksiyoncudan satın alan Franz Taeschner ile olan anlarından bahseder.⁸⁹ Taeschner'in bu albümü 1925 yılında iki cilt halinde tasarlayarak yayımlandığını söyler. 1925 tarihli yayın birinci cilt olarak gösterilmiştir. İkinci ciltte resimlerin altındaki İtalyanca açıklamaların yayımlanması planmış ancak ikinci cilt yayımlanamamıştır. Metin And, Albümün orijinalinin II. Dünya Savaşı sırasında kaybolduğunu da aktarmıştır.⁹⁰ Taeschner'in yayımladığı albümde meydan çeşmesi, gösteri yapan hokkabazlar, güreşçiler, matrak oynayanlar, ciritçiler, ezan okuyan müezzin, meyhaneye yapılan baskın, Osmanlı toplumunda kullanılan sarıklar, dönme dolap, dev salıncak, yatak gibi Osmanlı toplumunun gündelik yaşamından pek çok konu resmedilmiştir.⁹¹

⁸⁷ Bağcı, Serpil. vd.(2006),s. 236.

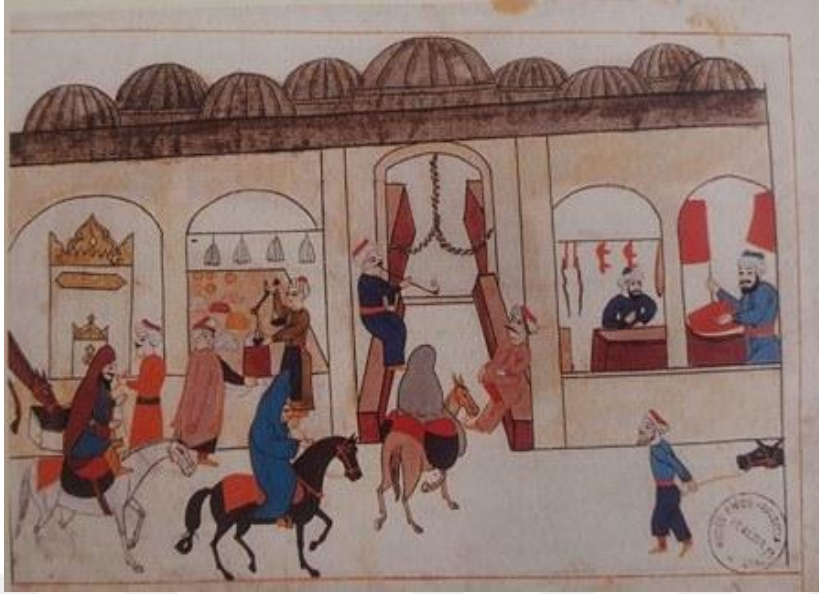
⁸⁸ Renda, Günsel (1998). s.158.

⁸⁹ And, Metin. (1990), 17.yüzyıl Türk Çarşı Ressamları ve Resimlerinin Belgesel Önemi, Kültür ve Sanat, 8, 5-11.

⁹⁰ And, Metin. (1990), s. 5-11.

⁹¹ Taeschner, Franz. (1925). Alt Stambuler Hof und Volksleben. Ein türkisches Miniaturenalbüm aus dem 17. Jahrhundert, Hannover.

Resim:6 Kervansaray, VCMC, Cicogna 1971, y.171, Bağcı, Serpil. vd. (2006), s. 237.

Resim:7 Sultan ve Müzisyenler, VCMC, Cicogna 1971, y.172, Bağcı, Serpil. vd. (2006), s.234

VBN koleksiyonundaki kıyafet albümü, Sultan İbrahim'in resmi ile başlamaktadır. Diğer kıyafet albümlerinden farklı olarak burada kompozisyon kalabalıklaşmaya başlamış ve Sultan İbrahim at üzerinde tasvir edilmiştir. Dönemin diğer albüm resimleri ile üslup açısından benzerlik göstermektedir. Albüm içerisindeki 100 resim de erkekleri

konu almaktadır.⁹² Bu özelliği ile de diğer kıyafet albümlerinden ayrılmaktadır.
(resim:8)

Resim:8 Sultan İbrahim at üzerinde, Varşova Biblioteka Naradowa, Boz. 165, 1b, Çağman, Filiz, vd. (2000). s.334

Manchester Üniversitesi JRK'de MSS 2 numarası ile kayıtlı albüm tasvirleri de incelenen diğer kıyafet albümleri ile üslup ve teknik açıdan benzerlik gösterir. Figürlerin yüz betimleri ve fizyonomileri 17.yüzyıl için oluşan ve sıkça tekrarlanan şablona uygundur. Albüm resimlerinin üzerlerinde Flemenkçe ve Osmanlıca açıklamalar bulunmaktadır.⁹³ (resim:9)

⁹² Ökkeş, Hakan. (2016). *On yedinci Yüzyıla ait Kıyafet Albümlerinde Osmanlı Erkek Giyim Kuşam*, JASSS, numara:53. S.261.

⁹³ Turan, Fikret. (2015). *Manchester Osmanlı Minyatürleri Albümünde Sufiler*.8.Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, cilt II, 1047-1059, Ankara.

Resim :9, Acem Dilberi Dervişle, Manchester Üniversitesi, MSS 2 y90, Turan, Fikret. (2015). s.12

1657’de İsveç Kralı Charles X Gustaf tarafından Sultan IV. Mehmet döneminde elçi olarak gönderilen Claes Ralamb tarafından satın alınan kıyafet albümünde İsveççe yazılı açıklamalar bulunmaktadır.⁹⁴ Albüm yaklaşık olarak 14,5 x 10 cm boyundadır.⁹⁵ Tadeusz Majda, C.V. Jacobowsky’nin, Ralamb’ın günlüğündeki bazı ifadelerle dayanarak Osmanlı sarayında dragoman olan Ali bey’in tasvirleri yapan kişi olduğunu düşünse de bunun tam olarak ispatlanmadığını ancak Ralamb’ın Ali Bey’le sık sık görüştüğünü ve ona ’60 taler’ ödediğini ama bu paranın kıyafet albümü için ödendiğine dair bir bilginin olmadığını aktarıyor.⁹⁶ Ralamb’ın kıyafet albümünde de figürlerin yüzleri birbirine benzemektedir. Özellikle kaş ve sakal betimlemeleri diğer albümlerle ile benzerlik göstermektedir. Albüm içerisinde yer alan erkek çocuğu ile hamama giden kadın tasviri Berlin Staatliche Museum’da yer alan albüm ve Deniz Müzesi örneğindeki hamama giden kadın tasviri ile ikonografik açıdan aynıdır. Ancak Figürlerin sayfaya yerleştirilişinde ve yüz ifadelerinde farklılık bulunmaktadır. (resim:10)

⁹⁴ Anonim. (1999). *Savaş ve Barış, 15. -19. Yüzyıl Osmanlı Lehistan İlişkileri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.

⁹⁵ Tadeusz, Majda. (2006). Ralamb’ın Türk Kıyafetleri Albümü. Ed: Karin Adalh. Alay-ı Hümayun İsveç Elçisi Ralamb’ın İstanbul Ziyareti ve Resimleri 1657-1658. S. 201-203. İstanbul. Kitap Yayınevi.s. 201-203.

⁹⁶ Tadeusz, Majda. (2006). s.202.

Resim: 10 Oğlu ile Hamam Giden Kadın, Stockholm, Kungl. Biblioteket, Claes Ralamb Albümü, Ralamb 8:0 nr 10, Sn. Gökçe Günel arşivi.

Ressam George de la Chapelle tarafından Osmanlı toplumunu ve geleneklerini anlatan kıyafet albümü niteliği taşıyan gravürler, Sanatçının, Fransız elçi Jean de la Haye ile 1643 yılında İstanbul'a geldiği zaman yapılmıştır.⁹⁷ Bu gravürleri, 1648 yılında ülkesine döndükten sonra, Büyük Türk'ün Sarayı'nın *Önde Gelen Kadınlarının Portreleri* ismiyle yayımlamıştır (resim:11).⁹⁸ Eserin kapak sayfasında bulunan 'gerçek yerlerinde, günlük hayatlarına uygun olarak' tasvir edildiklerine dair not, tasvirlerin inandırıcılığını arttırmak için kıyafet albümlerinin bazılarında gördüğümüz bir paylaşımdır. Figürler derin panoramik manzaralar önüne yerleştirilmiştir. Figürlerin yüz hatlarında ayırt edici kişisel özellikler bulunmaz. Ancak giysi, başlık ve kumaş betimleri çok detaylı yapılmıştır. Bunun sebebi olarak bu kadın tasvirlerinin Kontes de Fisque için yapılmış olması gösterilebilir.⁹⁹ İmgelerin altında, tasvir edilen figürün etnik kökeni ve statüsü ile ilgili Fransızca ve Osmanlıca açıklamalar bulunmaktadır. Bu gravürlerin en önemli

⁹⁷ Vidmar, Polona. (2005), Vurberk'in 17. Yüzyıl resim galerisinde: Cesaret, güç, güzellik ve zenginlik. Ölçer, Nazan. 17 Yüzyıl Avrupasında Türk İmajı. s.78-113. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi yayımları

⁹⁸ Küçükhasköylü, Nurdan. (2010). s.26.

⁹⁹ Vidmar, Polona. (2005). s.90.

kopyaları Slovenya’da bulunan Ptuj Şatosu’ndaki *Turquerie* koleksiyonunda yer alan on bir yağlı boya tablodur¹⁰⁰.

Resim:11, PBNF, Femma Armenienne, Ermeni Kadın.

Seyyah Guillaume-Joseph Grelot tarafından hazırlanan *Relation nouvelle dun voyage de Constantinople*, (Yeni İstanbul Yolculuğu) isimli eser 1689 yılında Paris’te basılmıştır. Eser Osmanlı toplumuna ait çeşitli meslek gruplarının tasvirini barındırmaktadır.¹⁰¹ (resim:12) Avrupalı sanatçılar tarafından yapılan bu iki albümünden de anlaşılacağı üzere kıyafet albümleri alıcısı ve üreticisinin isteği doğrultusunda şekillenmekteydi. Çarşı atölyelerinde üretilen kıyafet albümleri hem üslup hem de resim programı ve sayısı açısından çeşitlilik göstermektedir.

¹⁰⁰ Grothaus, Maxmilian.(2005), Doğu ile Batı’nın kesişimi: Ptuj’da Turquerie. Ölçer, Nazan. 17 Yüzyıl Avrupasında Türk İmajı. s.62-77. İstanbul: Sabancı ÜniversitesiSakıp Sabancı Müzesi yayınları.

¹⁰¹ Küçükhasaköylü, Nurdan. (2010). s.26.

DE CONSTANTINOPLE, 261

Resim:12, PBNF, Namaz kılan Türkler,

Bugün bilinen bu 17. yüzyıl kıyafet albümleri incelendiğinde 1640-1660 yılları arasında kıyafet albümü üretiminin sayısının fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemdeki albümler gerek içerik, gerek boyut ve gerekse üslup özellikleri olarak bir birine çok benzemektedir. Figürlerin yüz ifadeleri, resimlerin ikonografileri, sayfa tasarımları hemen hemen bütün albümlerde ortaktır. Albüm içerisindeki resim sayılarının değişmesi bu albümlerin isteğe bağlı derlendiğinin kanıtlarındandır. Resimlerin işlediği konular bazı albümlerde çok zengindir. Konuların çeşitlilik göstermesi de yine albümleri sipariş eden kişiyle ilgili olmalıdır. Albümün kime, ne amaçla sunulacağı albümün içeriğini belirleyen en önemli etkidir. Özellikle IV. Mehmet dönemiyle beraber albümlerin boyutları büyümüş ve bir resimde bulunan figür sayısı da artmaya başlamıştır. Yüzyıl içerisinde incelenen albümlerdeki figürlerin yüz, saç ve sakal betimleri ve resimlerin ikonografileri genellikle benzerlik göstermektedir. Bu durum pek çok konunun yerleşik bir ikonografisi olduğunun ve albümlerin üretiminde ortak bir piyasanın bulunduğu kanıtı niteliğindedir. 17. yüzyıl sonunda ise Hüseyin İstanbulî'nin resmettiği düşünülen iki adet kıyafet albümü vardır. Bu kıyafet albümlerinin detaylı incelemesi ve 17. yüzyıl içerisindeki yeri bu çalışmanın, Bir Suretgâr Olarak Hüseyin İstanbulî ve Paris Albümü' bölümünde yapılacağı için bu bölümde albümlerden bahsedilmemiştir.

4. BÖLÜM

4. BİR SURETGÂR OLARAK HÜSEYİN İSTANBULİ VE PARİS ALBÜMÜ

Hüseyin İstanbuli, IV. Mehmet ve II. Süleyman (1678-1691) dönemlerinde sarayda etkin bir nakkaştır. 16. yüzyılda imar faaliyetleri hızla gelişen Edirne, Balkan cephesine olan yakınlığının da etkisi ile 17. yüzyılla birlikte önemini arttırmış padişahlar uzun süreli hatta daimi olarak Edirne sarayında yaşamaya başlamışlardır. Özellikle IV. Mehmet dönemiyle beraber Edirne siyasetin ve sanatın ikinci başkenti olmuştur.¹⁰² Saray nakkaşları da etkinliklerini Edirne sarayında sürdürmeye başlamıştır.¹⁰³ Ancak ne yazık ki Edirne sarayından az sayıda eser günümüze ulaşmıştır.¹⁰⁴ Bu durumun önemli sebepleri arasında, Edirne sarayının 1745 yılında geçirdiği yangın ve 1751 yılında Edirne’de meydana gelen depremle sarayın büyük ölçüde tahrip olması gösterilebilir.¹⁰⁵ Edirne sarayında görev yapan nakkaş grubu içerisinde Hüseyin İstanbuli de yer almış olmalıdır. İstanbuli’nin IV. Mehmet tasvirleri incelendiğinde IV. Mehmet tasvirlerindeki gerçekçilik ve gözleme dayalı aktarımından padişaha yakın bir nakkaş olduğunu söyleyebiliriz. Bazı eserlerini Musavvir Hüseyin İstanbuli olarak imzalamıştır. Bu imzanın bir amacı Edirne sarayında çalışsa da aslında İstanbullu olduğuna vurgu yapmak istemesinden kaynaklanıyor olmalıdır. Yaşamıyla ilgili detaylı bilgi sahibi olmadığımız Hüseyin İstanbuli imzasını attığı *Silsilenameleri* ve imzası bulunmasa da diğer eserleriyle üslup özellikleri karşılaştırıldığında kendisine ait olduğunu düşündüğümüz kıyafet albümleri ile günümüzde İstanbul Üniversitesi Nadir eserler Kütüphanesinde yer alan bir albüm içerisinde ona ait olabileceğine inandığımız tek yaprak resimleri bulunmaktadır. İnceleyeceğimiz ilk grup Hüseyin İstanbuli tarafından yapılan *silsilenameler*dir.

4.1. Silsilenameler

Silsilenameler, Osmanlı padişahların soylarını İslam tarihine ve Âdem’e kadar peygamberlere bağlayan şecere kitaplarıdır.¹⁰⁶ Osmanlı saray kültüründe silsilenamelerin geçmişi II. Beyazıd’a kadar gider. Kanuni Sultan Süleyman döneminde

¹⁰² Osman, Rıfat. (1989). Edirne Sarayı, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s.21-40.

¹⁰³ Bağcı, Serpil. vd. s. 239.

¹⁰⁴ Bağcı, Serpil. vd. (2006). s. 239.

¹⁰⁵ Osman, Rıfat. (1989). s.21-40.

¹⁰⁶ Konyalı, İbrahim Hakkı. (1970). *Vakıflar Bülteni:1*, Vakıflar Galerisi, 46-56

ise tam anlamıyla yerleşik bir tür halini almıştır¹⁰⁷. İlk *silsilenameler*de Âdem Peygamber'den başlayarak peygamberler, padişahlar ve İslam dönemi hanedan mensuplarının isimleri daireler içerisine yazılarak aktarılmıştır.¹⁰⁸ 16. yüzyıl sonu 17. yüzyıl başlarından itibaren ise, daireler içerisine alınan isimlerin yerini portreler almıştır¹⁰⁹. Oturur pozda tasvir edilen bu portrelerin arasındaki soy ilişkisini göstermek için portreler birbirlerine çizgilerle bağlanmış ve çevrelerine isimleri ve kısa açıklayıcı notlar eklenmiştir.¹¹⁰ Bu ilk nüshaların hemen hemen tümüne ilerleyen yıllarda hüküm sürmüş padişahların farklı üsluplarla yapılmış portreleri eklenerek bu *silsilenameler* güncellenmiştir. Bu erken dönem *silsilenameleri* genellikle Bağdat nakkaşhanelerinin işleri olarak nitelendirilir.¹¹¹ Resimli *silsilenameler*, 17. yüzyılın son çeyreğinde Musavvir Hüseyin İstanbuli'nin resimlediği bir grup *silsilename* ile yeniden canlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Hüseyin İstanbuli'nin AVGM (1872), VÖN'te (AF.50, A.F.17), VNB (BOZ.183) koleksiyonlarında bulunan *silsilenameler* incelenecektir. AVGM ve VÖN örneklerinde sanatçının imzası bulunurken, Varşova örneğinde sanatçının imzası bulunmaz ama *silsilename*, tasarım, üslup ve ikonografik özellikleri ile Hüseyin İstanbuli'ye atfedilir.

İstanbuli'nin 1682 tarihinde hazırladığı AVGM arşivinde 1872 envanter numarası ile kayıtlı *Silsilename* toplam 20 yapraktan oluşur ve madalyonlar içerisine yerleştirilerek yapılmış toplam 101 resim barındırır, eserin boyutu 172 mm x 282 mm'dir.¹¹² Kitap, iki ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm 16 sayfadan oluşan metin bölümüdür.¹¹³ 17. sayfa olan 9b varağından itibaren de madalyonlar içerisinde peygamber tasvirleri başlamaktadır. İlk resim Âdem ve Havva'nın tasviridir. (Resim:13) *Silsilename*, IV. Mehmet portresiyle biter ve padişahın portresinin yanında '*Bende Hüseyin el Musavvir*' mühür imzası vardır.¹¹⁴ (Resim:15) Bu resimlerinde Hüseyin

¹⁰⁷ Bağcı, Serpil. vd. (2006). s.253.

¹⁰⁸ Abdurrahim, Ayğan. (2017), Abdurrahim, Ayğan. (2017), *Osmanlı Kitap Sanatlarında Silsilename Geleneği ve Resimlendirilmesi*, Mimar Sinan Üniversitesi, Doktora Tezi. İstanbul s.223

¹⁰⁹ Abdurrahim, Ayğan. (2017), s. özet.

¹¹⁰ Bağcı, Serpil. vd. (2006). s.253.

¹¹¹ Bağcı, Serpil. vd. (2006). s.253.

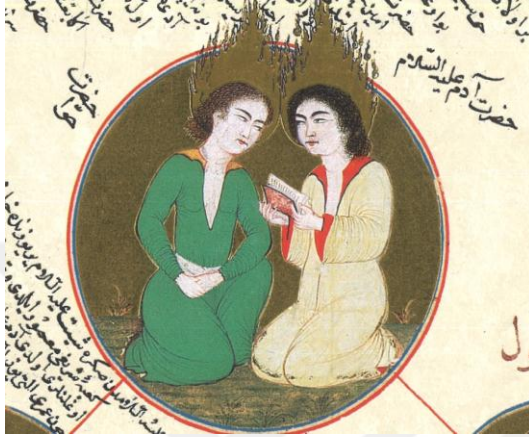
¹¹² Eserin tıpkıbasımı için bkz: Silsilename. (2000), Genealogical Tree, Ankara, Bayram, Sadi. (1981). *Musavvir Hüseyin Tarafından Minyatürleri yapılan ve halen Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde muhafâza edilen silsile-nâme*, Vakıflar Dergisi, 13, s.257.

¹¹³ Bayram, Sadi. (1981). s.258. *Musavvir Hüseyin Tarafından Minyatürleri yapılan ve halen Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde muhafâza edilen silsile-nâme*, Vakıflar Dergisi, 13, s.257.

¹¹⁴ Bayram, Sadi. (1981). ,s.259.

İstanbuli, figürlerini bir manzara önüne yerleştirerek derinlik etkisi de yakalamıştır.¹¹⁵ (Resim:14) Üslup özellikleriyle özellikle de IV. Mehmet'in duruşu, tahtın topuzunu tutuşu, giysi betimlerindeki zenginlik, kaşların betimlenme biçimi ve fırça kullanımı, yüz ifadesindeki doğallık sanatçının kendisini musavvir olarak tanıttığının hakkını veren usta bir portre işçiliği olduğunun kanıtıdır.¹¹⁶

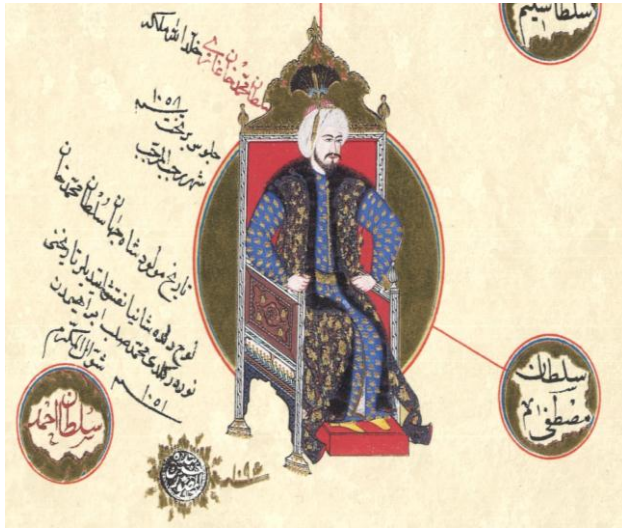
Resim: 13 Silsilenamee Vakıflar genel müdürlüğünü arşivi 1872, y. 9a detay, *Adem ve Havva*. Silsilenamee, (2000).

Resim:14 Silsilenamee Vakıflar genel müdürlüğü 1872, y.9b detay, sağda Menval oğlu Kâhtan, ortada Hz. Nuh, solda Tahmuras oğlu Cemşid tasviri bulunmaktadır. Silsilenamee, (2000).

¹¹⁵ Bağcı, Serpil. vd. (2006). s. 239. Majer, Hans. (2000). s.345.

¹¹⁶ Majer, Hans. (2000). s.345.

Resim:15 Silsilename Vakıflar genel müdürlüğünü arşivinde 1872, y. 20b detay. Musavvir Hüseyin İmzalı IV. Mehmet resmi. Silsilename, Genelological Tree, 2000.

Hüseyin İstanbullu tarafından yapılan, VÖN’te AF.50 numarası ile kayıtlı *Silsilename* 18 yapraktan oluşmaktadır ve 30 x 18. 1 cm boyutlarındadır. Eserin, 1b’de unvan tezhibiyle başlayan sayfa ortasında altın yıldızlı kısımda ‘*Subhatu’l Ahbar*’ yazmaktadır.¹¹⁷ Eserin Merzifonlu Kara Mustafa Paşa vezirliği döneminde Viyana’ya sefere çıkan padişaha sunulmak üzere 1683 yılında tamamlandığı düşünülmektedir.¹¹⁸ Eserin 1b ve 4a sayfaları arası giriş metni bulunur. 4b’den itibaren madalyon içerisindeki peygamber tasvirleri Âdem ve Havva ile başlar. 16a’daki IV. Mehmet tasviri ile sona eren eserde madalyonlar içerisinde 102 tasvir bulunmaktadır. Bu nüshada da IV. Mehmet portresinde tahtın altında ‘*Amel-i Hüseyin el- Musavvir el- İstanbullu*’ imzası vardır¹¹⁹ (resim:16). *Silsilenamelerin* Vakıflar örneği ile Viyana örneğinde padişahın tahtta oturuşu ve giysilerin tasvirindeki detayların betimlenişinin bire bir aynı olduğunu söyleyebiliriz ve resimler tasarım açısından da aynı karakteristik özelliklere sahiptir.¹²⁰

¹¹⁷Eserin iki ayrı tıpkıbasımı için bkz: *Subhatu’l Ahbar*. (1968) ve *Subhatu’l Ahbar* (1981).

¹¹⁸ Majer, Hans. (1999). s.465

¹¹⁹ Abdurrahim, Ayğın. (2017). s.210.

¹²⁰ Majer, Hans. (1999). s.463-464.

Resim:16 Subhatu'l Ahbar, Viyana Nationalbibliothek'te AF.50, y.16.a detay, Musavvir Hüseyin İmzalı IV. Mehmet. Silsilename. Subhatu'l Ahbar,1968.

Hüseyin İstanbuli II. Süleyman döneminde (1887-1691) farklı formu ve tasarımıyla dikkat çeken iki *Silsilename* daha hazırlamıştır. Bir tanesi de yine VÖN koleksiyonun da bulunur (AF.17).¹²¹ Bu Viyana örneğinde son padişah tasvirinin altında '*Bunu fakir Musavvir Hüseyin Muharrem ayının ilk günü, hicretin 1104/12 Eylül 1692 senesinde İstanbul'da yazdı*' şeklindeki notu bulunmaktadır.¹²² Bağdat *Silsilena*mleri ile kıyaslandığında tasarım ve üslup açısından farklı olan bir diğer *Silsilename* ise VNB bulunmaktadır (BOZ 183). Yatay dikdörtgen formda tasarlanan *Silsilena*meler, diğerlerine göre daha sade ve düşük maliyetlidir.¹²³ Bu yazmada madalyon içerisindeki portreler daha çok büst olarak yapılmıştır. Bağdat *Silsilena*melerindeki klasik kalıpların dışına çıkmıştır. Bağdat örneklerinde figürler resmîyetten uzak bir ifadeyle genellikle $\frac{3}{4}$ profilden aktatılmıştır.¹²⁴ Genellikle her dizi içerisinde birbirini tekrar eden kalıplar kullanılsada, resmedilen figür karakteristik özelliklerine uygun biçimde ve farklı bir duruşla resmedilmiştir.¹²⁵ Viyana örneğinin diğer *silsilena*melerden farklı bir özelliği de Meryem'in tek başına bir madalyon içerisinde göğsü açık bir şekilde İsa'yı emzirirken tasvir edilmesidir (resim:17). Bazı araştırmacılar, Meryem'in bir kadın olarak halktan bir figür gibi İsa'yı emzirirken aktarılmasının silsilename resim programında alışık olunmayan bir repertuar olduğunu bu yönüyle söz konusu silsilena

¹²¹ Bağcı, Serpil. vd. (2006). s. 240.

¹²² Zikreden: Abdurrahim, Ayğan. (2017). s,220.

¹²³ Majer, Hans. (1999). s.463-464

¹²⁴ Abdurrahim, Ayğan. (2017), s,247.

¹²⁵ Abdurrahim, Ayğan. (2017), s,247.

örneklerinden ayrıldığı ve bunun Hüseyin İstanbuli'ye ait karakteristik bir özellik olduğunu, kadın kimliğine bilinçli şekilde vurgu yaptığını belirtir.¹²⁶ Hüseyin İstanbuli'nin kendine özgü bu ikonografik yaklaşımının ürünü olarak dini figürler dini yönlerinin dışında da insani yönlerine vurgu yapılarak aktarılmıştır. Bu uygulama için bir diğer örnekte, İdris Peygamber'in kutsallığına vurgu yapmak yerine mesleğine vurgu yaparak elinde bir elbise ile betimlemesidir.¹²⁷

Resim:17 VÖN AF.17, Silsilename, Hz. Meryem tasviri. Abdurrahim, Ayğan. (2017), s.226.

Varşova'da BOZ 183 numarası ile kayıtlı olan diğer silsilename de benzer formda yatay dikdörtgen şekilde tasarlanmıştır. Eserde sanatçı imzası ve tarih bulunmamaktadır. Bu nüshanın en önemli özelliği üslup farklılığıdır, Âdem ve Havva'dan I. Beyazıd'a kadar olan tasvirlerde figürlerin yüz ifadeleri daha gerçekçi sunulmuştur. Batı tarzına biraz daha yaklaşarak yoğun gölgelendirme ve renk tonlamaları kullanılmış ve daha gerçekçi yüz betimleri yapılmıştır.¹²⁸ I. Beyazıd tasvirinden itibaren figürlerin nüsha içerisindeki diğer figürlere göre daha idalize edilerek tasvir edildiği söylenebilir. Bu nüshanın dikkat çekici başka bir özelliği de İsa Peygamberin diğer Peygamberler gibi sarı ile tasvir edilmesidir. AF.17 numaralı *Silsilename* ve diğerlerinde İsa Peygamber batılı bir ikonografi ile başı açık, ince uzun sakallı ve pelerimli şekilde tasvir edilmektedir.¹²⁹

¹²⁶ Majer, Hans. (1999), s.465.

¹²⁷ Abdurrahim, Ayğan. (2017), s.220

¹²⁸ Abdurrahim, Ayğan. (2017), s.223.

¹²⁹ Abdurrahim, Ayğan. (2017), s.247.

Eserin giriş metni Viyana nüshasının giriş metni ile birebir aynıdır.¹³⁰ Eserin ilk sayfasında içeriği hakkında bilgi veren Fransızca açıklamalar da yer almaktadır.¹³¹ 35 yapraktan oluşan eserde madalyonlar içerisinde 205 tasvir yer almaktadır. Viyana örneği ile benzer üslup özellikleri görülmektedir.¹³²

4. 2. Tek Yaprak Resimler

Sanatçının bu yapıtlarından başka, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde T.9365 numarası ile kayıtlı albümde tek yaprak resimleri bulunur. Albüm içerisindeki 37 resimden IV. Mehmet'in iki yanında silahtarları ile tahtta otururken betimlendiği tasvir ve sadrazam tasviri üslup özellikleri ile Hüseyin İstanbuli'ye atfedilebilir.¹³³ IV. Mehmet tasviri ikonografik açıdan İstanbuli'nin yaptığı diğer portrelerine benzemektedir. Özellikle de taht betimleri hemen hemen aynıdır. Ancak Hüseyin İstanbuli tarafından yapılan diğer IV. Mehmet tasvirleri incelendiğinde T.9365 numaralı albüm içerisinde bulunan IV. Mehmet tasviriyle yüz hatları benzemektedir. Bu tasvirde padişahın yüzü daha sivri, gözleri daha yuvarlak ve özellikle yüzü yorgun, sanki hastalıklı olarak betimlenmiştir, kırışıklarının sayısı da daha fazladır, gözler dalgın bir ifade verilmiştir. IV. Mehmet'in diğer tasvirlerinde yüzünde bu kadar melankolik bir ifade yoktur, daha dinç ve genç görünmektedir (Resim 18,16). Albümde bulunan bir diğer tasvir üzerinde 'Düğün sahibi Murat-ı salih' yazmaktadır. Bu tasvir, III. Murad'a aittir. Söz konusu tasvirinin tamamlanmadığı söylenebilir (Resim:19). Siyah bir kalemle III. Murad'ın ayakları altından başlayarak yer döşemeleri çizilmiş ve sayfa kenarından merdivenler görünmektedir. Figür bir mekân içerisine yerleştirilmek istenmiş ancak siyah kalemle yapılan bu eskiz tamamlanıp boyanmamıştır. Bu ekleme resmin orijinal halinde var olabileceği gibi sonradan da eklenmiş olabilir. Albüme seçilen resimlerin neye göre veya ne için seçildiğini ve İstanbuli'ye atfedilen bu tek yaprak resimlerin albüme eklenmesinin özel bir sebebi olup olmadığı sorularına kesin olarak yanıt bulmak oldukça güçtür. Ancak albümde tasvirlerin yapıştirıldığı kâğıtlardaki işçilik de göz önüne alındığında bir vassal tarafından padişah veya üst düzey bir devlet adamı için derlendiği düşünülebilir.

¹³⁰ Abdurrahim, Ayğan. (2017). s. 229

¹³¹ Bağcı, Serpil. vd. (2006). s. 241.

¹³² Abdurrahim, Ayğan. (2017). s.229

¹³³ Bağcı, Serpil. vd. (2006). s. 242.

Resim:18 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.9365, IV. Mehmet tasviri. 19b.

Resim:19 İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.9365, III. Murad Tasviri.

4. 3. Kıyafet Albümü

17. yüzyıl sonunda Hüseyin İstanbuli'nin resmettiği düşünülen iki kıyafet albümü Paris Bibliothèque Nationale de France koleksiyonunda N.Od.7 ve N. Od. 6 numaraları ile kayıtlıdır.¹³⁴ Albümlerden 1688 tarihli (N.Od.7) olan örnek tezin ana konusu olarak seçilmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri Süheyl Ünver'in N. Od. 6 numaralı albüm üzerine çalışıp resimlerin çevirileriyle birlikte kataloglayıp yayımlamış olmasıdır. Bir diğer sebep ise, N.Od.6 numaralı albümün 1720 tarihli olması ve bu albümün 1688 tarihli albümden bakılarak kopya edildiğinin düşünülmesidir.

Tez konusunu oluşturan N. Od.7 numaralı ana albümün, Fransız diplomat Pierre de Girardin'in 1686-1688 yılları arasında İstanbul'da kaldığı zaman içerisinde XIV. Louis'e (1643-1715) II. Süleyman'ı (1687-1691) haremini, sarayını ve Osmanlı devletini tanıtmak için sipariş edip XIV. Louis'e hediye etmiş olabileceği düşünülür.¹³⁵ Albümde sipariş süreciyle ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak elimizdeki veriler değerlendirildiğinde albümü sipariş eden kişinin XVI. Louis olabileceği bile söylenebilir. XVI. Louis duyduğu Türk hayranlığına örnek olarak, 1669 yılında Osmanlı Devleti tarafından Fransa'ya gönderilen heyetin başında bulunan Süleyman Müteferrika için bir karşılama töreni hazırlamış ve bu tören için özel 'elmaslarla kaplı' bir kıyafet giymiştir.¹³⁶ Bu karşılama töreni daha sonra Jean Le Pautre tarafından çizilmiştir (res:20). XVI. Louis bu karşılama töreninin bir oyuna dönüştürülmesini de istemiş ve bu şekilde Moliere'in '*Kibarlık Budalası*' adlı comedie-ballet'i ortaya çıkmıştır. Oyun ilk kez 1670'te Chambord Şatoşu'nda sahneye konulmuştur.¹³⁷ Oyunun kostümleri için titizlikle çalışılmış, kostümler Doğu Akdeniz'i dolaşmış ve elçilik tercümanlığı yapmış Şövalye Laurent d'Arvieux'nün tasvsiyeleri ile Henri Gissey tarafından tasarlanmıştır. Arvieux anılarında, Türk tarzı kıyafetler ve sarıklar için dönemin usta terzisi Barailon'la beraber sekiz gün çalıştığını aktarır.¹³⁸ Oyunun kostümleri için bu kadar hazırlık yapılması Türk akımının dönem içinde ne kadar önemli olduğunu ve Kral'ın Osmanlı toplum ve giyimine duyduğu ilginin kanıtıdır. Süleyman Ağa'nın ziyaretinin

¹³⁴ Söz konusu kıyafet Albümünün (Od.6) siyah beyaz basımı Sühely Ünver (1958) tarafından yapılmıştır.

¹³⁵ Pierre de Girardin için bkz: Soysal, İsmail. (1999). s.19

¹³⁶ Williams, Haydn. (2014), s.32

¹³⁷ Williams, Haydn. (2014), s.35

¹³⁸ Zikreden: Williams, Haydn. (2014), s.78, Bahsi geçen anının detaylı anlatımı için bkz: Chez Barailion Maitre Tailleur, pour faire les habits & les turbans a la Turquie, Arvieux, c.4, s. 253.

elçilik heyetlerinin gittikleri toplumun kültürlerini nasıl etkilediğini gösteren önemli bir yan ise, kahve içme alışkanlığının Süleyman Ağa'nın Paris'e gidişiyle beraber yerleşmesiydi. 1672'de Saint- Germain'de Paris'in ilk kahvehanesi açılmıştır.¹³⁹ Kahve ve Osmanlı kültürü Paris'te o kadar benimsenmişki, 1685 yılında yayımlanan Philippe-Sylvestre Dufour'un kitabının ön sayfasında yer alan resimde elinde kahve fincanıyla bir türk görünmektedir (res:21). Ayrıca ressamının adı bellinmeyen ama Alman asıllı olduğu bilenen bir sanatçı tarafından 1700' lü yıllarda XVI. Louis doğu etkisiyle harmanlanmış kıyafetler içerisinde resmedilmiştir (res:22).¹⁴⁰ Bu resmin tarihinin tez konusunu oluşturan 1688 tarihli kıyafet albümünden sonra yapılması XVI. Louis'in bu kıyafet albümünden haberdar olduğu konusunda heyecan veren bir ipucu olarak değerlendirilebilir. XVI. Louis'in Osmanlı toplumuna duyduğu ilginin bu sonuçları göz önüne alınırsa söz konusu kıyafet albümünü, Pierre de Girardin'den kendisi bizzat istemişte olabilir. XVI. Louis'in doğu kıyafetleri içerisindeki resminide göz önüne alırsak albümü görüp incelediği varsayımında bulunabiliriz. Belki de Girardin, Kral tarafından bizzat sipariş edilen bu kıyafet albümü hazırlama işi için usta bir ressam aramış ve teknik bilgisi kuvvetli bir saray nakkaşı olan Musavvir Hüseyin İstanbuli'ye yönelmişti.

Resim:20, Jean Le Pautre, 1669, XVI. Louis'in Süleyman Ağa Müteferrika'yı karşılama töreni, Williams, Haydn, s.32

¹³⁹ Williams, Haydn. (2014), s.35

¹⁴⁰ Williams, Haydn. (2014), s.32

Resim:21, Philippe- Sylvestre Dufour, 1685, Kahve, ay ve ikolata. Williams, Haydn, s.35

Resim: 22, Bilinmeyen Alman sanatçı, 1700'u yılların başı. XVI. Louis. Williams, Haydn, s.33.

N. Od. 7 numaralı 1688 tarihli albüm 60 resim içerir ve boyutu yaklaşık olarak 25. 3 cm x 12. 5 cm'dir.¹⁴¹ Resimlerin bir ön sayfasında veya bir arka sayfasında tasvirle ilgili, statüsünü belirten veya görev tanımını içeren Fransızca açıklamalar bulunmaktadır. Albüm resim programı içerisinde, II. Süleyman, sadrazam, kazasker, müftü, diğer saray görevlileri, Haseki Sultan, hokkabazlar, genç kadın ve erkek tasvirleri, aşçı, mandıracı, sebilci, berber gibi çeşitli meslek gruplarının tasvirleri, farklı mezheplere mensup din adamları ve Mevlevi, Bektaşî, Gülşeni, Özbek ve seyyah dervişler yer almaktadır. 60 resmin 11'i dervişlere ayrılmıştır. Ancak bu durum ilk değildir, Manchester kıyafet albümü içerisinde de 17 derviş tasviri vardır. Bu durumu derviş giyimlerinin kendine özgü standart dışı, etnik ve çok renkli olması sebebiyle dikkat çekmesine bağlanabilir. Osmanlı toplumundan pek çok kesimden örnek teşkil etmesi açısından bilinçli olarak bu şekilde sipariş edilmiş olmalıdır. Albüm görsellerinin tamamı katalog, resim, 1- 60 arasında yer almaktadır.

N. Od. 6 numaralı albüm içerisinde 49 resim bulunmaktadır. Bu albüm de yaklaşık olarak diğer albümle aynı boyutlardadır. 1720 tarihli albümün, XV. Louis'e (1715-1774) sunulmuş olduğu düşünülür çünkü albüm, XV. Louis kitaplığında yer almaktadır¹⁴². Bu albümde diğerine göre daha az açıklama yer alır. Tasvirlerin üstünde Osmanlıca ve Fransızca kısa açıklamalar bulunmaktadır. Fransız elçisinin İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde iki albümü de sipariş edip yanında götürdüğü ama iki farklı tarihte iki farklı krala sunduğu söylenebilir.¹⁴³ Albümler Fransız kraliyet kütüphanesi (Bibliothèque Royale) koleksiyonuna eklenmiştir. Albüm resim programı içerisinde, II. Süleyman, sadrazam, kazasker, müftü, diğer saray görevlileri, genç kadın ve erkek tasvirleri, farklı mezheplere mensup din adamları, Mevlevi ve Bektaşî dervişleri, saka, bandıracı, hamal, aşçı gibi farklı meslek gruplarından figürler ve son sayfa da Süleymaniye Cami'nin tasviri yer almaktadır. Süheyl Ünver, bu tasvirin koleksiyonda Ayasofya Cami olarak kayıtlı olduğunu kendisinin bu yanlışlığı gidererek Süleymaniye Cami olarak düzelttiğini aktarır, kendi çalışmasında da görsel künyesinde Süleymaniye Cami olarak aktarmıştır. Bu nüsha da derviş tasvirinin sayısı 2'ye düşmüştür. Ancak

¹⁴¹ Versailles. (1999). *Topkapı a Versailles. Tresors de la Cour ottomane*, Sergi Kitabı, Musee national des chateaux de Versailles eet de Trianon, Paris. s.113.

¹⁴² Majer, Hans. (2000). s.344.

¹⁴³ Majer, Hans. (2000). s.344.

kadın tasvirleri artmış ve çeşitlenmiştir. Haseki Sultan tasvirinin dışında, nakış işleyen, öreke işleyen, çocuğu ile yolda yürüyen, eşi-çocuğu ile birlikte bir yere giden, müzisyenler, Müslüman, Yahudi ve Rum kadınları bulunmaktadır. Rum kadının elinde şarap kadehi ve şarap testisi bulunmaktadır. Bu durumu sanatçının bu albümü Avrupalı bir alıcı için yaptığını kanıt olarak gösterebiliriz. İkonografik öge seçimlerinde özgür bırakıldığını düşünebiliriz. İki albümde de Haseki Sultan tasvirlerinde sultan kahve içmektedir. Bu ikonografi de bilinçli bir tercih veya istek doğrultusunda yapılmış olabilir. İstanbullu'nin kıyafet albümleri içerisinde ki kadınların Avrupalı alıcının isteği doğrultusunda çekici ve dişi özellikleri ön planda tutularak yapıldığı öne sürülmektedir.¹⁴⁴ Fransa kralının kadınlara karşı duyduğu ilgi albüm resimlerindeki kadın figürlerin daha canlı ve çekici yapılmasını sağlamış olabilir¹⁴⁵ (Res: 23). Albümlerdeki bütün kadın figürler katalog kısmında verilmiştir.

İmzasız olan iki albümde de II. Süleyman tasvirlerinde tahtın modeli ve tahtın duruşu, II. Süleyman'ın tahtın topuzunu tutuşu, detay gerçekçiliği ile yapılmış giysi betimleri, figürlerin yüz ifadesi ile içinde bulunduğu ruh halini hissettirebildiği özgün tekniği, sakal ve kaş betimlerindeki fırça darbeleri imzalı olan Hüseyin İstanbullu tasvirleriyle kıyaslandığında ortaktır.¹⁴⁶ Ayrıca iki albümde de II. Süleyman tasvirlerinde tahtın arkasında duran muhafız betimlemeleri de birbirlerinin aynısıdır. Yüz hatları, kaş, göz ve bıyık betimleriyle bakıldığında aynı kişiler olduğu düşünülmektedir. Bu durum Hüseyin İstanbullu'nin albüm resimlerini birbirinden kopya ederek çoğaltmasının mı yoksa belli görevdeki kişiler için aynı tipi kullanmayı tercih etmesinden mi kaynaklanmaktadır net olarak söylemek güç olsa da albümlerin birbirlerinden kopya edilerek çoğaltıldığı savının daha güçlü bir kanıtıdır. Aynı statüdeki figürlerin birbirinin aynı olarak iki albümde yer alması durumu, özellikle İç oğlanlar, Şahinci başı, saray ağası, yelpaze taşıyan görevli ve kırmızı feraceli kadın figürlerinde daha yoğun hissedilir. Bu resimler için katalog da resim numaraları: 2-12-17-18-55-62-76-81-82-88. Bu betimlerin sadece giysi renkleri ve figürlerin duruşları değil yüz hatları, kaş, göz betimlemeleri de birebir aynıdır (Res: 24, 25). Her iki albümde de figürler, albüm içerisinde yer alan görev tanımlarına işaret eden objelerle birlikte tasvir edilmiştir.

¹⁴⁴ Majer, Hans. (1999). s.463.

¹⁴⁵ Majer, Hans. (2000). s.345.

¹⁴⁶ Majer, Hans. (2000). s.345.

1688 tarihli N.Od.7 numaralı albüm III. Süleyman'ın tasviri ile başlamaktadır. Tasvirin arka sayfasında Fransızca açıklama yer almaktadır. Fransızca açıklamanın Türkçe transkripsiyonu katalog resim:1 de yer almaktadır.

Aslında albümde bahsedilen II. Süleyman'dır. Yıldırım Beyazıt (1360-1403) zamanında yapılan Ankara savaşında Timur'a yenilmesi üzerine 1402-1413 yılları arasında yaşanan fetret devrinde, Osmanlı toprakları Yıldırım Beyazıt'ın beş oğlu arasında pay edilmişti. Bu paylaşımda Edirne civarını alan Emir Süleyman (1402-1411) Edirne'de padişahlığını ilan etmişti. Avrupalı tarihçiler, Emir Süleyman'ı da padişahlık sırasına koymaktadırlar.¹⁴⁷ Albümde Süleyman'ın sıralamasının karışmasının sebebi de bundan kaynaklanmaktadır.

Kıyafet Albümü içerisinde 66 yıl önce öldürülen II. Osman'ın tasviri (Res: 26) yer alması ve özellikle '*20 yaşında boğulan Sultan Osman*' ifadeleri ile anlatılması ilginçtir. Yine aynı şekilde bazı devlet görevlileriyle ilgili açıklamalarda da idam cezalarından bahsedilmektedir. Örneğin, Daye hatun tasvirinde yer alan açıklamada da '*Haremde ölen bütün cariyelerin mal varlıkları bu kadına kalıyor, bu yüzden genellikle haremde boğazlanarak öldürülüyorlar.*' ifadesinin yer almaktadır (Res: 27). İlginç bir başka örnek ise, Kazasker tasvirinin ardından, Kazaskerin görevleri anlatılırken, '*Bunları öldürtmek istersek yapamayız, Krala karşı suç işlediğinde Sultan Murat zamanında olduğu gibi öldürülürler*' ifadeleriyle ölüm cezalarının işleyişi özellikle vurgulanmıştır. Albümü sipariş eden kişinin Osmanlı devletindeki ceza sistemi dikkatini çektiği için özellikle bu yönlerin yansıtılmasını istediği sonucu çıkartılabilir. Bu durum albümün Fransız elçisi tarafından sipariş edildiği tahminini de güçlendirir. Fransa kralına Osmanlı sarayını tanıtırken ceza sistemini ve Osmanlı toplumundaki düzeni de aktarmış olmaktadır.

Albümde saraylı hanım ve hizmetkârını tasvir eden resimde, kumaş motifleri, masadaki porselen vazolar, vazolara yerleştirilen çiçekler ve figürlerin yüzlerindeki doğal ifadeler, ressamın konuyu gözleme dayalı bir günlük yaşam sahnesi gibi ele aldığını göstermektedir¹⁴⁸ (Res:28). Albüm içerisindeki mekân düzenlemeleri, renk uyumları,

¹⁴⁷ Ünver, Süheyl. (1999), Geçmiş Yüzyıllarda Kıyafet Resimlerimiz. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları s. XI.

¹⁴⁸ Majer, Hans. (2000). s.345.

yumuşak fırça darbeleri, göze çarpan gölgelemeler, İstanbuli'nin Avrupalı müşteriler için yaptığı resimlerde, Avrupa resim diline daha yakın çalıştığını düşündürür. Avrupa resim dilini bildiği bazı tasvirlerinde uyguladığı derinlik etkisi ve ikonografik öğelerden anlaşılmaktadır. Örneğin, Avrupalı Derviş tasvirinde, derviş arkaya doğru uzayan bir manzaranın içerisine yerleştirilmiş, renk tonlamalarıyla derinlik etkisi yakalanmıştır.¹⁴⁹ N. Od. 6 numaralı albümdeki Haseki Sultan tasvirinde de, sultan bir mekân içerisine yerleştirilmiş ve mekânın penceresinden görünen doğa kesiti arkaya doğru uzayarak ve derinleşerek aktarılmıştır. Bu uygulama Avrupa resim dilini bildiğine kanıt olarak gösterilebilir (Res:29). Yüzyıl içerisindeki diğer albümlerle kıyaslandığında İstanbuli'nin resimdeki ustalığı dikkat çekmektedir. Albümde imzasının bulunmamasına ya da isminin herhangi bir yerde geçmemesine rağmen albüm resimleri, Hüseyin İstanbuli'nin imzası bulunan ve ona atfedilen diğer işleriyle kıyaslandığında teknik açıdan ve üslup özelliklerinin benzerliği ile albümün ressamının Hüseyin İstanbuli olduğu savını güçlendirmektedir. Fırça tekniğindeki yumuşaklık, portrelerindeki ustalığı ve boyayı incelterek kullanarak yakaladığı tonlamalardaki ustalığı Hüseyin İstanbuli'nin işlerinin hepsinde açıkça gözlemlenebilmektedir.

Hüseyin İstanbuli 17. yüzyıl'ın üçüncü çeyreğinden itibaren Osmanlı resim sanatına yeni bir soluk getirmiştir. Öğrencisi olduğu düşünülen 17. yüzyılın başlarından 1730'a kadar saray da etkin bir nakkaş olan Levni ile bazı eserlerinde benzerlikler bulunmaktadır. Hüseyin İstanbuli'nin VÖN (AF.50) yer alan *Silsilenamesinin* 16.a yaprağında bulunan IV. Mehmet tasviri ile, Levni'nin TSMK bulunan, *Kebir Musavver Silsilenamesindeki* (A.3109) III. Ahmet tasvirindeki (y.22a) zemin döşemesi, IV. Mehmet'in taht bezemesiyle aynıdır. III. Ahmet'in tahtı, tahtta oturuşu, tahtı tutuşu ve iki resmin kompozisyonu birbiri ile aynıdır¹⁵⁰ (Res:16, 30) Levni'nin yine TSMK (H. 2164) bulunan albümü içerisinde 1b de bulunan Genç Osman tasvirinde de III. Ahmet tasvirindeki aynı kompozisyon kullanılmıştır. Genç Osman'ın tahtı, oturma biçimi, tahtı tutuşu Hüseyin İstanbuli'nin kompozisyonuna benzemektedir (Res:31). Bu benzerlik Hoca- öğrenci ilişkisine işaret edebilir. Ancak Levni'nin saray nakkaşhanesinde kendinden önce çalışmış birinin işlerinden kolaylıkla haberdar

¹⁴⁹ İmgenin Fransızcası: 'Derviche d'Europe ' şeklindedir. Avrupalı Derviş tanım olarak doğru değildir ancak burada ne kastedilmeye çalışıldığını net olarak söylemek güçtür. 'Avrupa'da Derviş' gibi bir anlamda da kullanılmış olabilir.

¹⁵⁰ İrepoğlu, Gül. (1999). Levni, Nakış, Şiir, Renk, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul s. 106.

olabileceği ihtimali de göz önünde tutulmalıdır. Resim kompozisyon düzeni ve ikonografik benzerlikler dışında, figürlerin benzer karakteristik özellikleri yoktur. Levni'nin figürleri, ince bedenli, çekik kaşlı, çekik küçük gözlü, ince ayrık kaşlı, duru pembemsi gölgeli tenleri ile daha naif, daha sıcak ve daha estetik figürlerdir ¹⁵¹ (Res:32) Levni'nin Padişah tasvirleri, Hüseyin İstanbuli'nin padişah tasvirleri kadar idealize edilmiş değildir. Özellikle *Kebir Musavvar Silsilenamesinde* (A.3109) Sultan IV. Mehmet tasviri, yerde bağdaş kurmuş otururken aktarılmıştır. Hantal bir görüntüde olan figür İstanbuli'nin IV. Mehmet tasvirleriyle kesinlikle benzememektedir. Figür daha hacimli, yüz hatları daha yuvarlak kaş ve göz betimleri oldukça ayrık ve çekiktir (Res: 33) Hüseyin İstanbuli, batı tekniklerine aşinadır. Resimlerinde derinlik etkisini başarı ile aktarır. Boyayı incelterek kullanır ve tonlama etkisini ustaca verir. Levni ile temas halinde hoca-öğrenci ilişkisi içerisinde olduklarını kesin bir yargıyla söylemek güç olsa da Levni'nin İstanbuli'den etkilendiği açıkça gözlemlenmektedir. Hüseyin İstanbuli kendinden sonraki çağa yenilikler kazandırmış önemli bir nakkaştır.

Resim:23, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, Yahudi Kadın.

¹⁵¹ İrepoğlu, Gül. (1999). s. 170.

Resim:24, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, II. Süleyman.

Resim:25, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, II. Süleyman

Resim:26, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, II. Osman.

Resim:27, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, Daye Hatun.

Resim:28, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, Haseki Sultan

Resim:29, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6. Haseki Sultan.

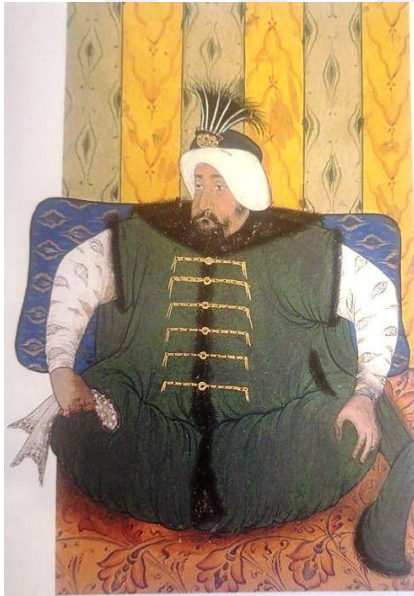
Resim:30, Levni, *Kebir Musavvar Silsilename*, A.3109 y.22 a, III. Ahmet. İrepoğlu, Gül. (1999). s.107.

Resim:31, Levni, *Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı*, H.2164, y.1b, Genç Osman. İrepoğlu, Gül. (1999). s.105.

Resim:32, Levni, Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı, H.2164, y.10a, Acem Şahı Hazinedarı Kıymetli Civanı İrepoğlu, Gül. (1999). s.184.

Resim:33, Levni, *Kebir Musavvar Silsilename*, A.3109, y.18b, IV. Mehmet. İrepoğlu, Gül. (1999). s.101.

SONUÇ

16. yüzyıldan itibaren hem Avrupalılar hem de Osmanlı sanatçıları tarafından hazırlanan kıyafet albümleriyle ilgili en önemli sorulardan biri, albümler, çarşıdan mı saraya, saraydan mı çarşıya gidiyordu sorusudur. Albümler sarayın beğenisinin ürünü olarak şekillenip, tasarlanıp çarşı üretimine mi yön veriyordu? Yoksa çarşının kendi dinamiği içerisinde genellikle seri şekilde üretilen bu albümler satın alma yolu ile mi saraya ulaşıyordu. Saray mensubu olan Musavvir Hüseyin İstanbuli, kendisine atfedilen Paris koleksiyonundaki iki kıyafet albümünü çarşıda muhtemelen bağlı olduğu yada kendisine ait atölyesinde üretmişti. Saray mensubu olan sanatçılar da çarşı içerisindeki serbest atölyelerde sürekli alıcısı olan bu kıyafet albümlerini seri şekilde üretmekteydi diyebiliriz. Albüm alıcıları, Osmanlı topraklarına gelen elçiler, diplomatlar, gezginler, İstanbul'a görevli olarak gelen askerler, mühendisler, bilim adamları, gözlem için gönderilen komisyonlarda yer alan görevliler, koleksiyonerler ve Krallıkların Osmanlı kültürünü araştırmak üzere özel bir eğitimle yetiştirdikleri doğu uzmanları Osmanlı dünyasına ilgisi olan hükümdarlar için kıyafet albümleri sipariş etmiş veya bizzat beraberlerinde getirdikleri ressamı tarafından bu albümleri ürettirmişlerdir. Albümlerin neredeyse tamamı Avrupalı alıcılar için hazırlanmıştır.

Musavvir Hüseyin İstanbuli'ye atfedilen Paris koleksiyonundaki kıyafet albümünde albümün, sipariş süreciyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kıyafet albümleri Osmanlı toplumunun panoramasını sunması özelliği ile ülkeye gelen yabancıların yanlarında götürdükleri önemli koleksiyon parçaları arasındaydı. Bu sebeple o dönem Osmanlı topraklarında bulunan 1686-1688 yılları arasında İstanbul'da görev yapan Fransız diplomat Pierre de Girardin tarafından XIV. Louis'e (1643-1715) II. Süleyman'ı (1687-1691) haremını, sarayını ve Osmanlı devletini tanıtmak için bu kıyafet albümü sipariş edilip XIV. Louis'e hediye edilmiş olmalıdır. Bu konuyla ilgili detaylı tartışma 4. 3. Kıyafet Albümü bölümünde yapılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen 17. yüzyıl kıyafet albümlerinde belli başlı kalıplarla karakteristik bir profil oluştuğu saptanmıştır. Bu kalıplar yüzyıl içerisinde albümlerle beraber zaman zaman çeşitlenerek yayılmıştır. Padişahlar, resmi görevliler, sokak satıcıları, din adamları, Ermeni, Rum gibi çeşitli etnik topluluklar, kadınlar, İstanbul yaşamından sahneler, hokkabazlar, din görevlileri, dervişler genellikle aynı ikonografi

ile standart bir kalıpla üretilmiştir. İstanbul Deniz Müzesi albümünde yer alan boynuna bağlanan tahta ile elleri ve boğası hapsedilerek cezalandırılmış figür tasviri ile yumurta satıcısı betimlemesi bugün İsveç'te bulunan Ralamb albümündeki cezalandırılmış figür tasviri ve yumurta satıcısı betimlemesi ile ikonografi ve üslup özellikleriyle aynıdır. Aynı durum, Sultan İbrahim tasviri içinde söz konusudur. İstanbul Portakal Müzayede evinin 1998 yılında düzenlediği müzayede de satışa sunulan bir kıyafet albümünün içerisinden çıkarılmış 6 resimden biri olan Sultan İbrahim tasviriyle, Eric Grunberg koleksiyonundaki ve İstanbul Deniz Müzesi albümündeki Sultan İbrahim tasvirleri ikonografik açıdan benzerlik göstermektedir. Sultanın oturuşu kaftanının bir omzundan düşüşü elindeki mendili tutuşu ve yüz ifadesi bu resimlerin aynı atölyeden çıkmış olduğu düşüncesini kanıtlar. 17. yüzyıl albümleri için belirlenmiş bir Sultan İbrahim ikonografisi olmalıdır. Bu birbirlerine çok benzeyen resimleri atölyelerde çalışan sanatçılar kendine özgü ufak üslup farklılıklarıyla standartlaşmış resim kalıplarında üretmişlerdir. Aynı tasvirlerin benzer şekilde üretilmesi önceden belirlenmiş kalıpların tekrar edildiğine işaret ederken, albümlerin resim programlarındaki değişiklik şüphesiz alıcının talebi doğrultusunda gelişmekteydi. Genel olarak Padişah, vezir, diğer saray görevlileri, sokak satıcıları, din adamları, sıradan kadın ve adamlar ile bazı mekân tasvirlerinin yer aldığı kıyafet albümlerinde alıcının talebi ile resim sayıları belirlenmekteydi. Hangi gruptan tasvirin sayısının daha fazla olacağı ve hangi konu üzerinde durulacağı sanatçının değil alıcının tekelinde olduğu düşünülmektedir. Örneğin, Varşova Biblioteka Narodowa koleksiyonunda ki kıyafet albümünde 100 resmin tamamı da erkeklerden oluşmaktadır. Diğer kıyafet albümlerindeki gibi kadın figürlere yer verilmemiştir. Bu durum şüphesiz alıcının talebidir. Venedik Marciana Müzesinde albümünde de çok sayıda gündelik hayattan kesit sahnesi vardır ve kalabalık kompozisyonlarla aktarılmıştır. Bu durumda alıcının talebi ile gerçekleşmiş olmalıdır.

İstanbul'da hazırlanıp ciltlenen bu albümlere ait tek yaprak resimlerinde günümüzde çeşitli müze ve koleksiyonlarda yer alması, bu albümlerin özgün hallerini yitirdiklerini düşündürmektedir. Albümlerin alıcısı tarafından özellikle çeşitli kişilere hediye etmek amaçlı tek yapraklar halinde dağıtılabileceği gibi, ilerleyen zamanda koruma koşullarının yetersizliğinden kaynaklı dağılmışta olabilir.

Kıyafet albümlerindeki resimler ve resimlerle ilgili açıklamalar da, Avrupalı alıcının, Osmanlı dünyasında en çok merak ettiği ya da dikkatini çeken durumlar çerçevesinde şekillenir. Musavvir Hüseyin İstanbuli'ye atfedilen Od.7 numaralı kıyafet albümünde, Padişah, vezir, saray görevlileri, kadın ve erkekler, din adamları, hokkabazlar, dervişler, bir mekân kesiti içerisinde betimlenmiş iki genç âşık gibi pek çok kesimden insana ait tasvirlerin yer aldığı klasik bir resim repertuarı vardır ancak, imgelerin açıklamalarında sıkça ölüm cezalarından bahsedilmiş ve II. Osman'ın tasviri de eklenerek özellikle '20 yaşında boğulan Sultan Osman' ifadeleri ile öldürüldüğüne dikkat çekilmiştir. Ayrıca albümdeki, haseki sultan ve onun hizmetlileri, çengiler ve bazı halktan kadın figürlerinin tasvirinin daha canlı ve dinamik yapılması Kral XIV. Louis'in kadınlara duyduğu ilgiye bağlanabilir. Albüm, XIV. Louis'in dikkati çekmek için özellikle kadın tasvirleri ve Osmanlı yönetim sistemiyle ilgili bilgiler içerecek şekilde sipariş edilmiş olabilir. Musavvir Hüseyin İstanbuli'nin kıyafet albümlerinde imzasının bulunmamasına ya da isminin herhangi bir yerde geçmemesine rağmen albüm resimleri, Hüseyin İstanbuli'nin imzası bulunan ve ona atfedilen diğer işleriyle kıyaslandığında teknik açıdan ve üslup özelliklerinin benzerliği ile albümün ressamının Hüseyin İstanbuli olduğu savını güçlendirmektedir. Fırça tekniğindeki yumuşaklık, portrelerindeki ustalığı ve boyayı inceltmiş şekilde kullanarak yakaladığı tonlamalardaki başarısı Hüseyin İstanbuli'nin işlerinin hepsinde açıkça gözlemlenebilmektedir. 1688 tarihli ana albüm ile 1720 tarihli diğer albümün resimleri kıyaslandığında, vezir, iç oğlanlar, şahinci başı, saray ağası, yelpaze taşıyan görevli, kırmızı feraceli kadın, kazasker ve müftü gibi tasvirleri birebir sayılacak derecede aynıdır. Bahsi geçen tasvirlerin, renk, kompozisyon ve kaş, göz- yüz betimleri arasındaki büyük benzerlik 1720 (Od.6) tarihli olan albümün diğer albümden bakılarak kopya edildiği ve muhtemelen daha sonra tarih eklenerek kullanıldığını düşündürür.

Hüseyin İstanbuli saray sanatçısı olmasına rağmen kıyafet albümü üreterek iki kültür içinde çalışabilen çok yönlü bir sanatçı olduğunu kanıtlamıştır. Albümlerin Hüseyin İstanbuli tarafından resmedilmiş olmasının heyecan verici taraflarından biri İstanbul sanat ortamı içerisinde saray nakkaşhanesi mensubu sanatçıları çalıştırdığının düşünülmesi olmuştur. İlk defa çalışılan ve 60 resim içeren kıyafet albümü sipariş süreci ve bani-sanatçı ilişkisi içerisinde Osmanlı resim sanatı bağlamında Avrupa'daki Türk

akımı içerisindeki yeri saptanmaya çalışılmıştır. XVI. Louis'in Osmanlı topluma duyduğu merak sanat piyasasının şekillenmesinde de etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

Abdurrahim, Ayğan. (2017), *Osmanlı Kitap Sanatlarında Silsilename Geleneği ve Resimlendirilmesi*, Mimar Sinan Üniversitesi, Doktora Tezi. İstanbul.

And, Metin. (1985). *17. Yüzyıl Türk Çarşı Ressamları*, Tarih ve Toplum, 16, 40-45.

And, Metin. (1990), *17.yüzyıl Türk Çarşı Ressamları ve Resimlerinin Belgesel Önemi*, kültür ve Sanat, 8, 5-11.

And, Metin. (1993). *16. Yüzyılda İstanbul Kent, Saray, Günlük Yaşam*, İstanbul: Akbank Yayınları.

And, Metin. (2002). *Osmanlı Tasvir Sanatları: I Minyatür*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Anonim. (1985). *Türkische Kunst und Kultur aus osmanischer Zeit*, Verlag Aurel Bongers Recklinghausen, W. Gemany.

Anonim. (1999). *Savaş ve Barış, 15. -19. Yüzyıl Osmanlı Lehistan İlişkileri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.

Anonim. Pabuç. (2014). İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi Sergisi Kataloğu.

A. Galland. (1949). *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar (1672-1673)*, cilt.1 ed. Charles Schefer, Paris: 1881 yayınından (çev. Nahid Sırrı Örik), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

A. Galland. (1949). *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar (1672-1673)*, cilt.2,ed. Charles

Schefer, Paris: 1881 yayınından (çev. Nahid Sırrı Örik), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Atasoy, Nurdan.(1986). *Osmanlı Kıyafetleri, Fenerci Mehmed Albümü*, İstanbul: Koç Vakfı Yayınları.

Bağcı, Serpil. Çağman, Filiz. Renda, Günsel. Tanındı, Zeren. (2006), *Osmanlı Resim Sanatı*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Bayram, Sadi. (1981). *Musavvir Hüseyin Tarafından Minyatürleri yapılan ve halen Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde muhafâza edilen silsile-nâme*, Vakıflar Dergisi, 13.

Baytemir, Akile. (2003). *Ankara Milli Kütüphane Blackmer Koleksiyonunda Bulunan Kıyafet Albümleri*, Yüksek Lisan Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Charles Robert Cockerell.(1903). *Travels in Southern Europe and The Levant, 1810-1817. The Journal of C.R. Cockerell, R.A. , Edited By His Son Samuel Pepys Cockerell*, Longmans, Green and Co. , London, New York, Bombay.

Chez Barallion Maitre Tailleur, pour faire les habits & les turbans a la Turque, Arvieux, c.4, s. 253.

Ceco, Sinan. (2014). *Lale Devri Ressamı Vanmour'un Çizimleriyle Osmanlılar Kıyafet Albümü*. İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları.

Dağlı, Yücel. Kahraman, Seyit. Ali. (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çağman, Filiz ve Diğerleri. (2000). *Padişahın Portresi Tesavir-i Ali Osman*.

D^{re} Alvimart, Octavien. (2012). *Osmanlı Kostümleri*,(çev: Ali Bertay). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Gürer, Serpil. (2015). *XVII-XVIII VE XIX. Yüzyıllarda Fransız Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu*. İstanbul: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Gerlach, Stephan. (2007), *Türkiye Günlüğü 1577-1578, 2. Cilt*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Germany. (1985), *Türkische kunts und kultur aus osmanischer Zeit*, verlag Aurel Bongers recklinghausen.

George de la Chapelle. (1648). *Recueil de divers portraits des principales dames de la Porte du Grand Turc*, Paris.

Grothaus, Maxmilian.(2005), *Doğu ile Batı'nın kesişimi: Ptuj'da Turquerie. Ölçer, Nazan. 17 Yüzyıl Avrupasında Türk İmajı. s.62-77. İstanbul: Sabancı ÜniversitesiSakıp Sabancı Müzesi yayınları.*

Haase, Peter-Claus. (1995) "An Ottoman Costume Album in the Library of Wolfenbüttel, dated before 1579", *9th International Congress of Turkish Art, İstanbul 1991*, Ankara: 225-233.

İnal, Güner.(1984). *Tek Figürden Oluşan Albüm Resimleri. Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi,3. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları*

İrepoğlu, Gül. (1999). *Levni, Nakış, Şiir, Renk*, İstanbul: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.

İvan, Stchoukine. (1971). *La Peinture Turque d'apres les Manuscrits İllustres. Ilme Partie, de Murat IV. a Mustafa III (1623-1773). Paris.*

J. Tournefort. (2005).*Tournefort Seyahatnamesi*, ed. S. Yerasimos (çev: A. Bertay,T. Tunçdoğan), İstanbul: Kitap Yayınevi, Haziran s. 11-15.

Konyalı, İbrahim Hakkı. (1970). *Vakıflar Bülteni:1,Vakıflar Galerisi*, 46-56.

Küçükhasköylü, Nurdan. (2010). *Osmanlı Kıyafet Albümleri. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara*

Mahir, Banu. (1998). *Resim Gösterim Amacıyla Hazırlanmış Bir Grup Osmanlı Minyatürü*, 17. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı Sempozyum Bildirilerileri,125-139, İstanbul: Sanat Tarihi Yayınları.

Mahir, Banu. (2005), *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Majer, Hans. (1999). *Individualized Sultans and Sexy Women. The Works of Musavvir Hüseyin and their East-West Context*, Art Turc. 10th International Congress of Turkish Art/10e Congres international d'art turc, Geneve-Geneva, 17-23 Septembre.Geneve.

Majer, Hans. (2000). '*Yaygınlaşan Gelenek(1600-1700): Yeni Yaklaşımlar*', *Padişahın Portresi Tesavir-i Ali Osman*, İstanbul: İş bankası Yayınları.

Nutku. Özdemir.(2000). *Dünya Tiyatrosu Tarihi*, cilt 1, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları. s.349-350.

Nicolas,Eveline Sint. Bull,Duncan. Renda, Günsel, İrepoğlu, Gül. (2003). *Lale Devri'nin Bir Görgü Tanığı Jean Baptiste Vanmour*, İstanbul: Koçbank Yayınları.

Nicolay'ın, *Les Quatres premiers livres de navigations et peregrination orientales*

Ökkeş, Hakan. (2016). *On yedinci Yüzyıla ait Kıyafet Albümlerinde Osmanlı Erkek Giyim Kuşam*, JASSS, numara:53.

Osman, Rıfat. (1989). *Edirne Sarayı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Osmanlı Sanat Eserleri. (1998). *Tablo ve Hat*. Portakal Sanat ve Kültür Evi.

Pakalın, Mehmet Zeki. (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* M.E.B. Devlet Kitapları.

Pietro della Vella. (1989). *The Journals of Pietro della Valle, the Pilgrim*, ed. ve çev. George Bull, Londra.

Renda, Günsel.(1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Renda, Günsel. (1998). *17. Yüzyıl'dan bir Grup Kıyafet Albümü*, 17. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı, Sempozyum Bildirileri, 153-178, İstanbul: Sanat Tarihi Yayınları

Renda, Günsel. (2005). *17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa: Değişen İmgeler* Ölçer, Nazan. 17 Yüzyıl Avrupasında Türk İmajı. s.44-55. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi yayınları.

Renda, Günsel. (2009). *Sanatta Etkileşim, Osmanlı Uygarlığı (2. Cilt, s.1100-1122)*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Reyhanlı, Tülay. (1983). *İngiliz Gezginlerine Göre XVI. Yüzyılda İstanbul "da Hayat*, Ankara: Başbakanlık Yayınları

Reyhanlı, Tülay. (1989). *Nicolas de Nicolay'ın Türkiye Seyahatnamesi ve Desenleri*, Erdem, C.5, Sayı. 14.

Schick, L. (2003). *Osmanlı Kıyafet Albümleri*, Toplumsal Tarih,116.

Schneider, Jane. (2000). "*Fantastical Colors in Foggy London: The New Fashion Potential of the late Sixteenth Century*", Metarial London, ed. Lena Cowen Orlin, Pennsylvania.

Silsilename. (2000), *Genealogical Tree*, Ankara

Sinan Ceco, (2014). *Lâle Devri Ressamı Van Mour'un Çizimleriyle Osmanlılar Kıyafet Albümü*, İstanbul, önsöz.

Sinemoğlu, Nermin. (1996) "Onyedinci Yüzyılın İlk Çeyreğine Tarihlenen Bir Osmanlı Kıyafet Albümü" *Oktay Aslanapa Armağanı*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 169-182.

Soustiel, J.(1997), *Osmanlı El Yazmaları ve Minyatürler*, Antik Dekor, 42, 84-94.

Sotheby's. (1989). *Sotheby's Oriental Manuscripts*, Satış Kataloğu, London.

Soysal, İsmail. (1999), *Fransız İhtilali ve Türk- Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Subhatu'l Ahbar. (1968). *Subhatu'l Ahbar*. İstanbul.

Subhatu'l Ahbar.(1981). *Subhatu'l Ahbar*, Graz.

Şahin, Gürsoy. (2007). *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı*, İstanbul: Gökkuşbu Bilimevi Basın Yayın Ltd.Sti

Tabakoğlu, Ahmet. (2013). *Osmanlı Klasik Döneminde İstanbul'da Dış Ticaret*. Osmanlı İstanbulu Sempozyumu. 320-354.İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi yayınları.

Tadeusz, Majda. (2006), *Ralamb'ın Türk Kıyafetleri Albümü*. Ed: Karin Adalh. Alay-1 Hümayun İsveç Elçisi Ralamb'ın İstanbul Ziyareti ve Resimleri 1657-1658. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Taeschner, Franz. (1925). *Alt Stambuler Hof und Volksleben*. Ein türkisches Miniaturenalbüm aus dem 17. Jahrhundert, Hannover.

Telli, Büşra. (2015). *Musavvir Hüseyin İstanbullu ve Levni'nin Padişah Portrelerinin Uslup Açısından İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisan Tezi, Ankara.

Turan, Fikret. (2015). *Manchester Osmanlı Minyatürleri Albümünde Sufiler*.8.Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, cilt II, 1047-1059, Ankara.

Ünver, Süheyl. (1999). *Geçmiş Yüzyıllarda Kıyafet Resimlerimiz*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Vanmour, Recueil de cent estampes representant differentes nations du Levant, gravees sur les tableaux peints d'apres nature en 1707 & 1708 par l'ordre de M. de Ferriol Ambassadeur du Roi a la Porte, Paris 1714.

Versailles. (1999). *Topkapı a Versailles. Tresors de la Cour ottomane*, Sergi Kitabı, Musee national des chateaux de Versailles eet de Trianon, Paris.

Vidmar, Polona. (2005), *Vurberk'in 17. Yüzyıl resim galerisinde: Cesaret, güç, güzellik ve zenginlik*. Ölçer, Nazan. 17 Yüzyıl Avrupasında Türk İmajı. s.78-113. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi yayınları.

Williams, Haydn. (2014), *18. Yüzyılda Avrupa'da Türk Modası Turquerie*. İstanbul: Yapı kredi yayınları.

Toprak, Adıgüzel, Filiz (2012), *1618 Tarihli 'Peter Mundy' Albümü: Figürler Üzerine Bir İnceleme*, Sanat Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı: 22.

Titley, Norah M. (1981). *Miniatures from Turkish Manuscripts (A Catalogue and Subject Index of Paintings in the British Library and the British Museum)*, British Library, London.

Zajacackowski, Ananiasz. (1965). "Les Costumes turques du XVIIe siècle d'après un album de la collection Polonaise Conservé à la Bibliothèque Nationale de Varsovie" *Atti del Secondo Congresso Internazionale di Arte Turca*, Napoli, 287-296.

EK: KATALOG

Figures Naturalles de Turquie Par Raynal (1688), Paris Bibliothèque Nationale de France koleksiyonunda N.Od.7, 25. 3 cm x 12. 5 cm, 60 resim.

Katalogdaki saray görevlilerinin görev tanımları, Diyanet Ansiklopedisi ile Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri sözlüğü kaynak kullanılarak yapılmıştır.

Resim:1, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 1.y.1a, Le Grand Seigneur Sultan Soliman III, II. Süleyman.

1.y.1b, imgenin açıklaması:

“Le Grand Seigneur Sultan Soliman III. a present regnant. Il portre ses aigrettes basses au Turban, parce qu’il n’a pas fait encore de conquête, les Empereurs Turcs ne pouvant les porter boutes boutes qu’apres avoir pris quelque ville ou province.

A sa gauche le Sclictar, ou celuy qui porte son sabre; c'est le Chef des quatre Odas ou chambres des Itchoglans, ou Pages du Serail.

A la droite du Grand Seigneur est l'Ibrictar, ou celuy qui porte l'eau dont il peut avoir besoin soit pour boire, soit pour se laver avant de faire sa prieres."

*'Şu andaki Hükümdar III. Süleyman, Türbanının altında kuş tüyü var, çünkü henüz bir fetih yapmadı. Bir şehir ya da bölgeyi almadan tüyü yukarıda taşıyamıyor. Solunda silahtar var, sabre (kılıç) taşıyor. Silahtar, aynı zamanda iç oğlanların veya 4 odanın başı, Sağında ibriktar var. Su taşıyor ve abdestinde yardım ediyor.'*¹⁵²

Kıyafet albümünün ilk resminde, Sultan II. Süleyman tahtta otururken, sağında ve solunda silahtar ve ibriktarla beraber tasvir edilmiştir. Kıyafet albümünde III. Süleyman diye bahsedilse de aslında bahsedilen II. Süleyman'dır (1687-1691). Yıldırım Beyazıt (1360-1403) zamanında yapılan Ankara savaşında Timurlulara yenilmesi üzerine 1402-1413 yılları arasında yaşanan fetret devrinde, Osmanlı toprakları Yıldırım Beyazıt'ın beş oğlu arasında pay edilmişti. Bu paylaştırmada Edirne civarını alan Emir Süleyman (1402-1411) Edirne'de Padişahlığını ilan etmişti. Avrupalı tarihçiler, Emir Süleyman'ı da Padişahlık sırasına koymaktadırlar. Albümde Süleyman'ın sıralamasının karışmasının sebebi de bundan kaynaklanmaktadır. Resimde özellikle figürlerin giysi betimleri gerçekçi bir üslupla motiflerdeki detaylar gözlemlenebilecek şekilde aktarılmıştır. Figürlerin yüzleri tek bir tipte yapılmamıştır. Kendilerine has karakteristik kaş, göz ve sakal betimleri vardır.

¹⁵² Silahtar: Padişahın güvenliğinden sorumlu en kademli görevli.

İbrikçi: Padişahın temizliğinden sorumlu olan görevli.

Resim:2, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 2.y.2a, Trois Choadar, üç Çuhadar

2.y.2b, imgenin açıklaması:

“Trois Choadars ou Valets de Chanbre, dont il y en a treze; Un qu'on apella Choadar Aga qui est apres le Selictar, H commande aux douze autres.

C'est une marque de respect parmi les Turcs de set enir serrez pres de la muraille, e les mains croisees.”

*‘Çuhardarlar, toplamda on üç çuhadar vardır. Üç’ ü bu resimde görünmekte. Bir tanesi silahtarın arkasında durur ve o diğerlerinin de başıdır. Türkler arasında duvarın önünde durup ellerini bağlamak saygı göstergesidir.*¹⁵³

Kıyafet albümünün ikinci resminde yan yana dizilmiş üç çuhadar ağa tasvir edilmiştir.

¹⁵³ Çuhadar: Sarayda Padişahın özel hizmetinde bulunan Has oda görevlilerine verilen unvan.

Resim:3, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 3,y. 3a. Le Choadar Aga, Çuhadar Ağası.

3,y.3b imgenin açıklaması:

“Le Choadar Aga, dont je viens de parler, est celuy qui porte l’Arc v les fleches du Grand Seigneur.”

‘Az önce bahsettiğim Cuhardar ağa, Sultanın ok ve yaylarını taşıyor.’

Kıyafet albümünün üçüncü resmi, çuhadar ağasına aittir. Çuhadar ağa elinde padişahın oklarını taşıırken tasvir edilmiştir

Resim:4, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 4,y. 4a, L' Odabachi, Odabaşı.

4,y.4b, imgenin açıklaması:

“L' Odabachi, ou le Chef des Zurufubaltagis qui sont les valets des Itchoglans, qui ne sortent jamais du Serail non plus que les Itchoglans.”

‘Odabaşı veya Zülüflü Baltacıların başı, iç oğlanların valesi (hizmetkârı) ve asla saraydan adım atmaz.’¹⁵⁴

Kıyafet albümünün dördüncü resminde odabaşı tasviri yer almaktadır. Figürün giysi betiminde renk tonlamalarıyla ışık-gölge etkisi sağlanmıştır.

¹⁵⁴ Odabaşı: Padişahın en yakın hizmetkârlarındandır, Padişahın giyinme işinden sorumludur.

Resim:5, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 5.y,5a Ancien Page de la Chambre, Kıdemli iç oğlan.

5.y,5b, imgenin açıklaması:

“Ancien Page de la Chambre du Grand Seigneur, qui porte son couteau pour le luy donner lors qu’il en a besoin.”

‘Kıdemli iç oğlan, padişaha vermek üzere padişah’ın hançerini taşıyor.’¹⁵⁵

Kıyafet albümünün beşinci tasvirinde, kuşağında padişah’ın hançerini taşıyan iç oğlan betimlenmiştir.

¹⁵⁵ Kıdemli İç oğlan: Sarayın iç hizmetleri kullanılan iç oğlanlarının rütbe olarak üstleri konumundaki saray görevlisi.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:6, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 6.y.6a, Pages nouveaux, kıdemsiz iç oğlan.

Albümün Altıncı tasviri olan kıdemsiz iç oğlanlar, yan yana dururken aktarılmıştır.

Resim:7, - Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 7.y,7a, Le Boftangi-Bachi Bostancı Başı

7.y,7b, imgenin açıklaması:

'ou le Chef des Boftangis. C'est luy qui a le soin de la gadre du dehors du Serail ou est le Grand Seigneur, v fait la ronde la nuit dans les jardins du Serail v sur la Mer. Lars qu'il trouve des grens qui font du desordre, il les cbatie sur le champ. Il tient le gouvernail du Caique, au bateau du Grand Seigneur lors qu'il va su Mer, v l'accompagne lors qu'il est dans les jardins jusq'a la premiere porte du Harem, ou appartement des Femmes.'

' Bostancı başı bu oki, sarayın dış kısmını ve bakımı ve korumasını üstleniyor ve padişahın geceleri sarayın bahçesinde dolandır denizi kontrol eder. Nizamı bozan insanları gördüğünde cezalandırma yetkisi bulunur. Denize çıkacağı zaman Sultan'ın

*kullandığı kayıklar ona bağlı, ayrıca haremin kapısına kadar gezerken sultana eşlik eder.*¹⁵⁶

Albümün yedinci resmi olan Bostancı Başı tasvirinde figür sopasına dayanmış bir şekilde aktarılmıştır. Kıyafetindeki motiflerinin betiminde ki gerçekçilik ilk bakışta göze çarpmaktadır.

---

¹⁵⁶ Bostancı Başı: Bostancı ocağının başındaki görevlidir. Sarayın ve Üsküdar, Eyüp, Kâğıthane, Boğaziçi'nin iki tarafı, Adalar, Ayastafanos, Kadıköy ve Bostancı köprülüne kadar olan. Anadolu yakasının güvenliğinden sorumludur.

Resim:8, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 8.y,8a, L' Affeki du Boftangi-Bachi, ou celuy qui execute ses ordres. Haseki Bostancıbaşı.

8.y, 8b, İmgenin açıklaması:

'L' Affeki du Boftangi-Bachi, ou celuy qui execute ses orders.

'Bostancıbaşı'nın affekisi Bostancıbaşı'nın bütün emirlerini yerine getirir.'

Albümün sekizinci tasviri Haseki Bostancı başıdır. Figür eliyle eteğini toplamış vaziyette aktarılmıştır. Kıyafetinin yoğun kumaş kıvrımları boya ile vurgulan ışık gölge etkisi ile sağlanmıştır.

Resim:9, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 9.y,9a, Capidgi, ou Portier du Serail. Sarayın kapıcısı.

Albümün dokuzuncu tasviri Saray kapıcısına aittir. Figür, sopasına dayanmış vaziyette dururken aktarılmıştır.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Saray Kapıcısı: Sarayın giriş çıkışlarından sorumlu olan görevli.

Resim:10, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 10.y, 10a,Capıdgılarkıaıafı on Chef des Portriers. Kapıcılar Kethüdası.

10.y,10b, imgenin açıklaması:

‘Capıdgılarkıaıafı on Chef des Portriers On luy done ordinairement commission de porter les ordres de mort aux Officiers de distinction que le Grand Seigneur veut faire mourir.’

‘Sarayda sultanın ölmesini istediği kişilerin emrini yerine getiriyor, (Sarayda görev yapan üst rütbeli kişilerin ölüm emri).’

Albümün onuncu tasviri Kapıcılar Kethüdasıdır. Figür, otururken elinde sopası ile tasvir edilmiştir. Bu resimde de kıyafet betimleri özenli ve detaylı yapılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:11, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 11.y, 11a, Medandgi.
Meydancı

11.y, 11b, imgenin açıklaması:

'Medandgi ou celuy qui donne le pot a l'Ibrictar qui le presente au. Grand Seigneur.'

'Sultana verilecek ibrikleri taşıyor.'

Albümün on birinci tasviri, Figür elinde ibrik taşırken tasvir edilmiştir. İbrik üzerindeki bezemeler detaycı bir üslupla yapılmıştır.

Resim:12, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 12.y, 12a, Zurufubaltagi Odabachi. Zülüflü Baltacı Odabaşı.

12.y, 12b, imgenin açıklaması:

'Zurufubaltagi Odabachi ou Maitre des Yalets du dedans du Serail. Le mot de Zurufu leur vient de ce qu'ils portent des cadenettes semblables a celles des Itchoglans.'

'zülüflü ismi iç oğlanlara benzer zülüflerinden geliyor. (sarayın iç hizmetkârlarının başı.)'

Albümün on ikinci tasviridir. Tipik Osmanlı kıyafetleri içerisinde Zülüflü Baltacıyı görmekteyiz.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:13, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7,13.y, 13a, Bostangi Affeki.
Haseki bostancı.

13.y, 13b, imgenin açıklaması:

'Bostangi Affeki ou celuy qui porte le parasol du Grand Seigneur lors qu'il va dans les jardins. Le mot d'affeki est donne a ceux qui approchent le plus pres le Grand Seigneur.'

'bahçedeyken, gezinirken şemsiyesini taşıyor, haseki sultana yaklaşabilen görevlilere verilen isimdir.'

Albümün on üçüncü tasviri, figür, elinde görevine işaret eden haseki sultanın yelpazesini taşıırken tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:14, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7,14.y,14a, Soviolgi. Sebilci

14.y, 14b, imgenin açıklaması:

'Soviolgi ou Maitre des fontaines du Serail. It est Bofhangi.'

'saraydaki çeşme havuzların başı, aynı zamanda buda bir bostancı.'

Albümün on dördüncü tasviridir. Figür elinde baltası ile tasvir edilmiştir.

Resim:15, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 15.y,15a, Achtchi. Aşçı

15.y,15b, imgenin açıklaması:

'Achtchi ou cuisinier du Serail.'

'Mutfaktaki şef aşçı.'

Albümün on beşinci tasviridir. Figür omzunda bir havlu ile tasvir edilmiştir. Figürün duruşu albümdeki diğer figürler ile benzerlik göstermektedir.

Resim:16, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 16.y,16a, Sarabachi.
Seyisbaşı.

16.y,16b, imgenin açıklaması:

'Sarabachi ou le Maitre des Palfreniers du Grand Seigneur'

'Seyisbaşı, padişahın seyislerinin başı.'

Albümün on altıncı tasviridir. Figür, elinde kırbacı ile aktarılmıştır.

Resim:17, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 17.y,17a, Page qui s'apelle dogandgi. Doğancı.

17.y, 17b, imgenin açıklaması:

'Page qui s'apelle dogandgi, qui porte le Faucon pres du Grand Seigneur a la chasse.'

'Av sırasında padişahın şahinini taşır.'

Albümün on yedinci resmidir. Figür elinde şahin ve belinde hançeriyle beraber tasvir edilmiştir.

Resim:18, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 18.y,18a, Serail Agafi. Saray ağası.

18.y,18b, imgenin açıklaması:

'Serail Agaf ou gouverneur du Serail, It fait la nuit la ronde dans l'enclos du Serail, il a aussi soin des reparations v autres choses necessaires. It est eunuque blanc.'

'Geceleri sarayın içinde dolaşır ve saraydaki tamir/tadilat işleriyle ilgilenir. Beyaz hadımdır.'

Albümün on sekizinci resmidir. Figür elinde sopasıyla beraber tasvir edilmiştir. Mevkisine uygun giyim kuşamı yansıtılan figürün üzerinde kürk detaylı bir kaftan bulunmaktadır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

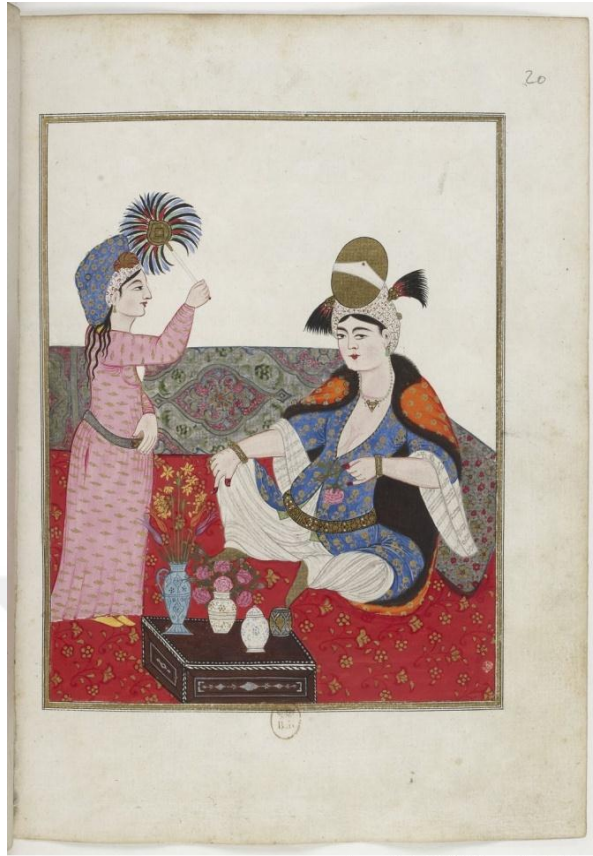
Resim:19, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 19.y,19a, Coutoudgi Caden. Kutucu Kadın.

19.y,19b, imgenin açıklaması:

'Coutoudgi Caden,ou celle qui gadre les pierreries de la Sultane'

'Valide sultanın mücevher kutusunu taşıyor.'

Albümün on dokuzuncu resmidir. Elinde kutuyu taşıyan figür, Albüm genelindeki kadın tasvirlerinde olduğu gibi aynı tipolojidedir. Kıyafet betimi ve elindeki kutu detay gerçekçiliği ile tasvir edilmiş.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:20, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 20.y, 20a, L' Affeki Sultane ou Premiere Femme du Grand Seigneur. Haseki sultan.

20.y,20b, imgenin açıklaması:

'L' Affeki Sultane ou Premiere Femme du Grand Seigneur La premiere qui a des Enfants masles devient Affeki Sultane. Elle est assise sur un Sofa.'

'Haseki Sultan veya Padişahın birinci en önemli eşi, ilk erkek çocuk doğuran kadına verilen unvan ve divanda oturur.'

Albümün yirminci tasviri Haseki sultanın odasından bir kesittir. Bu resme öğelerin yerleştirilişi, giysi, zemin, minder motiflerinin betimleri, figürlerin duruşu ve oturuşu ustaca aktarılmıştır. Haseki sultanın kürk detaylı kaftanı, şalvarı ve iç entarisi dönemin modasına uygun şekilde aktarılmıştır.

Resim: 21, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 21.y, 21a, Chingui. Çengi.

21.y, 21b, imgenin açıklaması:

'Chingui ou Joüeuse d'instrumens v Danseuse qui sert au divertissement de la Sultane v du Grand Seigneur.'

'Çengi, enstürman çalar ve dans eder hanım sultan ve padişahın eğlencesine hizmet eder.'

Albümün yirmi birinci resmidir. Figür, dizlerinin üzerinde oturur vaziyette elinde enstrümanı ile tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:22, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 22.y, 22a, Kiaia Caden.
Daye Kadın.

22.y, 22b, imgenin açıklaması:

'Kiaia Caden ou Celle qui commande generalement toutes les Eselaves du Haren ou apartement des Fammes. Jamais elle ne sort du Serail, ou on l'etrangle, ou elle meurt de sa mort partce qu'ordinairement elles ont amasse de grands biens en beritant des Esclaves qui meurent.'

'Daye kadın, haremdeki tüm kölelerin başındadır. Asla saraydan çıkmaz. Kölelerin tüm mal varlığı öldüklerinde bu kadına kalıyor, bu sebeple de genellikle boğazlanarak haremde öldürülüyor.'

Albümün yirmi ikinci resmidir. Figür, elinde küçük bir yelpaze ile tasvir edilmiştir. Elindeki yelpaze ve kürk detaylı kaftanı üst düzey bir görevde olduğuna işaret etmektedir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:23, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 23.y, 23a, Kiflaragfiyafagi, Kızlarağası yardımcısı.

23.y,23b, imgenin açıklaması:

'*Kiflaragfiyafagi, ou Secrétaire du Kiflaraga v Greffer de son Divan lors qu'il juge.*'
Kızlarağasının yardımcısı ve divan kâtibidir.¹⁵⁸

Albümün yirmi üçüncü resmidir. Figür elinde görevini temsil eden objelerle birlikte aktarılmıştır.

¹⁵⁸ Kızlarağası Kâtibi: Harem-i Hümayunun idari işlerinden sorumlu kızlarağasının yazı işlerine bakan görevli.

Resim:24, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 24.y, 24a, kiflar Agafi, Kızlarağası

24.y, 24b, imgenin açıklaması:

'kıflar Agafi,ou Maire de toutes les Femmes du Serail, it tient le Divan tous les Mercredis pour juger les differents qu'il peut y avoir touchant les revenus des Mofquees dont il a la Surlntendance. It est presque toujours aupres du Grand Seigneur.'

*'Kızlar ağası veya saraydaki kadınların başı, her Çarşamba divanı topluyor. Cami gelirlerinin kontrolünü yapıyor ve her zaman padişahın yanındadır.'*¹⁵⁹

Albümün yirmi beşinci resmidir. Figür elinde sopasıyla beraber aktarılmıştır. Kürk detaylı kaftanı üst düzey yönetici olduğuna işaret etmektedir.

¹⁵⁹ Kızlarağası: Harem-i Hümayunun en kıdemli yöneticisi. Haremdeki bütün işlerden ve kızlardan sorumludur.

Resim:25, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 25.y, 25a, Vifir-Azem.
Veziri Azam.

25.y, 25b, imgenin açıklaması:

'Vifir-Azem, ou Premier Visir, cest le Premier Ministre de l'Empire. Son pouvoir va si loin qu'il s'etend sur la Guerre, justice, Police v Finances. It a autorite de faire mourir presque tout le monde sans en demander permission au Grand Seigneur.'

'Vezir-i Azam, 1. Vezir imparator başbakanıdır. Savaş, adalet, güvenlik ve maliye konularında yetkilidir. Padişahın emri olmaksızın hemen herkesin hakkında idam kararı verebilir.'

Albümün yirmi beşinci resmidir. Figür bir yerde otururken, sanki bir konuşma esnasında hissi uyandıracak şekilde tasvir edilmiştir. Giyimden üst düzey yönetici olduğu anlaşılmaktadır.

Resim:26, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 26.y,26a, Chaous – Bachi, Çavuş Başı.

26.y,26b, İmgenin açıklaması:

'Chaous – Bachi ou Capitaine de la gadre du Premier Visir.'

Çavuşbaşı, veziri azamın korumalarından biridir.

Albümün yirmi altıncı resmidir. Figür, elinde sopasıyla beraber tasvir edilmiştir.

Resim:27, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 27.y, 27a,Cadilefkier.
Kazasker.

27.y, 27b, İmgenin açıklaması:

'Cadilefkier seconde personne de la Loy, il y en a deux l'un d'Europe v l'autre d'asie. Lors qu'on veut les faire mourir, on ne le peut faire qu'auparavant on ne leur ait oste leur charge de Gens de la Loy. Si l'un des deux faisoit quelque crime contre la Loy, on le pileroit dans un mortier, comme il est arrive a un du temps de Sultan Murat.'

'Kazasker, imparatorlukta iki tane bulunur diğeri asya ile ilgilenir, 2.sıradadır. Bunları (kazaskerleri) öldürtmek istersek yapamayız. Bir tanesi krala karşı suç işlediğinde Sultan Murat zamanında olduğu gibi öldürülürler.'

Albümün yirmi yedinci resmidir. Kazasker hattat çekmesi olarak adlandırılan çalışma masasının başında, dizleri üzerinde oturur vaziyette çalışırken aktarılmıştır. Giyiminden üst düzey yönetici olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Hattat çekmecesi için detaylı bilgi için bkz: Acar, Şinasi. (2011).

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:28, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7,28.y, 28a, Le Mufti. Müftü.

28.y, 28b, imgenin açıklaması:

'Le mufti, ou Chef de la Loy, on ne peut juger aucune chose qui regarde la Loy, ni detrosner un Grand Seigneur, ni faire mourir un Visir, qu'on n'aye, un Fetfa de luy, c'est proprement son approbation v son consentement.'

'müftü veya Şeriat'ın/hukuk başı fetva vermeden şeriat hakkında hüküm verilemez. Padişah tahttan indirilemez, Sadrazam idam edilemez. Tamamıyla onun izni ve onayı gerekir.'

Albümün yirmi sekizinci resmidir. Figür, Hattat çekmesi önünde dizleri üzerinde oturur vaziyette tasvir edilmiştir.

Resim:29, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 29.y, 29a, Usbeck Derviche, Özbek Derviş.

29.y, 29b, imgenin açıklaması:

'Usbeck Derviche ou Religieux des Indes.'

Özbek derviş, Din adamı kendini dine adayan kimse.

Albümün yirmi dokuzuncu resmidir. Figür içinde bulunduğu ruh halini yansıtır şekilde tasvir edilmiştir. Akli dengesinde bir sorun olduğu hissini uyandırır. Giysinin kollarının bolluğu boynuna doladığı kumaş parçası detaycı bir üslupla yapılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:30, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 30.y, 30a, Derviche d'Europe. Avrupa dervişi. (?)

Albümün otuzuncu resmidir. Figür, bir manzara kesiti içerisinde yerleştirilerek aktarılmıştır ve bu uygulama ile derinlik etkisi yakalanmıştır. Postun üzerinde oturan figür dalgın/düşünceli bir ruh hali ile aktarılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:31, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 31.y, 31a, Aghem Derviche, ou Derviche de, Perse. Acem Dervishi.

Albümün otuz birinci resmidir. Figür kendi özgü kıyafetleri içerisinde alışık olmadığımız bir ruh hali ile aktarılmıştır.

Resim:32, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 32.y, 32a,Betache Dervishe, Asker derviş.

32.y, 32b, imgenin açıklaması:

'Betache Dervishe, Betache estoit un homme qui estoit Derviche v soldat. It a institue l'ordre des Janiffaires.'

Hem derviş hem askerdir, yeniçeri sınıfındandır.¹⁶¹

Albümün otuz ikinci resmidir. Figür, mensup olduğu gruba ait kıyafetleri içerisinde tasvir edilmiştir.

¹⁶¹ Asker Derviş: Bu adlandırmayla kastedilen muhtemelen Osmanlı askeri sınıf içindeki deliler olarak adlandırılan atlı öncü birlik olmalıdır.

Resim:33, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 33.y, 33a,Divane, ou Derviche fol. Divane, Deli derviş.

Albümün otuz üçüncü resmidir. Figür etrafında hayvanlarla birlikte aktarılmıştır. İçinde bulunduğu ruh hali yüz ifadesinden ve giyiminden anlaşılmaktadır.

Resim:34, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 34.y, 34a, urumgekdede derviche, Örumcek dede dervişi.

34.y,34b, imgenin açıklaması:

'Urumgekdede derviche, c'est un autre Ordre de Dervisches.

Örumcek dede dervişi. Bu da farklı bir derviş türüdür.

Albümün otuz dördüncü tasviridir. Figür kendine özgü kıyafetleri içerisinde aktarılmıştır. Elindeki bohçasından seyahat halinde olduğu sonucu çıkartılabilir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:35, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 35.y, 35a,Aptal, ou Derviche Voyageur. Abdal veya gezgin derviş

35.y, 35b, imgenin açıklaması:

'Aptal, ou Derviche Voyageur, Gens fort vicieux qui n'ont que l'aparence de Religieux.'

'Abdal veya gezgin derviş oldukça berduş görünümlü ve dindar.'

Albümün otuz beşinci resmidir. Figür Tanımlamasına uygun giyimde ve görüntüde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:36, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 36.y, 36a, Autre Voyageur.
Diğer seyyah.

Albümün otuz altıncı resmidir. Figür elinde seyyah olduğuna gönderme yapar şekilde defteri ile tasvir edilmiştir. Giyimi kendine özgü ve albümdeki diğer derviş kıyafetleri ile benzer şekildedir.

Resim:37, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7,37.y, 37a, Gulcheni Derviche, Gülşeni Derviş.

37.y, 37b, imgenin açıklaması:

'Gulcheni Derviche, qui s'adonne aux Lettres.'

Gülşeni, edebiyatla ilgilenen (mektup yazan) bir derviş.

Albümün otuz yedinci resmidir. Figür heybesi ve elinde kitabıyla tasvir edilmiştir. Mensup olduğu gruba uygun kıyafetler içinde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:38, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 38.y.38a, Derviche Voyageur. Seyyah derviş.

Albümün otuz sekizinci resmidir. Figür elinde kaba benzer bir obje tutmaktadır. Figürün koluna belirli bir simetride yerleştirilen yara izleri dikkat çekmektedir. Figürün kıyafetleri derviş grubu kıyafetleriyle benzer şekildedir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:39, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 39.y, 39a, Autre Voyageur.
Diğer bir seyyah.

39.y.39b, imgenin açıklaması:

‘Autre Voyageur *La plupart de ces Redigieux sont les plus grands Selerats du monde qui ne connoissent ni Dieu ni Diable.*’

‘Diğer bir seyyah, ne Allah ne şeytan tanır. Dünyanın en azılı suçlularıdır.’

Albümün otuz dokuzuncu resmidir. Figür standart insan anatomisinin biraz dışında resmedilmiştir. Elinde para kesesi vardır.

Resim:40, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 40.y, 40a, un Barbier.
Berber

Albümün kırkınıcı resmidir. Figür, albüm içindeki tanımına uygun şekilde mesleğine gönderme yapan aynası ile tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:41, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 41.y,41a, Sultan Ofman, Sultan Osman.

41.y.41b, imgenin açıklaması:

'Sultan Ofman Empereur qui a este etrangle a vingt ans.'

'20 yaşında boğulan Sultan Osman.'

Albümün kırk birinci resmidir. Sultan Osman, genç bir görünümde at üzerinde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:42, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 42.y, 42a, Dgebedgi, ou Cuirassier, soldat. Cebeci zırhlı asker.

Albümün kırk ikinci resmidir. Figür asker kıyafetleri içerisinde tasvir edilmiştir.

Resim:43, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7,43.y,43a, Mandragi,
Mandıracı

43.y,43b, imgenin açıklaması:

*'Mandragi ou Pasteur du Grand Seigneur. qui a beaucoup de troupeaux, dont ces gens-
cy font la gadre'*

*'Mandıracı veya padişahın çobanı, pek çok hayvanı vardır ve bu insanlar onları
korumak zorundadır.'*

Albümün kırk üçüncü resmidir. Figür saray görevlilerinden daha farklı olarak pantolon,
ceket ve iç gömlek giymiş şekilde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:44, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 44.y.44a, Tambour du Grand Seigneur. Padişahın tamburcusu.

Albümün kırk dördüncü resmidir. Figür elinde davulu ile birlikte tasvir edilmiştir.

Resim:45, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 45.y, 45a, Janifferi Paflevan. Yeniçeri pehlivanı.

45.y.45b, İmgenin açıklaması:

'Janifferi Paflevan ou Sentinelle des Janiffaires qui font la garde la nuit dans leurs Odas ou apartemens.'

'Yeniçeri pehlivanı, gözcü yeniçeridir geceleri odalara bakıp güvenliği sağlar.'

Albümün kırk beşinci resmidir. Figür elinde feneri ve sopasıyla beraber tasvir edilmiştir.

Resim:46, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 46.y,46a, Boucfoubachi Agem Oglan. Acemi oğlanı.

46.y,46b, İmgenin açıklaması:

'Boucfoubachi Agem Espece d'ordre de Janissaires par lesquels il falloit passer anciennement avant que d'estre dans les Corps des Janissaires.'

'Acemi oğlanı, yeniçeri ocağına çıkmadan önce, gençlerin acemi ocağından geçmesi gerekir.'

Albümün kırk altıncı resmidir. Figür elinde sopası ve görevine uygun kıyafetler içerisinde tasvir edilmiştir.

Resim:47, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 47.y.47a.

47.y.47b, imgenin açıklaması:

'Un bomme qui joe du Jamboura v qui parle a sa Maitresse.'

Tambur çalıp karısı ile (hanım efendi) ile konuşan bir adam.

Albümün kırk yedinci resmidir. Genç kadın ve erkek bir manzara kesitine yerleştirilmiş mimari bir yapının içerisinde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:48, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 48.y.48b, Une femme qui va a'la Mecque. Mekke'ye giden bir kadın.

48.y.48b, imgenin :

'Une femme qui va a'la Mecque qui est le Lieu Saint des Tures, ou ils sont obligez d'aller une fois au moins en leur vie.'

'Mekke'ye giden bir kadın, Mekke Türklerin kutsal toprağıdır, herkesin ölmeden önce bir kez gitmesi gerekir.'

Albümün kırk sekizince resmidir. Figür deve üzerinde yolculuk esnasında tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:49, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 49.y,49a, Un Bofnack.
Boşnak.

Albümün kırk dokuzuncu resmidir. Figür yöresel kıyafetleri içerisinde elinde testi ile birlikte tasvir edilmiştir.

Resim:50, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 50.y,50a, Un Arabe. Arap.
Albümün ellinci resmidir. Figür yöresel kıyafetler içinde kalkan, ok ve kılıcıyla birlikte tasvir edilmiştir.

Resim:51, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 51.y, 51a, Habitant d’Egypte Arabe. Mısırlı arap.

Albümün elli birinci resmidir. Figür yöresel kıyafetleri içerisinde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:52, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7,52.y.52a, Le Bourreau, Cellat.

52.y.52b, imgenin açıklaması:

'Le Bourreau qui est toujours aupres du Grand Seigneur.'

'Cellat, daima padişahın huzurunda bulunan bir cellat.'

Albümün elli ikinci resmidir. Figür, albümdeki görev tanımına uygun göndermeler yapacak şekilde elinde ip ve belinde kılıcıyla beraber tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:53, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 53.y.53a, Sauteurs des Indes, Hintli cambazlar,

53.y.53b, imgenin açıklaması:

'Sauteurs des Indes, qui servent au divertissement du Grand Seigneur.'

Hintli cambazlar, padişahın eğlencesinden sorumludurlar.

Albümün elli üçüncü resmidir. Sahne kalabalık ve dinamik bir şekilde tasvir edilmiştir. Figürler müzik aleti çalarken ve akrobatik hareketler yaparken aktarılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:54, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 54.y.54a, Autres Sauteurs.
Diğer cambazlar.

Albümünün elli dördüncü resmidir. Bent çalan ve akrobatik hareket yapan figürler dinamik bir aktarımla tasvir edilmiştir.

Resim:55, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 55.y.55a, Femme Turquesque, Türk kadını.

55.y,55b, İmgenin açıklaması:

'Femme Turquesque, allant par la ville celles qui ont le bandeau noir sont marries, v les filles le portent blane.'

'Şehre giden bir Türk kadını. 'Evli kadınlar siyah, bekâr kızlar beyaz peçe takar.'

Albümün elli beşinci resmidir. Figürün saydam peçesinin altından genç bir kişi olduğu görülmektedir. Genç kızların giydiği gibi canlı renkli ferace giymekte ve açıklamada yer aldığı gibi açık renkli peçe takmaktadır.

Resim:56, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 56.y.56a, Esdave ou Femme, köle kadın.

56.y.56b, imgenin açıklaması:

'Esdave ou Femme acbetce qui ser de Fervantes.'

Efendisine hizmet eden bir köle kadını.

Albümün elli altıncı resmidir. Figür elinde bazı yükler taşırken tasvir edilmiştir.

Resim:57, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 57.y.57a,Un Juif, Bir Yahudi

57.y.57b, imgenin açıklaması:

'Un Juif de la maniere dont ils sont babillez en Turquies.'

'Türkiye' de bir Yahudi. Genelde bu şekilde giyinirler'.

Albümün elli yedinci resmidir. Figür yöresel giyimlidir. Giysi betimi aslına uygun şekilde yapılmıştır. Açıklama kısmında da giysiyle ilgili anlatım yer almaktadır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim: 58, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7, 58.y.58a, Femme Juifves. Yahudi kadın.

Albümün elli sekizinci resmidir. Figür, elinde çiçeği ile birlikte zarif bir şekilde aktarılmıştır. Diğer kadın betimlerinde olduğu gibi bu tasvirde de giysi motiflerinin en küçük ayrıntısına kadar detaylı bir çalışma söz konusudur.

Resim: 59, Paris Biblioth que Nationale de France, N.Od.7, 59.y.59a, Evesque Gree.
Rum Rahip.

Albümün elli dokuzuncu resmidir. Figürün dini kıyafetleri aslına uygun Şekilde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:60, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.7,60.y.60a, Evesque Armenien. Ermeni Rahip.

Albümün son resmidir. Figür elinde sopası ile birlikte etnik grubuna uygun yöresel kıyafetler içerisinde tasvir edilmiştir

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim: 61, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 1.y, Le Grand Siegneur, avec son propre epee et son porte manteau.

Kıyafet albümünün ilk resminde, Albümde hangi Sultan olduğunu belirtmeyen ancak II. Süleyman olduğu düşünülen figür tahtta otururken, sağında ve solunda silahtar ağalarıyla beraber tasvir edilmiştir. Padişah kıymetli kumaşlar türünden olan seraser kumaş ve samur kürklü kaftanı ile ağır başlı bir hükümdar tavrı ile aktarılmıştır. Detay gerçekçiliği kumaş motiflerinin ayrıntılı betimlerinde kendini hissettirir. Tonlamalar, boyanın ustaca kullanımıyla yakalanmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim: 62, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 2.y, Pages de la premiere chambre, Has oda ağaları.

Kıyafet albümünün ikinci resminde, yan yana tasvir edilmiş has oda ağaları yer almaktadır. Tipik Osmanlı saray görevlileri kıyafetleri içerisinde olan figürlerin yüz ifadeleri ve yüz betimleri karakteristiktir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:63, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 3.y.

Albümün içerisinde yer alan bu tasvir ile ilgili herhangi bir açıklama yoktur. Fasil heyeti olarak adlandırabileceğimiz bu sahne de iki kadın ve bir erkek müzik aletleri ile birlikte tasvir edilmiştir. Kıyafet tasvirleri dönemin modasına uygun olarak aktarılmıştır.

Resim: 64, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 4.y.

Albümün dördüncü tasviri olan bu yaprakta da tasvire dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Haseki sultan olduğu izlenimi uyandıran figür maiyeti ile beraber odasında kahve sunulurken tasvir edilmiştir. N.Od.7 numaralı albüm içerisinde kutucu kadın ve yelpaze taşırken tek başlarına tasvir edilen saray görevlileri bu albüm de Haseki Sultan tasvirinde bir arada aktarılmışlardır. Resmin önemli özellikleri arasında, yer ve duvar bezemeleriyle kumaş motiflerindeki detay gerçekçiliği, mekânın penceresinden aktarılan doğa kesitiyle yakalanan derinlik etkisi, renk tonlaması ile yakalanan ışık-gölge etkisi sayılabilir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim: 65, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 5.y, Kazi asker, President de l'armee, kazasker.

Albümün beşinci tasviri olan Kazasker, üstünde kitaplarının ve notlarının bulunduğu hattat çekmecesinin önünde dizlerinin üzerinde oturur vaziyette aktarılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:66, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 6.y, ou chef de loy, Müftü.

Müftü tasviri de kazasker tasviri ile benzer ikonografi de hattat çekmecesini başında çalışırken aktarılmıştır.

Resim: 67, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 7.y, Le Grand Vizir, Vezir-i Azam.

Albümün yedinci tasviri bir kesit içerisinde oturan Vezir-i Azam'a aittir. Tasvirin aslına uygunluğu konusunda net bir yargıya varılamasa da bu tasvirin 1689 yılında Vezirlik makamına getirilen Köprülü Fazıl Mehmet Paşa olabileceğini söylenebiliriz. Vezir, kürk şeritli kaftanı ile sanki bir konuşma sırasında aktarılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:68, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 8.y, Le Tchaouch Bachi, ou chef des Huissiers, Çavuşbaşı.

Albümün sekizinci görseli Çavuşbaşına aittir. Elindeki uzun sopaya dayalı vaziyette ve tipik Osmanlı kıyafetleri içerisinde tasvir edilmiştir.

Resim:69, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 9.y, Bostandgi Bachi, ou Chef des Jardiniers Bostancı Başı.

Sopasıyla beraber tasvir edilen Bostancı Başı figürünün kıyafet betiminde de motifler detaylı bir şekilde tasvir edilmiş, boya inceltilerek kullanılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:70, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 10.y, Dolaptchi ou Fountainier. Dolapçı.

Albümün onuncu resmi Dolapçı tasviridir. Figürünün kıyafetinin yoğun kumaş kıvrımları ve boyamadaki tonlama etkisiyle yansıtılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:71, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 11.y, Kızlar agası, ou Sur Intertent des filles. Kızlarağası.

Albümün on birinci tasviri Kızlarğasıdır. Figürün görevinin ağırlığı figürün heybetli görüntüsünden de hissedilmektedir. Kıyafet tasviri dönemin modasına ve saray görevine uygun şekilde betimlenmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim: 72, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 12.y, Son Ecrivain, Kızlarağası Kâtibi.

Albümün on ikinci tasviri olan Kızlarağası Kâtibi elinde görevine gönderme yapan kağıt ve kalemiyle birlikte tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim: 73, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 13.y, Capidgilar Kiayası, ou İntrodacteur du Gr.S. Kapıcılar Kethüdası.

Albümün on üçüncü tasviri Kapıcılar Kethüdasıdır. Bir elinde sopa ile otururken tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:74, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 14,y, Portier, Kapıcı.

Albümün on dördüncü resminde ayakta sopasına dayanmış vaziyette duran kapıcı tasvir edilmiştir.

Resim:75, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6,15.y. Tulbend agası, ou porte turban. Dülbent Ağası.

Albümün on beşinci tasviri Dülbent Ağasına aittir. Figür, elinde Padişahın başlığını tutarken tasvir edilmiştir. Figürün giysi betiminde ve başlığın bezemelerinde detaylı ve ince bir çalışma hakimdir.

Resim:76, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6,16.y, Seray Agasi, Ou chef des Eunuques blancs, Saray Ağası.

Albümün on altıncı tasviri Saray Ağasıdır. Kürk detaylı kaftanı ile önemli bir vazifesi olduğu anlaşılmaktadır. Yüzdeki portre özelliği ve el betimleri gerçekçi bir üslupla yapılmıştır.

Resim:77, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 17.y, İç Hazine Hâzinesi, ou Tresorier de Serail, İç Hazine Hâzinesi.

Albümün on yedinci tasviri iç hazine Hâzinesi'dir. Bu tasvirde de ilk dikkat çeken giysi betimindeki detay gerçekçiliğidir

Resim:78, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 18.y, İç oğlanı. İç oğlanı

Albümün on sekizinci tasviridir. İki iç oğlan tasviri yan yana aktarılmıştır.

Resim:79, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 19.y, Ibriktar, ou porte Eguiere. İbrikdar.

Albümün on dokuzuncu resmidir. Figür elinde ibrik taşırken aktarılmıştır. İbrığın bezemeleri detaylı şekilde tasvir edilmiştir.

Resim:80, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 20.y, Zulufllu baltadgi, ou valet de pied. Zülüflü baltacı.

Albümün yirminci resmidir. Figürün kıyafet betimlemesinde canlı renkler kullanılmış ve tonlama yapılmıştır.

Resim:81, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 21.y, Tchetri hümanyum, ou Porte par-a-sol. Çetri Hümayun.

Albümün yirmi birinci resmidir. Figür elinde padişahın yelpazesini taşırken tasvir edilmiştir. Yelpaze canlı renklerle ve çizgisel bir üslupla tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:82, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 22.y, Doganci, ou Faucoier.
Doğancı.

Albümün yirmi ikinci resmidir. Figür elinde doğan kuşu ile birlikte tasvir edilmiştir.

Resim:83, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 23.y, Lieutenant du Bostangi bachi. Bostancılar kethüdası.

Albümün yirmi üçüncü resmidir. Figür, elinde baltası ile birlikte tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:84, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6 24.y, Adgemi oğanı, ou ceux qui fendent du bois, et bechent la tere. Acemioğanı.

Albümün yirmi dördüncü resmidir. Figür elinde uzun saplı bir balta tutarken tasvir edilmiştir.

Resim:85, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6i 25.y, Janissaire. Yeniçeri.

Albümün yirmi beşinci resmidir. Figür, yeniçeri kıyafetleri içerisinde tüfeğine barut doldururken tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:86, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 26.y, Cuisinier des Janissaires. Yeniçeriler aşçısı.

Albümün yirmi altıncı resmidir. Figür, yeniçeri sınıfına uygun kıyafetleri içerisinde elinde havlusuyla tasvir edilmiştir. Kaftanın iç kısmındaki bezemenin motiflerine kadar detaycı bir üslupla aktarılmıştır.

Resim:87, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 27.y, Kalaiik, ou esclave allant par les rues avec sa maistresse. Halayık ya da köle sokaklara doğru ilerliyor.

Albümün yirmi yedinci resmidir. Figür, küçük bir çocuğun kolundan tutmuş omzunda yükü ile tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:88, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 28.y, Avret, ou femme Turque allant par la rue. Avrat veya Türk kadını sokakta gezerken.

Albümün yirmi sekizinci resmidir. Figür, narin tavrını hissettirecek şekilde tasvir edilmiştir. Bir eliyle feracesinin ucunu toplamamaktadır.

Resim:89, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 29.y, Öreke ichliyen, ou filleuse. Öreke işleyen kadın.

Albümün yirmi dokuzuncu resmidir. Figür, örekenin önüne dizlerini üzerinde oturmuş iş yaparken tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:90, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 30.y, Nakish ichleyen, ou brodeuse. Nakış işleyen kadın.

Albümün otuzuncu tasviridir. Figür, dizlerinin üzerine oturmuş nakış yaparken tasvir edilmiştir.

Resim:91, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 31.y, Kuilu roum, ou Paisan grec. Köylü Rum.

Albümün otuz birinci resmidir. Figürün yöresel kıyafetleri aslına uygun Şekilde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:92, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 32.y, Kuilu roum aurti, ou Pisanne Greque. Köylü Rum avratı ve ya Yunan köylüsü.

Albümün otuz ikinci resmidir. Figür, yöresel kıyafetleri içerisinde elinde şarap testisi ve şarap kadehi ile tasvir edilmiştir.

Resim:93, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 33.y, Roum papazi, ou papas grec. Rum papazı veya yunan papazı.

Albümün otuz üçüncü resmidir. Figür mensup olduğu etnik gruba uygun kıyafetler içerisinde elinde mum ve kitabıyla tasvir edilmiştir.

Resim:94, Paris Biblioth que Nationale de France, N.Od.6, 34.y, Roum patriğhi, Patriarche grec. Rum patriği.

Albümün otuz dördüncü resmidir. Figür mensup olduğu etnik gruba uygun kıyafetler içerisinde sopasıyla tasvir edilmiştir.

Resim:95, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 35.y, Yahoudi, ou juif. Yahudi.

Albümün otuz beşinci resmidir. Figür mensup olduğu etnik gruba uygun kıyafetler içerisinde sırtında renkli kumaş parçaları/örtü ve elinde kısa, ince bir sopayla tasvir edilmiştir.

Resim:96, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 36.y, Yahoudi karisi, ou femme Jiifue. Yahudi karısı.

Albümün otuz altıncı resmidir. Figür mensup olduğu etnik gruba uygun kıyafetler içerisinde elinde deney tüpüne benzer bir tüp ve kolunun altında bir bohça ile tasvir edilmiştir. Bu figürün bohçacı kadın olabileceği de söylenebilir. Elindeki tüpte koku, bohçası içinde sattığı ürünler olabilir.

Resim:97, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 37.y, Ermeni patrighi, ou partiarche Armenien. Ermeni patriği.

Albümün otuz yedinci resmidir. Figür mensup olduğu etnik gruba uygun kıyafetler içerisinde ve elinde sopasıyla tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:98, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6 38.y, ou Armenien avec sa femme. Bir ermeni karısı ile.

Albümün otuz sekizinci resmidir. Ermeni bir aile bir arada tasvir edilmiştir. Kadın figürün kucağında çocuk bir figür vardır. Erkek figür ise elinde bohça tutmaktadır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim: 99, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 39.y, Ghentch mussulman,ou Jeune Ture. Genç Müslüman.

Albümün otuz dokuzuncu resmidir. Figür genç ve narin bir delikanlı olarak tasvir edilmiştir.

Resim:100, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6 40.y, Mussulman kızı,ou Jeune Turque. Müslüman kızı.

Albümün kırkıncı resmidir. Figür, elinde çiçeği ile birlikte tasvir edilmiştir. Kıyafetleri dönemin modasına uygun olarak ve bezeme motiflerinin net seçilebildiği kadar ince bir işçilikle çalışılmıştır.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:101, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 41.y, Bektachi Dervichi,ou Dervich Voyageant. Bektaşi dervişi.

Albümün kırk birinci resmidir. Figür elinde kitabını okurken ve hareket halinde tasvir edilmiştir. Mensubu olduğu etnik gruba uygun kıyafetler içerisinde.

Resim:102, Paris Biblioth que Nationale de France, N.Od.6 42.y, Mevlevi dervichi,ou derviche qui tourne. Mevlevi dervişi.

Albümün kırk ikinci resmidir. Figür, mensubu olduğu etnik gruba uygun kıyafetler içerisindedir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:103, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 43.y, Ermeni karisi, ou femme Armenienne. Ermeni karısı.

Albümün kırk üçüncü resmidir. Figür kendi etnik grubuna uygun bir başlık ve giyimiyle tasvir edilmiştir.

Resim:104, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6 44.y, Badanadgi, ou Armenien qui blanchit les murailles. Badanacı veya duvarları beyazlaştıran Ermeni.

Albümün kırk dördüncü resmidir. Figür, sırtında küp ve elinde badana fırçası ile tasvir edilmiştir.

Resim:105, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6 45.y, Hamal, ou Grocheteurs. Hamal.

Albümün kırk beşinci resmidir. Figür, albümdeki tanımına uygun şekilde sırtında yükleri ile birlikte hareket halinde tasvir edilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Resim:106, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 46.y, Saka, ou Porteur d'eau. Saka.

Albümün kırk altıncı resmidir. Figür sırtında su taşıdığı kap ile birlikte tasvir edilmiştir.

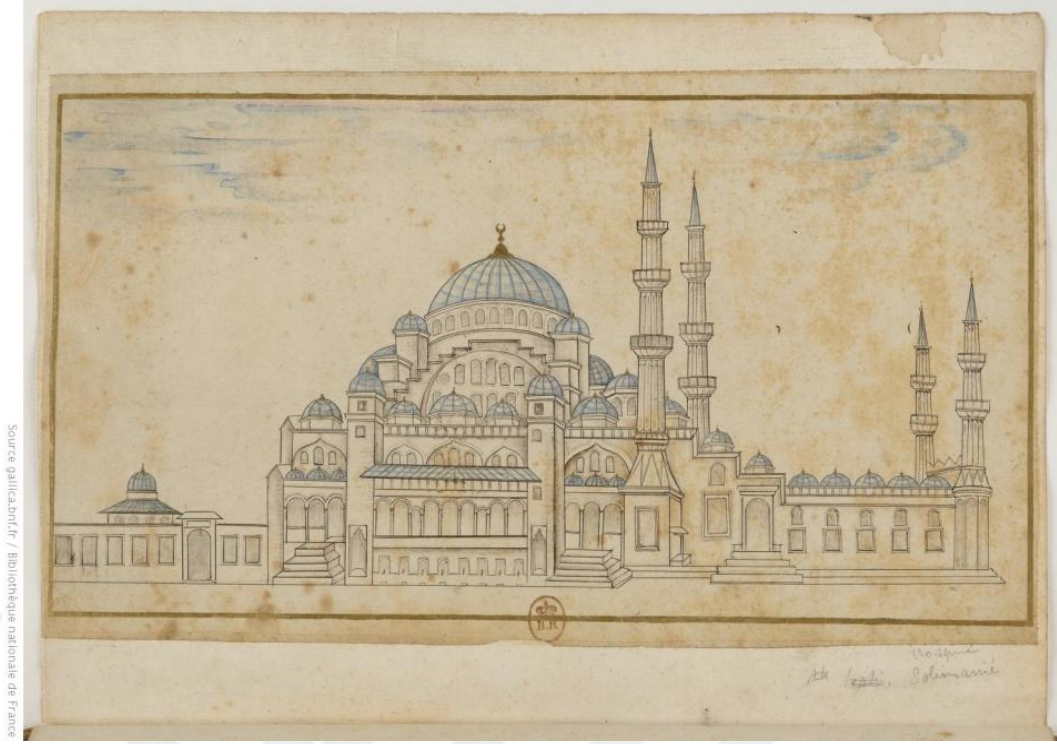
Resim:107, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 47.y, Achtchi, ou cuisinier. Aşçı.

Albümün kırk yedinci resmidir. Figür, elinde görevine işaret eden bir tabak ve önlüğü ile birlikte tasvir edilmiştir.

Resim:108, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 48.y, Achtchi bachi, ou Chef des Cuisiniers. Aşçı başı.

Albümün kırk sekizinci resmidir. Figür elinde bir sopa ile birlikte yan dönmüş vaziyette tasvir edilmiştir.

Resim:109, Paris Bibliothèque Nationale de France, N.Od.6, 49,y.
Süleymaniye Cami.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 07/02/2018

Tez Başlığı / Konusu: İstanbul'dan Paris'e Hüseyin İstanbullu'ye Atfedilen Bir kıyafetname

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 165 sayfalık kısmına ilişkin, 07/02/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygularıyla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gökçe Oruç
Öğrenci No: N14223994
Anabilim Dalı: Sanat Tarihi
Programı: Sanat Tarihi
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

07.02.2018

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Serpil Bağcı

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF ART HISTORY

Date: 07/02/2018

Thesis Title / Topic: From Istanbul to Paris: A Costume Book , Attributed to Huseyin Istanbuli

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 07/02/2018 for the total of 165 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Gökçe Oruç
Student No: N14223994
Department: Art History
Program: Art History
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

07.02.2018

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Serpil Bağcı

(Title, Name Surname, Signature)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 07/02/2018

Tez Başlığı / Konusu: İstanbul'dan Paris'e Hüseyin İstanbullu'ya Atfedilen Bir kıyafetname.

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gökçe Oruç
Öğrenci No: N14223994
Anabilim Dalı: Sanat Tarihi
Programı: Sanat Tarihi
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

07.02.2018

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Uygundur

Prof. Dr. Serpil Bağcı
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Telefon: 0-312-2976860

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ART HISTORY TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY

Date: 07/02/2018

Thesis Title / Topic : From Istanbul to Paris: A Costume Book , Attributed to Huseyin Istanbuli

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Gökçe Oruç
Student No: N14223994
Department: Art History
Program: Art History
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

Date and Signature

07.02.2018

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Uygundur

Prof. Dr. Serpil Bağcı
(Title, Name Surname, Signature)

